

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta sociálních věd

Institut ekonomických studií

Bakalárska práca

2009

Anna Bajzíkova

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta sociálních věd

Institut ekonomických studií

BAKALÁRSKA PRÁCA

**Obranný priemysel a zbrojenie – fenomén
štátneho sektoru
(prípád Československa a Českej republiky)**

Vypracovala: **Anna Bajžíková**

Vedúci: **Doc. Ing. Karel Půlpán, CSc.**

Akademický rok: **2008/2009**

Bibliografický záznam

BAJZÍKOVÁ, Anna. *Obranný priemysel a zbrojenie – fenomén štátneho sektoru (prípady Československa a Českej republiky)*. Bakalárska práca. Praha : Karlova univerzita, Fakulta sociálných vied, Institut ekonomických studií, 2009. 87 s. Vedúci práce Doc. Ing. Karel Půlpán, CSc.

Klíčové slová

Obchod so zbraňami, obranný priemysel, odzbrojovanie, konverzia, zbrojenie, zbrojný priemysel, zbrojný trh

Keywords

Armament, arms industry, arms trade, conversion, defense industry, defense market, demilitarization

Abstrakt

Obranný priemysel a zbrojenie – fenomén štátneho sektoru (prípád Československa a Českej republiky)

Práca sa zaoberá analýzou československého, a neskôr českého obranného priemyslu, s prihliadnutím na jeho charakteristické historicko-ekonomické špecifiká týkajúce sa exportnej činnosti a jeho neodlučiteľnej spätosti so štátnym aparátom, a to od roku 1939 až po súčasnosť.

Cieľom práce je definovať a opísať konkrétne zvláštnosti zbrojnej výroby a jej trhu s odkazom na československý vývoj obranného priemyslu a problémy, ktoré sa ho v závislosti od tej ktorej doby dotýkali. V závere každého takto rozoberaného problému histórie nášho obranného priemyslu stanovujem hlavné východiská pre skúmanie súčasného českého obranného priemyslu.

V snahe o empirické overenie teoretických a historicko-ekonomických poznatkov analyzujem úlohu štátu v tomto sektore hospodárstva, a jej dopad na vývoj a súčasnosť obranného priemyslu Českej republiky, na príklade jedného z najväčších podnikov českého obranného priemyslu, ktorým je štátny podnik Letecké opravny Malešice.

Abstract

Defense industry and armament – the public sector phenomenon (The case of Czechoslovakia and the Czech Republic)

The thesis is focused on the analysis of the Czechoslovakian (and later on the Czech) defense industry. In consideration are taken characteristic historically-economic specifics related to the arms exports and inseparable function of the public sector in defense industry since 1939 until now.

The aim of the paper is to define and to describe particular peculiarities and specialties of arms production and its market, with reference to evolution of Czechoslovakian defense industry and its challenges. In conclusion of every chapter, I am determining the ground for analysis of Czech defense industry nowadays.

In an effort to verify the theoretical and historically-economic aspects, I am analyzing the role of the state apparatus in this economic sector and its impact on the present state and earlier development of the Czech defense industry. It is through the analysis of chosen example of one of the largest state enterprise in the field of Czech defense industry, LOM PRAHA, s. p.

Prehlásenie

1. Prehlasujem, že som bakalársku prácu vypracovala samostatne a použila len uvedené pramene a literatúru.
2. Súhlasím s tým, aby práca bola sprístupnená verejnosti pre účely výskumu a štúdia.

V Prahe dňa 16.5.2009

Anna Bajžíková

Moje poďakovanie patrí PhDr. Tomášovi Vyhnánkovi
za prínosné konzultácie a podporu,
vedeniu štátného podniku Letecké opravny Malešice
za osobný rozhovor a dodané materiály
a
Vojenskému historickému ústavu v Prahe
za možnosť čerpať z jeho knižného fondu.

Téza bakalárskej práce

Transformácia zbrojného priemyslu v Čechách a na Slovensku, jej dopady na súčasnosť a pôsobenie Českej republiky a Slovenska v NATO

Cieľom bakalárskej práce je popisná analýza transformácie zbrojného priemyslu v Čechách a na Slovensku, od roku 1987 až po súčasnosť. Ústredným záujmom je analýza zvolenej transformačnej cesty a jej deštruktívny charakter pre zbrojný priemysel na Slovensku a v Čechách, s prihliadnutím na politickú, vojenskú a sociálnu citlivosť tohto sektoru. Na vykreslenie konkrétnych podôb, akých transformácia zbrojárskeho priemyslu nadobudla, použijem špecifické príklady v jednotlivých prípadových štúdiách. V závere práce budem analyzovať dopady nami zvolenej transformačnej cesty na vyhliadky oboch krajín do blízkej budúcnosti, a ich pôsobenie v NATO.

Štruktúra práce:

1. Tradícia zbrojného priemyslu v Čechách a na Slovensku
  - 1.1 Trvalý pokles zbrojnej výroby od roku 1987
2. Vplyv rozpadu RVHP na zbrojný priemysel
  - 2.1 Zahraničný obchod – pohľad voči cudzine
3. Pragocentrizmus a jeho následky
  - 3.1 Nevyjasnenosť štátnej účasti na privatizácii výrobcov zbrojnej techniky, plošná a nekonceptná privatizácia
  - 3.2 Deštrukcia zbrojného priemyslu
4. Vývoj po vstupe do NATO
  - 4.1 Vstup Českej republiky do NATO v roku 1999
  - 4.2 Vstup Slovenska do NATO v roku 2004
5. Prípadové štúdie

Zoznam základných prameňov a odbornej literatúry:

- DOLÍNEK, V. *České zbraně a střelivo : tradice a současnost*. Praha : Radix, 1995. 195 s. ISBN 80-90185-34-7.
- FLEGL, V. *Členství České republiky v NATO : mezinárodní a vnitrostátní právní texty*. Praha : Eurounion, 2000. 286 s. ISBN 80-85858-81-9.

- JANDA, J. *Bezpečnostní politika České republiky : závěrečná zpráva z výzkumného projektu*. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 1996. 159 s. ISBN 80-85864-23-1.
- KOUBA, K.; VYCHODIL O.; ROBERTS J. *Privatizace bez kapitálu : zvýšené transakční náklady české transformace*. Praha : Karolinum, 2005. 177 s. ISBN 80-24609-54-1.
- MALLERET, T. *Conversion of the defense industry in the former Soviet Union*. New York : Institute for East – West Security Studies, 1992. 72 s. ISBN 09-13449-30-X.
- MATĚJKA, D. *ČR vstupuje do NATO : mezi madridským a washingtonským summitem*. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 1998. 131 s. ISBN 80-85864-47-9.
- MERTLÍK, P. *Privatization and restructuring of Czech industry in the economic transition*. Habilitation Thesis. Praha : UK FSV IES, 1998. 328 s
- SMITH, A. *An inquiry into the nature and causes of the Wealth of nations*. Oxford : Oxford University Press, 1993. 618 s. ISBN 97-80192-835-46-8.

V Praze dňa 19.5.2008

.....
Anna Bajzíkova
š student

.....
Doc. Ing. Karel Půlpán CSc.
konzultant

Obsah

ZOZNAM TABULIEK A GRAFOV	3
ÚVOD	5
1 OBRANNÝ PRIEMYSEL – TEORETICKÉ I EMPIRICKÉ VÝCHODISKÁ.....	7
1.1 OBEČNÉ VÝCHODISKÁ.....	7
1.2 METODOLOGICKÝ PRÍSTUP.....	9
1.3 VYMEDZENIE POJMOV	10
1.3.1 Špecifická vojenská produkcia, tovary a technológie duálneho užitia.....	10
1.3.2 Obchod so zbraňami.....	12
1.3.3 Obranný priemysel	14
1.3.4 Priemyslová základňa obrany.....	16
1.4 VÝCHODISKÁ SKÚMANIA ČESKÉHO OBRANNÉHO PRIEMYSLU	16
2 ŠPECIFIKÁ ZBROJNEJ VÝROBY A TRHU, JEHO PREKÁŽKY	17
2.1 CHARAKTERISTICKÉ RYSY ZBROJNEJ VÝROBY	17
2.1.1 Zbrojná výroba ako čistá strata?.....	17
2.1.2 Zvyšovanie dopytu bez zvyšovania ponuky na civilnom trhu.....	18
2.1.3 Spojitosť s vedecko-technickým rozvojom	18
2.1.4 Rozsiahle a komplexné štátne ekonomické regulácie	19
2.1.5 Trh vojenskej produkcie.....	19
2.2 PREKÁŽKY EURÓPSKEHO ZBROJNEHO TRHU	20
2.2.1 Fragmentácia trhov.....	20
2.2.2 Špecifickosť sektoru.....	21
2.2.3 Právne obmedzenia.....	23
2.3 VÝCHODISKÁ SKÚMANIA ČESKÉHO OBRANNÉHO PRIEMYSLU	24
3 VÝVOJ OBRANNÉHO PRIEMYSLU V ČESKOSLOVENSKU V ROKOCH 1939-1989	25
3.1 PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA.....	26
3.2 OBRANNÝ PRIEMYSEL A PLÁN	27
3.2.1 Obdobie 1949-1970.....	28
3.2.2 Teritoriálna štruktúra vývozu 1949-1970.....	29
3.2.3 Obdobie 1971-1989.....	30
3.2.4 Teritoriálna štruktúra vývozu 1971-1989.....	31
3.3 ŠTÁT V OBRANNOM PRIEMYSLE POČAS PLÁNU	34
3.3.1 Monopol výroby a obchodu so zbraňami.....	34
3.3.2 Investičná politika v obrannom priemysle 1971-1989.....	35
3.3.3 Vzťah obchodu so zbraňami ku štátnemu rozpočtu 1971-1989	36
3.4 VRCHOLNÝ ROK 1987	36
3.5 VÝCHODISKÁ SKÚMANIA ČESKÉHO OBRANNÉHO PRIEMYSLU	37
4 CELKOVÁ KRÍZA ODBYTU ČESKOSLOVENSKÉHO VOJENSKÉHO TOVARU, JEJ PRÍČINY A VPLYV NA PREPAD V ZBROJNEJ VÝROBE.....	38
4.1 VŠEOBECNÉ PRÍČINY POKLESU ZBROJNEJ VÝROBY	38
4.2 ROZVOJOVÉ KRAJINY	40
4.2.1 Postavenie rozvojových krajín v československom vývoze špeciálu	40
4.2.2 Zadlženie a vývozné pohľadávky	41

4.2.3	<i>Situácia dnes</i>	43
4.3	BYVALÉ SOCIALISTICKÉ KRAJINY	44
4.4	VÝCHODISKÁ SKÚMANIA ČESKÉHO OBRANNÉHO PRIEMYSLU	45
5	KONVERZIA „NADBYTOČNEJ“ ZBROJNEJ VÝROBY.....	46
5.1	VYMEDZENIE POJMU	46
5.2	EKONOMICKÁ TEÓRIA DEMILITARIZÁCIE A KONVERZIE	47
5.3	EKONOMICKÁ PRAX ODZBROJENIA A KONVERZIE V ČESKOSLOVENSKU	48
5.3.1	<i>Priebeh konverzie</i>	50
5.3.2	<i>Problém kompenzácie štátneho vojenského dopytu</i>	52
5.3.3	<i>Pokles investícií</i>	53
5.3.4	<i>Privatizácia</i>	53
5.4	SÚČASNÁ SITUÁCIA V ČESKOM OBRANNOM PRIEMYSLE.....	54
5.5	VÝCHODISKÁ SKÚMANIA ČESKÉHO OBRANNÉHO PRIEMYSLU	54
6	POSTAVENIE SLOVENSKEHO OBRANNÉHO PRIEMYSLU VO VZŤAHU K ČESKÉMU	56
6.1	HISTORICKÉ VÝCHODISKÁ	56
6.1.1	<i>Slovensko v období Rakúsko-Uhorska</i>	56
6.1.2	<i>Industrializácia Slovenska</i>	57
6.2	KONVERZIA.....	58
6.3	SÚČASNÁ SITUÁCIA V SLOVENSKOM OBRANNOM PRIEMYSLE	60
6.4	VÝCHODISKÁ SKÚMANIA ČESKÉHO OBRANNÉHO PRIEMYSLU.....	60
7	ANALÝZA PODNIKU ČESKÉHO OBRANNÉHO PRIEMYSLU – LOM PRAHA, S. P.	61
7.1	POZADIE VÝBERU LOM PRAHA, S. P.	62
7.2	GENÉZA PODNIKU	63
7.2.1	<i>História a tradícia</i>	63
7.2.2	<i>Vývoj po roku 1989</i>	63
7.3	ŠPECIFICKÉ RYSY PODNIKU	65
7.4	HLAVNÉ AKTÍVA PODNIKU	68
7.4.1	<i>Licencie</i>	68
7.4.2	<i>Ludské zdroje</i>	70
7.5	ZHRNUTIE	71
	ZÁVER.....	73
	PRAMENE A LITERATÚRA	75
	ZOZNAM PRÍLOH	80
	PRÍLOHY	81

Zoznam tabuliek a grafov

Tabuľky

1.1 Najväčší vývozcovia zbraní v rokoch 1930-1937	8
1.2 Príklad medzinárodného obchodu (resp. zahraničnej pomoci) s prísny utajením, a s tým späté dodávky služieb	13
1.3 Aktuálna štruktúra obranného priemyslu ČR (v %)	15
2.1 Príklad offsetového programu	23
3.1 Čs. zahraničný obchod s vojenskou technikou 1952-1970 (mil. Kčs obchodnej parity) ..	30
3.2 Rozhodujúce zbrojné výrobky Československa na prelome 70. a 80. rokov	31
3.3 Čs. zahraničný obchod s vojenskou technikou 1971-1990 (mil. Kčs obchodnej parity) ..	32
3.4 Územná orientácia československého zahraničného obchodu s vojenskou technikou 1961-1989 (v %).....	33
3.5 Objem investícií vložených do zbrojného priemyslu v rokoch 1971-1989 (odhady v bežných cenách na základe vlozenej práce a dodávok).....	35
3.6 Vzťah zahraničnej obchodnej činnosti so zbraňami ku štátnemu rozpočtu v rokoch 1971-1990 (v mil. Kčs)	36
4.1 Niektoré vonkajšie príčiny poklesu zbrojného vývozu Československa po roku 1987	39
4.2 Vývoz zbrojného tovaru Československa v rokoch 1986-1990 (v mil. USD; v stálych cenách roku 1985)	41
4.3 Hodnota celkových vývozných pohľadávok voči rozvojovým krajinám koncom roku 1990 (v mil. USD)	42
5.1 Podiel zbrojnej výroby vo vojensky najangažovanejších podnikoch na začiatku konverzie (podiel vojenskej produkcie vyšší než 50 %)	47
5.2 Dotácie z federálneho rozpočtu pridelené vybraným zbrojným podnikom v rokoch 1989 a 1990 (v mil. Kč).....	50
5.3 Aktualizované údaje o nevyužitelných zásobách a základných prostriedkoch v roku 1991 (v mld. Kčs, bežné ceny)	51
5.4 Požadované a poskytnuté podpory zo štátneho rozpočtu ČSFR (v mld. Kčs)	51
6.1 Príklad pokusu o konverziu zbrojnej výroby.....	59
7.1 Základné informácie o deblokácii ruského dlhu.....	69
7.2 Príklad zahraničných aktivít podniku a jeho odbroníkov	70

Grafy

1.1 Realizácia vývozu vojenského materiálu z ČR 1994-2007 (v mil. €).....	14
3.1 Výroba československých zbraní a techniky 1956-1985, t.j. obdobie druhej až piatej päťročnice (v %).....	28
3.2 Odbyt československej vojenskej produkcie 1987-1988 (v %).....	32
7.1 Zisk pred zdanením 2004-2008 (v mil. Kč)	67
7.2 Štruktúra vzdelania zamestnancov podniku v roku 2005.....	71
7.3 Náklady na vzdelanie zamestnancov v rokoch 2003-2008	71

Úvod

Česká republika patří od dob vzniku samostatného Československa k tradičným výrobcem a vývozcom zbraní a vojenského materiálu. Píše sa rok 2009, Česká republika (i Slovensko) sú členmi Severoatlantickej aliancie a veľký dôraz sa kladie na bezpečnostnú politiku, ktorá sa prelína s obranným priemyslom. Tá je v dnešnej dobe predmetom odborných analýz mnohých expertov, dokonca pôsobiach aj v rámci Fakulty sociálnych vied Karlovej univerzity, v Centre pre sociálne a ekonomické stratégie a jeho Stredisku pre bezpečnostnú politiku. Z dôvodu nasýtenosti kvalitnými odbornými štúdiami, nevenujem žiaden priestor bezpečnostnej politike. Práve naopak, objavila som na našom inštitúte z pohľadu ekonomickej teórie nepreskúmanú oblasť pre naše územie tak tradičného obranného priemyslu, a s ním súvisiaceho zbrojenia.

Pri hlbšom skúmaní vývinu obranného priemyslu na našom území som došla k záveru, že v každom období historického vývoja jednotného Československa, ale i samotnej Českej republiky zohráva obranný priemysel inú úlohu, ale vždy ho štát využíva primárne na naplnenie svojich cieľov, respektíve cieľov spoločenstva, ktorého je súčasťou. V súčasnosti ide v najväčšej miere o naplnenie nárokov a požiadaviek spojených s členstvom Českej republiky v NATO. V historickom vývine Československa to bolo napríklad docielenie obrannej sebestačnosti v súvislosti so vznikom medzivojnovnej Československej republiky, naplňovanie mocenských cieľov svojho okupanta v období Protektorátu Čechy a Morava, či zbrojná výroba v mene vojensko-politickej doktríny ZSSR.

Obrana je v politickom i ekonomickom zmysle natoľko závažným fenoménom, že ostáva v ústrednom záujme štátu. Cieľom práce nie je poskytnúť celkový obraz politicko-ekonomickej úlohy štátneho sektoru v tejto pre Českú republiku tak obvyklej priemyselnej oblasti. Prostredníctvom ekonomickej teóriou vybudovaných základov dostupných pre tento špecifický sektor národného hospodárstva, a skrz historicko-ekonomickú analýzu jednotlivých etáp týkajúcich sa obranného priemyslu u nás, sa však v závere práce

pokúšam o vykreslenie úlohy štátneho aparátu a jeho zložiek v konkrétnom podniku obranného priemyslu Českej republiky.

K obsahovej stránke práce. V úvode stanovujem teoretické i empirické prístupy a popisujem charakteristické rysy zbrojnej výroby a jej trhu. Na to nadväzuje podrobná analýza československého obranného priemyslu v rokoch 1939-1989. To s dôrazom na zahraničný obchod s vojenským materiálom a špecifickú úlohu štátu daného obdobia v tomto sektore, ktorý sa mnohokrát odlišuje od civilnej výroby, a tržné princípy sa na neho dajú aplikovať len v obmedzenom rozsahu i v demokratických krajinách. Neobchádzam ani významný problém celkového poklesu Československej zbrojnej výroby v 90. rokoch, potrebu jej konverzie a špecifický problém slovenského obranného priemyslu v rámci Československa. Východiská získané v jednotlivých kapitolách mi slúžia ako podkladový materiál pre analýzu jedného z tradičných zbrojných podnikov Českej republiky. V závere práce hodnotím, do akej miery sa mi podarilo naplniť počiatočné zámery, aké sú problémy skúmania danej témy, a kde ostáva otvorený priestor pre ďalšie ekonomické analýzy.

Kapitola 1

Obranný priemysel – teoretické i empirické východiská

„... rozhodujúci slovo majú štáty, ktoré jsou schopny vyvíjet a vyrábět nejmodernější zbraně, přesněji zbraňové systémy. Nejbohatší producent ropy, nejlepší výrobce ledniček ani nejúspěšnější pěstitel banánů fakticky neznamenají nic. V nejhorším případě si výrobce nejmodernějších zbraní najde i nejnesmyslnější záminku a jejich produkty jim sebere násilím.“

Martin Koller, 2007¹

Ako pokračuje autor citátu, v celých dejinách ľudstva tvoria zbrane výrobok s najvyšším podielom pridanej hodnoty, a zároveň sú prostriedkom slúžiacim na realizáciu zásadných mocenských zmien. Zbrojná výroba je priemerne trojnásobne výnosnejšia ako výroba spotrebného tovaru². Preto obchod so zbraňami vždy patril a patrí k najlukratívnejším činnostiam a „v rade prípadov páchne tajnými službami, korupciou a zločinom,“ dodáva autor.³ Obchod so zbraňami je logicky spätý s ich výrobou.

1.1 Obecné východiská

Zbrojná výroba a obchod nie sú vždy v priamej úmere k veľkosti štátu. Je to dané predovšetkým technologickou úrovňou zbrojnej produkcie. V medzivojnovom období patrila medzi svetové veľmoci z hľadiska výroby zbraní a obchodu s nimi i nevelká

---

¹ Koller [2007], s. 89; Martin Koller (1955) absolvoval Vysokú vojenskú veliteľsko-technickú školu v Martine, obor výzbrojne technický, neskôr postgraduálne štúdium na FF UK Praha. V rámci služby v armáde pracoval okrem iného ako správca fondu Vojenského historického ústavu, pracovník Licenčnej správy a expert v Kuvajte a južnom Iraku. V súčasnej dobe pôsobí ako nezávislý publicista.

² Tamtiež, s. 94.

³ Tamtiež, s. 89.

Československá republika⁴ (viď Tabuľka 1.1). V súčasnej dobe je za štvrtú vojenskú veľmoc považovaný ešte menší Izrael (Koller [2007], s. 89).

Tabuľka 1.1: Najväčší vývozcovia zbraní v rokoch 1930-1937

Rok	Poradie			Podiel ČSR na svetovom exporte zbraní (v %)	Pozn.
	1.	2.	3.		
1930	Anglicko	Francúzsko	USA	9,5	ČSR 4.
1931	Anglicko	ČSR	USA	11,1	
1932	Anglicko	Francúzsko	Švédsko	4,0	ČSR 7.
1933	Anglicko	Francúzsko	Švédsko	8,5	ČSR 5.
1934	ČSR	Anglicko	Francúzsko	27,0	
1935	ČSR	Anglicko	Francúzsko	24,4	
1936	Francúzsko	Anglicko	ČSR	15,5	
1937	Anglicko	Nemecko	ČSR	11,9	

Zdroj: *Olšovský, R. Světový obchod a Československo. Praha : 1960.*

In: Čechák a kol. [1993], s. 34

I v krajinách so súkromnými výrobnými prostriedkami, a teda v krajinách s plne rozvinutým tržným hospodárstvom, sa zbrojná výroba opiera o výraznú štátnu podporu. Vývoj počítačov v 60. rokoch zaplatila prakticky v plnom rozsahu americká vláda. Taktiež ďalšie kasové trháky medzi spotrebnými tovarmi, ako sú mobilné telefóny alebo internet, sú len „odpadom“ zbrojného priemyslu, uvoľneným s určitým omeškaním na civilný trh.⁵

Zainteresanosť štátneho sektoru a spomínaná lukratívnosť zbrojnej výroby a obchodu s vojenským materiálom (tzv. špeciál) spôsobujú, že oba patria medzi obory národného hospodárstva, ktoré majú extrémne vysokú politickú, ekonomickú vojenskú, či sociálnu citlivosť. Aj v demokratických krajinách platí, že vládni predstavitelia so sebou na zahraničné cesty prinášajú okrem iného i ponuku vojenskej techniky štátu, ktorý

⁴ Z prameňov *Omnipol In: Mesároš [1991]* vyplýva že od roku 1992 bolo saldo zbrojného vývozu a dovozu ČSR trvale aktívne, a vzhľadom na rast dopytu v 30. rokoch, s rýchlo sa zvyšujúcim objemom. ČSR vyváža zbrane do krajín Malej dohody, na Blízky a Stredný Východ (Irán, Turecko, Afganistán), do Číny, Latinskej Ameriky, a pod.

⁵ *Čechák a kol. [2007], s. 9* uvádza, že na vojenských programoch pracuje 25 - 35 % vedeckých a technických pracovníkov.

reprezentujú.⁶ S tým je spätý nedostatok transparentnosti keďže oba, legálne i nezákonné (ilegálny obchod so zbraňami) kontrakty, sú často utajované.

Vráťme sa k v úvode spomínanej korupcii. Kde nie je transparentnosť, objavuje sa priestor pre korupciu. Nevykorenitelná *politická korupcia*, sa nachádza všade, kde je prítomný obchod so zbraňami (Karel Kouba, Milan Žák)⁷. Treba podotknúť, že Česká republika (ako i Slovensko) už dlhodobo zaujíma pri hodnotení korupčnosti prostredia jedno z posledných miest v rámci EU-27. Najviac je korupcia rozšírená v oblasti verejných zákaziek a pri ovplyvňovaní legislatívneho procesu a rozhodnutí vlády.⁸ „*Boj s korupciou není pouze problémem Ministerstva obrany, jedná se o latentní celospolečenský jev, který je v dnešní době přítomen téměř všude. Denně slýcháváme mnoho proklamací o boji s tímto negativním jevem. Otázkou je, komu se tyto teoretické myšlenky podaří jako prvnímu převést do praxe,*“ povedal Martin Barták, prvý námestník ministerky obrany, Vlasty Parkanovej, ktorá krátko po nastúpení do funkcie vyhlásila boj s korupciou za jednu zo svojich priorit.⁹

1.2 Metodologický prístup

Obchod so zbraňami a vojenskou technikou, ekonomika obrany štátu, výroby zbraní, či vojny nepatrí medzi predmet skúmania všeobecnej ekonomickej teórie. Okrem toho, ako uvádza Mesároš [1996] (s. 211), tzv. špeciál je „*zvláštny druh tovaru, na ktorý sa dajú aplikovať tržné princípy len v obmedzenom rozsahu*“. Zbrojný obchod je okrem toho v istom zmysle tiež *mimoekonomickou činnosťou*, pokračuje autor.

Z dôvodu nepočetnosti dostupnej literatúry poskytujúcej relevantné teoretické zázemie pre moju prácu, okrem tzv. *vojenského Keynesianizmu*¹⁰ (oživovanie ekonomiky vojenskými výdajmi). Ako i práce amerických ekonómov *W. Leontiefa* a *M. Hoffenberga*, ktorí v polovici 60. rokov spracovali projekt skúmajúci dôsledky prípadného 50 % zníženia vojenských výdajov na americkú ekonomiku. Či podnetných výpočtov *R.H. Bezdeka*

---

⁶ Prof. Ing. Karel Kouba DrSc. je profesorom na IES FSV UK; autorka čerpá z osobného rozhovoru.

⁷ Prof. Ing. Milan Žák, CSc. je riaditeľom Centra ekonomických štúdií Vysoké školy ekonomie a managementu (CES VŠEM); autorka čerpá z osobného rozhovoru.

⁸ *Kadeřábková [2007], s. 442*

⁹ *Marek [2007], s. 8*

¹⁰ Voľný preklad autorky. V originály *Military Keynesianism*, aplikovateľný v 30. rokoch minulého storočia v Nemecku, a 80. rokoch minulého storočia v Spojených štátoch amerických. Podlieha však mnohostrannej kritike, ako napr. nemožnosť jeho aplikácie na rozvinuté krajiny dnešného sveta. Dostupné z URL <http://en.wikipedia.org/wiki/Military_Keynesianism>.

z polovice 70. rokov minulého storočia, ktorý sa tiež zaoberal možnou redukciou vojenských výdajov, tento krát o 30 % (Čechák a kol. [1993], s. 20-21). Budovaniu širšej teoretickej základne týkajúcej sa obranného priemyslu a zbrojenia ako fenoménu štátneho sektoru venujem len kapitolu nasledujúcu s tým, že charakterizujem konkrétne špecifiká tejto výroby a jej trhu. Určitá základňa pre ekonomickú teóriu je vybudovaná i ohľadne problematiky odzbrojovania typického pre Československo na začiatku 90. v úvode piatej kapitoly.

Z hľadiska metodologického, práca reaguje na jednotlivé konkrétne problémy týkajúce sa československého obranného priemyslu ako celku v jeho vývoji od roku 1939. Jej vyvrcholením je analýza konkrétneho podniku českého obranného priemyslu, s východiskami pre túto analýzu položenými v jednotlivých kapitolách. To s malou výnimkou kapitoly šiestej, ktorá sa však v rámci analýzy československého obranného priemyslu ako fenoménu štátneho sektoru nedala opomenúť, vzhľadom na významnosť slovenského obranného priemyslu v rámci československého. V práci je dodržaný chronologický postup jednak ako celku, jednak v rámci jednotlivých kapitol.

Údaje uvádzané príslušnými inštitúciami a autormi (SIPRI, Mesároš [1991], Mesároš [1992], Mesároš [1996]) a ostatné pramene a literatúra sú podľa ich vyjadrenia neúplné, často obsahujúce expertné odhady, preto dáta o obchode so zbraňami, úverovom zadlžení rozvojových zemí voči ČSSR a ČSFR, výdavky na zbrojenie, a pod. je treba brať len ako orientačné.

1.2 Vymedzenie pojmov

Aby som mohla pristúpiť k definícii samotného obranného priemyslu a obchodu so zbraňami, domnievam sa, že je dôležité vymedziť, čo je samotným predmet činnosti tohto sektoru.

1.3.1 Špecifická vojenská produkcia, tovary a technológie duálneho užitia

Vzhľadom na nejednotnosť definícii a značné rozdiely v nich v závislosti na ten ktorý zdroj, uvádzam základne definície spracované podľa viacerých zdrojov. Z takto predkladaných definícii predmetu činnosti obranného priemyslu sa odvodzujú údaje vo všetkých tabuľkách mojej štúdie.

Vojenský materiál a *Významný vojenský materiál* je súčasne v Českej republike stanovený podľa § 20 odst. 4 zákona č. 38/1994 Sb. vyhláškou MPO č.89/1994 Sb. Touto vyhláškou sa definuje vojenský materiál významný z hľadiska efektívnosti jeho bojového použitia alebo jeho množstva. Je rozdelený do 24 hlavných kategórií, pričom posledná predstavuje služby poskytované alebo prijímané v súvislosti s výrobkami uvedenými v zozname vojenského materiálu. Táto položka zahŕňa prevádzanie opráv a úprav vojenského materiálu, poskytovanie informácií, vysielanie a prijímanie odborníkov za účelom výskumu, vývoja, konštrukcie, údržby, ovládania vojenského materiálu a pod.¹¹ Pre kompletný zoznam viď Príloha 1.

Takáto *špecifická vojenská produkcia* tzv. „špeciál“ má rozhodujúci podiel na celkovej produkcii obranného priemyslu (70-80 %).¹² Jedná sa o finálnu vojenskú produkciu tvorenú zbraňami a ich systémami, a ďalšími prostriedkami vedenia ozbrojeného zápasu (napr. spojovacie prostriedky, rôzne pomocné zariadenia, vojenské stavby a pod.). Pre tieto strategické tovary uvádza iný zdroj názov *konvenčné zbrane*¹³ (tanky, obrnené vozidlá, bojové lietadlá, vrtuľníky, delostrelecké systémy, raketová technika a vojenské lode).

Ďalšia časť vojenskej produkcie (20-30 %)¹⁴ sa približuje charakteru výrobkov civilnej spotreby alebo je s nimi zhodná. Táto časť produkcie obranného priemyslu nesie názov *tovary a technológie dvojitého (duálneho) použitia*¹⁵ a predstavuje širokú škálu produktov v priemyslovej, jadrovej, chemickej a biologickej oblasti. Napriek tomu, že produkty sú vyrábané a predurčené na civilné použitie, môžu byť vzhľadom na svoj charakter a vlastnosti zneužitú hlavne na výrobu zbraní hromadného ničenia, ich nosičov, prípadne na vojenské účely.¹⁶ Typickými príkladmi sú obrábacie stroje a niektoré chemické látky. Kritérium určenia produkcie vojenského charakteru je jej možné použitie v príprave a vedení ozbrojeného zápasu, nie v zhodnosti jej technológie s produkciou mierového určenia (Čechák a kol. [1993], s. 13).

---

¹¹ § 5 odst. 4 zákona a § 20 odst. 4 zákona č. 38/1994 Sb. vyhláška MPO č.89/1994 Sb. In: MPO ČR [2008]. Dostupné z URL <<http://www.mpo.cz/dokument8770.html>>.

¹² Čechák a kol. [1993], s. 13

¹³ Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI)

¹⁴ Čechák a kol. [1993], s. 13

¹⁵ V anglickom originály *Dual-Use Goods and Technologies*; poznámka autorky.

¹⁶ Definícia spracovaná podľa: *Oficiální portál pro podnikání a export* [2007]. Dostupné z URL <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/pruvodci-podnikatele/kontrola-exportu-zbozi-dvojihopouziti/1000164/38821/>>.

1.3.2 Obchod so zbraňami

So zbrojnou výrobou je neodmysliteľne spojený obchod so zbraňami a *vice versa*. Koller [2007] (s. 89) menuje tri základné druhy obchodu so zbraňami:

- *vnútorný*, kedy je vláde predávaný produkt štátnej alebo súkromnej zbrojovky;
- *medzinárodný*, kedy je produkt predávaný do zahraničia;
- *tzv. zahraničná (vojenská)¹⁷ pomoc*, alebo dary s očakávanou politickou protislužbou.

Okrem menovaných troch základných druhov obchodu so zbraňami existuje ešte ilegálny obchod so zbraňami, ten však nie je predmetom záujmu mojej práce. I v prípade obchodu realizovaného súkromnými subjektmi zasahuje štátna správa. Kontrola zahraničného obchodu s vojenským materiálom je v ČR dvojstupňová:¹⁸

- A. podnikateľský subjekt je oprávnený ponúkať svoje výroby a služby, vystupovať v jednaní so zahraničnými partnermi, atď. najskôr potom, ako získa príslušné *povolenie k obchodu s vojenským materiálom*;¹⁹
- B. pre realizáciu konkrétnych obchodných prípadov je ďalej nutné požiadať *o licenciu*.²⁰

---

¹⁷ Čechák a kol. [1993], s. 9 používajú tento názov.

¹⁸ Spracované podľa: MPO ČR [2007], s. 4. Dostupné z URL <<http://download.mpo.cz/get/35863/40281/477066/priloha001.pdf>>.

¹⁹ Povolenie vydáva Licenčná správa MPO ČR po súhlasnom vyjadrení Ministerstva zahraničných vecí, Ministerstva vnútra a Ministerstva obrany. Povolenie je časovo obmedzené, maximálna doba platnosti je päť rokov; *tamtiež*, s. 4.

²⁰ Licencia sa vydáva len na jednu konkrétnu obchodnú transakciu a jej platnosť je časovo obmedzená; *tamtiež*, s. 4.

Tabuľka 1.2: Príklad medzinárodného obchodu (resp. zahraničnej pomoci) s prísny utajením, a s tým späť dodávky služieb

Bezprostredne po vyhlásení nezávislosti bol 14. mája 1948 štát Izrael napadnutý vojskami Jordánska, Egypta, Sýrie, Iraku, Libanonu a Saudskej Arábie. O úspechu či neúspechu brániacich sa vojsk sa vtedy nerozhodovalo len na bojiskách, ale veľkou mierou i vo vzdialenom Československu. Napriek zjavnej prevahe, predovšetkým technickej, boli útočiace vojská odrazené.

Egyptskú armádu sa podarilo zastaviť 29. mája 1948 len 35 kilometrov od Tel Avivu, a to vďaka nasadeniu prvých bojových stíhacích lietadiel izraelského letectva. Jednalo sa o lietadlá Avia S-199²¹ dodané z Československa izraelskej armáde len niekoľko hodín pred touto akciou. Práve dodávky zbraní a munície z Československa, a taktiež výcvik, ktorým v Československu prešla rada izraelských pilotov, tankistov, výsadbárov, a ďalších špecialistov, zohrali rozhodujúcu rolu pri izraelskom víťazstve a zachovaní nezávislosti štátu Izrael. Zmluva bola podpísaná už 23. apríla 1948, a na ňu sa viazala dohoda o výcviku pilotov, ktorého sa zúčastnilo cez 30 izraelských pilotov. Vtedajšia pomoc židovskému štátu prebiehala pod prísny utajením,²² keďže OSN po vypuknutí konfliktu zakázala vývoz zbraní do oblasti Blízkeho Východu.

Bolo to v dobe, kedy sa československé vojenské letectvo po komunistickom prevrate samo dostávalo do nezávideniahodnej situácie. Bola vyvolaná mimo iné embargom Západu na dodávky technického materiálu, prebiehajúcou reorganizáciou armády podľa ruského vzoru, a začínajúcou perzekúciou bývalých príslušníkov Royal Air Force.

Zdroj: Pazdera [2007], s. 40. Dostupné z URL

<http://www.army.cz/images/id_8001_9000/8485/08_2007.pdf>; voľný preklad autorky.

Údaje z Výročnej správy o kontrole exportu vojenského materiálu a ručných zbraní pre civilné použitie v Českej republike za rok 2007 (s. 5) uvádzajú, že koncom roku 2007 bolo v ČR 155 podnikateľov držiteľmi povolení na prevádzanie zahraničného obchodu s vojenským materiálom. V tomto roku bolo v ČR celkovo udelených 941 licencií na vývoz vojenského materiálu v hodnote 477 mil. € (čo predstavuje 64% nárast v počte

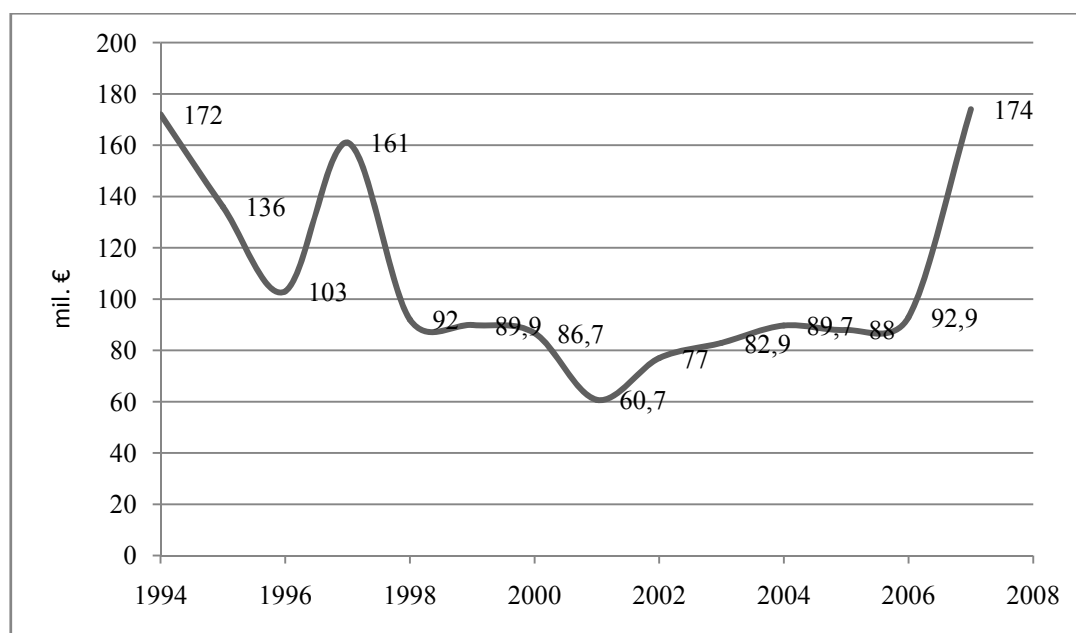
²¹ Avia S-199 bolo povojnové stíhacie lietadlo, ktoré bolo „krížencom“ nemeckého lietadla Messerschmitt, ktorých veľké množstvo drakov sa zachovalo na území Československa po skončení druhej svetovej vojny, a motoru Jumo 211 (používaného ako náhrada za chýbajúce originály). Konštrukciou týchto lietadiel bola poverená pražská továreň Avia; poznámka autorky. Dostupné z URL <http://cs.wikipedia.org/wiki/Avia_S-199>.

²² Akcia niesla názov DI („Důvěrné Izrael“).

udelených licencií oproti roku 2006). Využitie udelených licencií dosiahlo objemu 174 mil. € (nárast o 81 mil. € oproti roku 2006).²³ Graf 1.1 ponúka súhrnnú časovú radu realizácie vývozu vojenského materiálu z ČR v období rokov 1994 až 2007.

Do krajín EU bolo v roku 2007 vydaných 455 licencií na vývoz v celkovej hodnote 120 mil. €, využitie činilo 51 mil. €. Najviac licencií bolo vydaných na vývozy do Slovenskej republiky (157, kde boli vývozy najvyššie i hodnotovo, t.j. 20,7 mil. €), SRN (90 licencií), a Poľsko (52 licencií). Na vývozy do krajín mimo EU bolo vydaných najviac licencií do USA (70, hodnota vývozu 10,2 mil. €), Thajska (70), Indie (32, a kde bol dosiahnutý hodnotovo najväčší vývoz, t.j. 35,6 mil. €). Hodnota vývozu vojenského materiálu do Gruzínska dosiahla 13,2 mil. €, a do Pakistanu 12,7 mil. €.

Graf 1.1: Realizácia vývozu vojenského materiálu z ČR 1994-2007 (v mil. €)

Zdroj: MPO ČR [2007], s. 32. Dostupné z URL
<<http://download.mpo.cz/get/35863/40281/477066/priloha001.pdf>>.

1.3.3 Obranný priemysel

Obranný (zbrojný, vojenský) priemysel je podľa Klíma, Eminger [2000] (s. 1) priemyslové odvetvie zaoberajúce sa výrobou zbraní a ďalších výrobkov pre vojenské účely,

²³ MPO ČR [2007], s. 5

1. Obranný priemysel – teoretické i empirické východiská

---

ktoré pre svoje špecifické vlastnosti a obmedzenia v použití podliehajú zvláštnym predpisom a nemajú charakter bežnej produkcie. Títo autori ďalej charakterizujú i *český obranný priemysel*,²⁴ čo je podľa nich termín označujúci rôznorodú skupinu subjektov:

- terajší skutoční výrobcovia vojenskej techniky, ktorým sa podarilo zachovať potrebnú vývojovú, výrobnú a skúšobnú základňu, a vo výrobe pokračujú v súlade so svojim pôvodným výrobným profilom;
- bývalí (tzv. tradiční výrobcovia), u ktorých bola zbrojná výroba z rôznych dôvodov v minulosti zastavená;
- priemysloví výrobcovia, ktorí sa doposiaľ zbrojnou výrobou nezaoberali, ale chcú do nej v rôznom rozsahu vstúpiť;
- malé organizácie vzniknuté s využitím odborníkov a technológii odštiepených z veľkých zbrojných celkov po majetkových a organizačných zmenách;
- ostatné priemyslové organizácie, ktoré nemajú charakter výrobných podnikov (t.j. vojenské opravárenské podniky, servisné organizácie, vojenské technické ústavy, subjekty zaoberajúce sa predajom prebytočného a likvidovaného vojenského materiálu, atď.).

Tabuľka 1.3 popisuje aktuálnu štruktúru obranného priemyslu ČR. Jednotlivé zložky obranného priemyslu Českej republiky sú usporiadané zostupne podľa percentuálneho pomeru, aký tá ktorá zložka tvorí.

Tabuľka 1.3: Aktuálna štruktúra obranného priemyslu ČR (v %)

A.	Letecká technika	16,4%
B.	Výskum a vývoj	11,7%
C.	Zbrane a munícia	8,5%
D.	Ženíjné prostriedky a vybavenie	8,5%
E.	Prieskumné systémy	8,0%
F.	Obrnené vozidlá a dopravné prostriedky	7,5%
G.	Chemické prostriedky a vybavenie	7,0%
H.	Simulačná a trenažérova technika	6,6%
I.	Infraštruktúra	5,2%
J.	Rádiolokačná a navigačná technika	5,2%
K.	Bezpečnosť a ochrana informácií	4,2%
L.	Ostatné	11,2%

Spracované podľa: *Interné materiály LOM PRAHA, s. p.*

---

²⁴ Klíma, Eminger [2000], s. 2-3

1.3.4 Priemyslová základňa obrany

Priemyslová základňa obrany (ďalej len PZO) je optimalizovaný súhrn najdôležitejších výskumne vývojových, výrobných, opravárenských a skúšobných subjektov, ktoré majú strategický význam pre obranu štátu.²⁵ Z tohto hľadiska štát definuje svoj záujem o udržanie a rozvoj PZO, vytvára podmienky pre jej spoluprácu s orgánmi štátnej správy, podporuje jej činnosť, udržuje svoju vlastnícku účasť vo vybraných spoločnostiach (prípadne si z rôznych dôvodov ponecháva niektoré subjekty plne vo svojom vlastníctve),²⁶ a okrem prioritnej orientácie na uspokojovanie potrieb vlastných ozbrojených síl rozvíja exportné schopnosti PZO. V Severoatlantickej aliancii je budovanie PZO záležitosťou jednotlivých členských zemí. Aliancia vyvíja aktivity na podporu spolupráce členských zemí v zbrojnej výrobe, do otázok jednotlivých národných PZO však nezasahuje.

- *z politického hľadiska* je existencia modernej domácej PZO prostriedkom na posilnenie pozície vo vojenskej aliancii (v súčasnosti NATO) a rozvíjanie viacstrannej výhodnej spolupráce, okrem toho, že je nástrojom zvrchovanosti štátu;
- *vojensky* je jej existencia strategickou požiadavkou v prípade krízových a mimoriadnych situácií;
- *ekonomicky* sú výhody orientácie vlastnej armády na domácich producentov zrejme. Efektivita nespočíva len v predajnej cene domácich výrobkov (cena môže byť vyššia ako konkurenčná cena v zahraničí), ale hlavne v značných úsporách nákladov pri skúškach a overovaní, školení, a ďalších službách.

1.4 Východiská skúmania českého obranného priemyslu

V súčasnosti tvorí podľa Tabuľky 1.3 najväčší podiel na celom českom obrannom priemysle letecká technika. Preto sa v závere svojej práce zameriam na analýzu podniku českého obranného priemyslu pôsobiaceho práve v oblasti výskumu, výroby a opráv leteckej techniky.

Okrem iného, na kvalitné vykreslenie úlohy štátu v obrannom priemysle je takmer nevyhnutné, aby sa tento podnik radil medzi priemyslovú základňu obrany, tak ako ju definovali Klíma, Eminger [2000].

---

²⁵ Klíma, Eminger [2000], s. 1-2

²⁶ Vid' Kapitola 7, analýza štátneho podniku LOM PRAHA, s. p. ako PZO.

Kapitola 2

Špecifiká zbrojnej výroby a trhu, jeho prekážky

2.1 Charakteristické rysy zbrojnej výroby

V porovnaní s produkciou pre mierové účely sa zbrojná výroba vyznačuje niektorými zvláštnosťami, ktoré je nutné brať do úvahy pri riešení problému vývinu obranného priemyslu v Československu v Kapitole 3, príčin rapídneho poklesu zbrojnej výroby v štvrtej kapitole, jeho konverzii na počiatku 90. rokov v Kapitole 5 a analýze konkrétneho podniku českého obranného priemyslu v záverečnej kapitole mojej práce. Tieto zvláštnosti zbrojnej výroby mi poslúžia ako východiská pri riešení stanovených problémov týkajúcich sa i československého a českého obranného priemyslu, jeho produkcie a trhu. Ivánek¹ (In: Čechák a kol. [1993]) charakterizuje päť hlavných tendencií a zvláštností zbrojnej výroby a jej trhu.

2.1.1 Zbrojná výroba ako čistá strata?

Ivánek (In: Čechák a kol. [1993], s. 13) prichádza s myšlienkou, že zatiaľ čo výrobky mierového určenia vchádzajú do výrobnjej spotreby alebo slúžia na reprodukciu pracovnej sily, finálna vojenská produkcia (hlavne zbrane a vojenská technika) sa nepodieľa na tvorbe nových materiálnych statkov. V tomto zmysle táto finálna produkcia opúšťa reprodukčný proces. Podľa autora teda zbrojná výroba z ekonomického hľadiska predstavuje pre spoločnosť čistú stratu.

---

¹ Autorom je prof. Ing. Ladislav Ivánek, DrSc., profesor na Katedre ekonómie Ekonomicko-správnej fakulty MU v Brne. Jeho vedeckovýskumná činnosť sa orientuje na ekonomiku obrany štátu a jej problémy v transformačnom procese, štrukturálne zmeny v transformačnom procese ekonomiky ČR, náklady na obranu v dobe studenej vojny a pod.

S týmto tvrdením sa však dá polemizovať. Autor vychádza z myšlienky, že uvoľnenie zdrojov pre mierové účely môže priaznivo ovplyvniť ekonomický rast.² Avšak i podľa nositeľa Nobelovej ceny za ekonómiu *Simona Kuzneta* sa dá oblasť teórie ekonomického rastu len ťažko teoreticky a overiteľne zovšeobecňovať, čo určite platí i v sfére zbrojnej výroby.

I autor tejto charakteristiky zbrojnej výroby ako čistej straty v závere pripúšťa, že prinajmenšom export vojenskej produkcie, v prípade, že dochádza k výmene za výrobky mierovej spotreby predstavuje v tomto smere určitú výnimku. (Tak tomu bolo v prípade Československa iba v medzivojnovom období. Za éry socializmu bol export zbraní podmienený dovozom zbraňových systémov, ktoré sa u nás neprodukovali, vid' tretia kapitola.)

2.1.2 Zvyšovanie dopytu bez zvyšovania ponuky na civilnom trhu

Nepretržitosť vojenskej výroby vyžaduje neustálu obnovu prostriedkov podieľajúcich sa na jej výrobe. Tým sa vytvára dopyt po týchto výrobných prostriedkoch a spotrebných statkoch, bez účinku zvyšovania ich ponuky na trhu. Vojenská produkcia teda nekonkuruje produkcii mierového určenia a nevykonáva tlak na jej trh. Súčasne podporuje všeobecný rast cien, a vytvára priaznivé podmienky zhodnocovania kapitálu výrobcov zbraní a zbraňových systémov.

2.1.3 Spojitosť s vedecko-technickým rozvojom

Významným rysom zbrojnej výroby je jej spojitosť s vedecko-technickým rozvojom. Jej podstatná časť je charakteristická moderným technickým zariadením, značnou nasýtenosťou vedeckým výskumom a vývojom, veľkým podielom kvalifikovaných pracovných síl, a rozsiahlou investičnou činnosťou. Výskum a vývoj moderného zbraňového systému trvá až 20 rokov (Koller [2007], s. 92) a je náležite drahý.

Hlavné odvetvia vojenského priemyslu sa z udaných dôvodov podľa Čechák a kol. [1993] vyznačujú väčšou stabilitou a odolnosťou voči hospodárskym výkyvom, ako i výraznejšou dynamikou rastu než iné výrobné oblasti.

---

² Ak by sa na rozšírenie civilnej výroby použila len tá časť vojenských výdajov, ktoré odpovedajú investičným, mohlo by sa ročné tempo ekonomického rastu v priemyslovo vyspelých krajinách zvýšiť až o 2 % (Čechák a kol. [1993], s. 9).

2.1.4 Rozsiahle a komplexné štátne ekonomické regulácie

Ako som už uvádzala v prvej kapitole, významným rysom zbrojnej výroby je fakt, že nielen v ekonomikách centrálne plánovaných, ale i tržných sa vyvíja na báze rozsiahlej a komplexnej štátnej economickej regulácie. Tá jej zabezpečuje určitú stabilitu, perspektívny výhľad, relatívnu nezávislosť na živelnosti trhu a obmedzených zdrojoch súkromných podnikov.

Štát i v tržných ekonomikách mobilizuje prostriedky na financovanie zbrojenia, podporu vojenského vedeckého výskumu a vývoja, a rôznymi formami reguluje zbrojnú výrobu (urýchlená amortizácia, vlastná investičná činnosť, štátne podnikanie, daňová politika, zálohovanie vojenských zákaziek a pod.). Rozvoj zbrojnej výroby je teda ovplyvňovaný predovšetkým politickými faktormi, ktoré môžu vytvárať priaznivé podmienky pre rozširovanie a fungovanie kapitálu v sfére vojenskej produkcie, a tak zabezpečovať jej stabilitu.

2.1.5 Trh vojenskej produkcie

Základným rysom trhu vojenskej produkcie je monopolizácia dopytu zo strany štátu, ktorý na tomto trhu vystupuje ako jediný, t.j. *monopolný zákazník*. Štátne nákupy tovarov a služieb vojenského určenia vytvárajú tento relatívne samostatný trh, ktorý sa do značnej miery vymyká z rámca bežného tržného mechanizmu. Je charakteristický dlhodobejším výhľadom, zaručeným odbytom za dohodnuté ceny, a teda pomerne veľkou stabilitou.

Súčasne tu dochádza i k určitej *monopolizácii ponuky*.³ Štát sa totiž nestretáva s masou roztrieštených výrobcov, ale spravidla s veľkými, technicky vyspelými vojensko-priemyselnými podnikmi, ktoré sú schopné zabezpečiť vysoké nároky na výrobu súdobých zbraňových systémov, a preto v ich produkcii majú výsadné, t.j. monopolné, postavenie.

---

³ Na trhu zbraní je prakticky obmedzená konkurencia a cestou verejnej súťaže sa obvykle uzatvára 10-15 % celkových štátnych zákaziek (Čechák a kol. [1993], s. 14).

2.2 Prekážky európskeho zbrojného trhu

„...každý členský štát (EU) môže učiniť opatrenia, ktoré považuje za nutné k ochrane podstatných záujmov svojej bezpečnosti a ktoré sú späté s výrobou zbraní, streliva a vojnového materiálu alebo obchodom s nimi;..”

článok 296 Zmluvy o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva, 1957⁴

Článok 296 Zmluvy o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva z roku 1957, kedy boli dojednané tzv. Rímske zmluvy (Rome treaty), je základným právnym dôvodom pre vylúčenie zbrojného trhu z procesov európskej integrácie. Tento článok jasne nadefinoval, že zbrojné trhy si regulujú jednotlivé členské štáty, a ponechávajú si v otázkach zbrojného sektoru (a teda v obrane štátu) zvrchovanosť. Preto je logické, že každý posun v spôsobe zbrojnej výroby, predaja, dodávok a pod. vyvoláva politickú reakciu. Podľa Shabu [2005] existujú obecné tri hlavné príčiny, prečo je zbrojná kooperácia na úrovni EU sprevádzaná radou ťažkostí. Tými sú: fragmentácia trhov, špecifickosť sektoru, a v neposlednej miere právne obmedzenia, ako poukazuje text z článku 296.

2.2.1 Fragmentácia trhov

V zjednotenej Európe dneška, t.j. v 27 členských štátoch EU, voľne fluktuujú štyri ekonomické slobody, a to sloboda pohybu ľudí, tovaru, služieb a kapitálu. Netýka sa to však všetkých komodít a služieb. Z režimu voľného pohybu tovarov a služieb sú vyňaté výrobky a služby zbrojného trhu. V praxi to znamená, že členské štáty EU si ponechávajú voľnosť v určovaní colných taríf na dovoz, zatiaľ čo export i import administratívnymi povinnosťami, neexistuje jednotná obchodná politika, a štáty rôznymi inými metódami, často krát i čisto politického charakteru, obmedzujú zbrojnú výmenu.

---

⁴ Zmluva o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva In: Shabu [2005]. Dostupné z URL <<http://www.amo.cz/publikace/evropska-zbrojni-spoluprace-prekazky-jednotneho-vnitriho-trhu.html#>>.

2.2.2 Špecifickosť sektoru

Kľúčovým hráčom na európskom zbrojnom trhu je zvrchovaný členský štát, čo je už zdôrazňované v úvode subkapitoly. Ako uvádza Shabu [2005], je to dané historickou tradíciou, ktorá produkciu vojenských technológií a pridružené služby považuje za strategické odvetvie, ktoré ovplyvňuje obranyschopnosť štátu. Preto si vlády udržiujú vysokú mieru vplyvu v danom odvetví. Špecifickosť zbrojného (resp. obranného) sektoru sa dá pozorovať v nasledovných aspektoch:⁵

- *Dominantné postavenie štátu.* Štát je prakticky jediným, t.j. *monopolným zákazníkom*, ktorý ovplyvňuje dopyt po produktoch v závislosti na svojom strategickom plánovaní. Tým sa potom v skutočnosti definuje rozsah zbrojného trhu danej krajiny. Štát je okrem toho *významným investorom* do vojenského výskumu a vývoja, čím napomáha zvyšovaniu technologického know-how, a tým vedie k vyššej konkurencieschopnosti celého odvetvia v dlhom období. *Tretia funkcia štátu je regulačná.* Zodpovedné ministerstvá členských zemí, v prípade ČR Ministerstvo priemyslu a obchodu ČR (Licenční správa, oddělení mezinárodních kontrolních režimů) po súhlasnom vyjadrení Ministerstva zahraničných vecí, Ministerstva vnútra a Ministerstva obrany,⁶ udeľujú licenčné povolenia k exportu,⁷ schvaľujú podmienky verejných súťaží na nákup vojenského tovaru a výzbroje, či dokonca v mnohých prípadoch štát stanovuje i rozsah prítomnosti zahraničných akcionárov v jednotlivých spoločnostiach, ktoré na zbrojnom trhu daného štátu pôsobia.
- *Zabezpečenie dodávok.* Z podstaty obrany vyplýva zabezpečenie prísunu zdrojov po celú dobu trvania zbrojného programu, od chvíle, kedy je program pustený do vývoja, cez samotné dodávky výrobkov a služieb na program naviazaných, až po čas, kedy dôjde k vyradeniu vybavenia z výzbroje armády. Dodatočnou podmienkou je zabezpečenie dodávok v dobách mieru aj vojny. Z vyššie

---

⁵ Delenie a popis štyroch subkategórií spracované podľa Shabu [2005]. Dostupné z URL <<http://www.amo.cz/publikace/evropska-zbrojni-spoluprace-prekazky-jednotneho-vnitriho-trhu.html#>>.

⁶ MPO ČR [2007]. Dostupné z URL <<http://download.mpo.cz/get/35863/40281/477066/priloha001.pdf>>.

⁷ Avšak v súlade s Kódexom chovania EU pri vývoze zbraní (v anglickom originály *EU Code of Conduct on Arms Exports*), ktorý je politicky záväzným dokument prijatým konsenzom členských štátov v roku 1998. Česká republika sledovala jednania o kódexe od počiatku, a k jeho princípom sa prihlásila krátko po roku 1998; *tamtiež*, s. 9.

uvedeného je zrejmé, prečo štáty spoliehajú na vlastnú výrobu, skôr než na dodávky z iných zemí, ktoré by mohli byť potencionálnymi nepriateľmi.

- *Utajenosť práce.* Ďalším špecifikom je utajenosť práce na príprave a spustení zbrojného programu, ktorý môže značným spôsobom ovplyvniť technologickú nadradenosť štátu zapojeného do vojnového konfliktu. Táto nemožnosť diverzifikovať výrobu moderných zbraňových systémov z dôvodov utajenia a bezpečnosti do krajín s tzv. lacnou pracovnou silou udržuje vysoké ceny vojenskej produkcie (Koller [2007], s. 92).
- *Komplexnosť armádnych akvizícií.* Zbrojná výroba je zložitý a nákladný proces s dopadmi aj na iné odvetvia. Pretože je objem produkcie obmedzený konkrétnym limitovaným dopytom, zvyšuje sa rovnomerne aj riziko komerčného neúspechu, čím je vytváraný logický priestor pre štátne dotácie nielen v prípadoch, keď nejde uplatniť čisto tržné mechanizmy.

Nákupy hotového vojenského tovaru a materiálu bývajú často realizované prostredníctvom offsetových podmienok. Tým sa umožní nakupujúcej krajine návrat investícií na samotný nákup. Spätné investície do ekonomiky môžu prekročiť aj 100% nákupnej ceny, ako je to napríklad i v prípade offsetového programu Gripenov (viď Tabuľka 2.1 na nasledujúcej strane). Offsety sa delia na priame a nepriame (investície do iného než vojenského sektoru). Hodnota transakcie sa stanovuje ako čistý export generovaný v súvislosti s danou offsetovou zákazkou alebo ako čisté tržby z predaja vlastných výrobkov firmy v nadväznosti na investíciu.

Tabuľka 2.1: Príklad offsetového programu

Okrem kontraktu na prenájom 14 lietadiel Gripen, ktoré uzavreli vlády Českej republiky a Švédska, podpísalo zároveň MO ČR dohodu o programe spolupráce (tzv. offsetovú zmluvu) so spoločnosťou Gripen International.

Táto zmluva stanovuje celkový objem offsetov vo výške odpovedajúcej 130 % hodnoty splátok za prenájom lietadiel (t.j. 25,5 mld. CZK) a dobou plnenia viac ako 10 rokov (2004-2014). Celková hodnota dodaných offsetov musí obsahovať najmenej 20% priamych offsetov, t.j. projektov realizovaných v odvetví obranného alebo leteckého priemyslu, a zvyšnú časť tvoria offsety nepriame, t.j. projekty realizované v akomkoľvek inom priemyselnom odvetví.

Medzi najväčšie priame offsety patrí napríklad vývoz oceľových plechov pre stavbu lodí v hodnote 233 mil. CZK, ktorý realizovala spoločnosť Vítkovice Steel. Podľa niektorých českých firiem, ktoré sa na offsetoch podieľajú ide mnohokrát len o formálny akt, pretože by tieto obchody uzavreli i bez zapojenia Gripenu.*

Poznámka: *Dodatok autorky.

Spracované podľa: *MO ČR [2004]*. Dostupné z URL

<<http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=6516>>.

2.2.3 Právne obmedzenia

Výňatok z textu článku 296 Zmluvy o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva v úvode tejto subkapitoly jasne definoval pôvod právnych obmedzení pre vylúčenie zbrojného trhu z procesu európskej integrácie. Treba ešte dodať, že Rada EU môže jednomyselne na návrh Európskej Komisie prevádzať zmeny v zozname výrobkov zostavenom v roku 1958 (pre aktuálny zoznam vid' Príloha 1).

Nariadenie Európskej Komisie z roku 2004 špecifikuje výklad článku 296 tak, že i obranný priemysel spadá pod európsku legislatívu v oblasti zadávania verejných zákaziek v prípade nákupu komodít pre civilné použitie a komodít, ktoré nemajú špecificky vojenské použitie (aj keby ich nakupovalo Ministerstvo obrany členského štátu). Napriek tomu je bežnou praxou kvazidiskriminácia zahraničných firiem nedefinovaním technických podmienok kontraktu tak, aby ich splnili len domáce subjekty, ale to už

nespadá do primárneho záujmu mojej práce, a nie je to len špecifikum ministerstiev obrany, ale celej oblasti zadávania verejných zákaziek (viď Kapitola 1).

2.3 Východiská skúmania českého obranného priemyslu

Uvedené zvláštnosti zbrojnej výroby a trhu sa premietajú do systému kontrakcie a cenovej tvorby vojenskej produkcie. Rozsiahle a komplexné štátne regulácie a podpora vytvárajú priaznivé podmienky pre fungovania kapitálu vo vojenskej oblasti. Bez tejto štátnej vojenskej a politicko-ekonomickej regulácie by reprodukcia zbrojnej výroby vôbec nemohla prebiehať, a to ani v krajinách s tržnou ekonomikou. Daná regulácia sa týka aj strany dopytu, aj strany ponuky. Neustále sa uskutočňuje, a to bez ohľadu na prevládajúce ekonomické teórie a modely hospodárskej politiky.

Kapitola 3

Vývoj obranného priemyslu v Československu v rokoch 1939-1989

Vnútorou zvláštnosťou, ktorá dlhodobo ovplyvnila formovanie zbrojného priemyslu, bola vysoká úroveň nahromadeného tvorivého potenciálu, technologických znalostí a skúseností jeho pracovníkov.

Oldřich Mesároš, 1996¹

Taktiež známe ako „zlaté české ručičky“, ktoré chceli tvoriť bez ohľadu na režim, podporované širokým priemyselným zázemím (hlavne v Čechách)², patria medzi internú zvláštnosť a majú značný vplyv pri vytváraní výrobného profilu zbrojného priemyslu na našom území. Zbrojný priemysel vďaka týmto špecifikám tvorivých a kvalifikovaných ľudských zdrojov a podpore širokého priemyslového zázemia oplýval potenciálom výskumnej a vývojovej základne.

Ako uvádzajú Mesároš [1996], Čechák a kol. [1993], Karlický [198-?] a iní, počiatky zbrojného priemyslu siahajú do obdobia prvých rozsiahlejších priemyslových aktivít na území bývalého Československa. Pred vznikom samostatného československého štátu bola na jeho teritóriu rozvinutá zbrojná výroba nezanedbateľného rozsahu.³ Po vzniku samostatného štátu bol v povojnových rokoch vybudovaný obranný priemysel na základoch v poznámke zmienených hlavných producentov, „a to prevažne pomocou domáceho kapitálu“ (Mesároš [1996], s. 201). Od 30. rokov minulého storočia patrilo Československo k najväčším svetovým vývozcům zbraní (viď Tabuľka 1.1 v prvej kapitole). Takýto rozmach zbrojnej výroby ovplyvnila rada priaznivých faktorov,

---

¹ Mesároš [1996], s. 203

² Poznámka autorky. Platí najmä pre územie dnešnej Českej republiky. Viď Kapitola 6.

³ Do roku 1918 boli hlavnými producentmi zbrojnej techniky: Škodova továrna v Plzni, Vítkovické železárně, Sellier and Bellot v Prahe, Nobelova Dynamitka v Bratislave, Vojenské dílny (neskôr Zbrojovka) Brno a Česko-moravská Kolben Daněk v Prahe (Čechák a kol. [1993], s. 32).

predovšetkým globálne politické súvislosti v podobe mierových zmlúv z roku 1919 (ktoré vyradili hlavných konkurentov), vzťah k štátom Malej dohody, a v neposlednej rade i podpora štátneho aparátu.

Zbrojná výroba, vzhľadom na svoj rozsah, mala v období pred druhou svetovou vojnou značný politický a hospodársky význam. Zbavovala závislosti na cudzine, neúnosnej z hľadiska obrany štátu. Zbrojný priemysel bol dôležitým zdrojom devízových príjmov, a nie málo prispieval k vyrovnanosti obchodnej bilancie. Okrem toho pôsobil kladne na stabilizáciu československej meny (Mesároš [1996], s. 201).

3.1 Protektorát Čechy a Morava

Československo bolo počas druhej svetovej vojny v „trápnom“ postavení člena protihitlerovskej koalície, pričom jeho zbrojný priemysel naplno vyrábala pre nepriateľa. Po okupácii Čiech a Moravy a vytvorení „figúrkového“ slovenského štátu bol zbrojný priemysel spolu s ďalšími priemyselnými firmami postupne integrovaný do nemeckého zbrojného systému.

Nacisti plne kontrolovali najdôležitejšie zbrojné podniky (Škoda, brnenská Zbrojovka, Vítkovické železáreny, a ČKD). Okrem masovej produkcie pre nemeckú armádu sa najmä Škodove závody a Zbrojovka Brno podieľali na vývoji a výskume, kde sa aj pod nacistickým vedením dostavovali konštrukčné úspechy z rúk inžinierov menovaných zbrojoviek⁴. (To aj napriek počiatočnej nedôvere, a zo začiatku len dodávkam ukoristených zbraní nacistickou armádou na technické vyhodnotenie do Škodovky.)⁵

Pozoruhodným údajom z práce Zámečníka [1991] (s. 66) je, že z celkového počtu 1 118 tankov vyrobených v januári 1945 pre nemeckú armádu, bolo 434 vyrobených v Protektoráte, čo predstavuje takmer 40 % celkovej produkcie tankov pre nacistickú armádu (poznámka autorky). V novom svetle sa preto javia i spojenecké nálety na veľké české zbrojné závody na jar 1945, keďže zbrojná výroba v protektoráte bola vystupňovaná práve v závere vojny.

---

⁴ Práca českých inžinierov bola samotným Hitlerom vysoko vážená a náležite finančne odmeňovaná, aj keď v tom čase prebiehali kruté represálie búriacich sa robotníkov a hovorilo sa o tzv. konečnom riešení českej otázky (Zámečník [1991]).

⁵ Zámečník [1991], s. 63

3.2 Obranný priemysel a plán

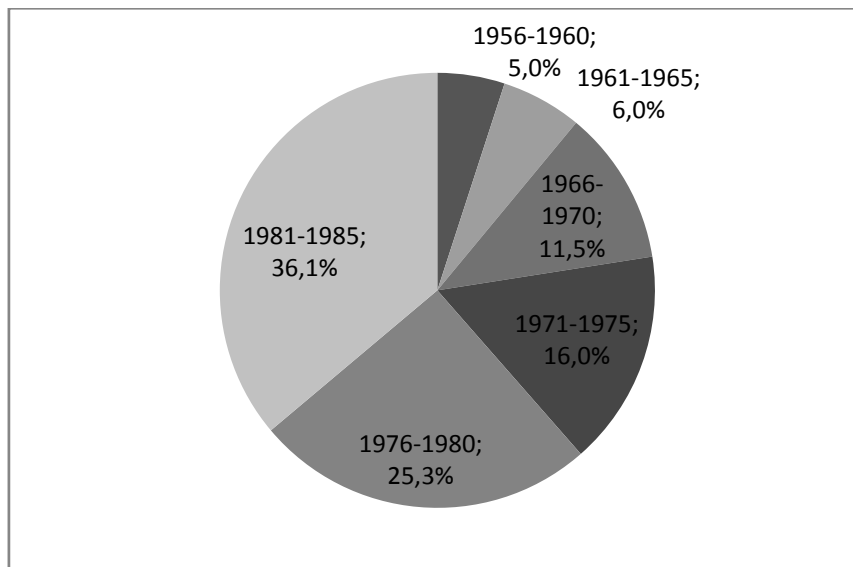
Po ukončení druhej svetovej vojny bola vojnová zbrojná výroba, prispôsobená potrebám nemeckej armády, v plnom rozsahu zrušená. Firmy, ktorým bola vojnová zbrojná výroba vnútená, a ktoré sa takouto výrobou pred vojnou nezaoberali, naviazali na predvojnovú štruktúru civilnej výroby. Odklon od tejto vojrovej výroby nepriniesol väčšie problémy vzhľadom k povojnovej hospodárskej obnove (modernizácia a rozširovanie výrobných kapacít zanedbaných počas vojny, a teda rast výroby investičných statkov spojený s rastúcim dopytom po strojnom vybavení). Pozitívnu úlohu zohral i nenasýtený domáci i zahraničný trh (vyšší dopyt najmä po strojárskych a elektrotechnických výrobkoch ako predstavovali výrobné možnosti). Možno konštatovať, že tzv. *rekonverzia*⁶ vojrovej výroby prebehla po roku 1945 bez nutnosti mimoriadnych opatrení a zásahov štátu.

S rozpadom protifašistickej koalície veľmocí v rokoch 1946-1947 nastáva obdobie nedôvery vo vzájomných vzťahoch medzi Východom a Západom, čoho dôsledkom je vznik „Studenej vojny“ s jej politickými i hospodárskymi aspektmi. Informačné byro komunistických a robotníckych strán, zriadené v roku 1947, mimo iné začína koordinovať prístupy k budovaniu moderných armád. V prvom päťročnom pláne 1949-1953 sa rieši okrem iného aj posilnenie obranyschopnosti, a tým i rozvoj zbrojného priemyslu. Cieľom bolo zabezpečiť potreby československej armády a zaistiť určitú časť potrieb ostatných zemí sovietskeho bloku. Tým bol v Československu položený základ na obnovu doterajšieho a vznik nového zbrojného priemyslu, ktorý mal až do konca obdobia stúpajúci trend. Graf 3.1 popisuje podiel druhej až siedmej päťročnice na celkovej zbrojnej výrobe Československa daného obdobia. Ako významný zdroj pri analýze tohto obdobia mi poslúžila najmä kapitola z vedeckého zborníku *Hospodárský a sociálny vývoj Československa*, napísaná Olřichom Mesárošom [1996] a venovaná vývoju zbrojného priemyslu na území bývalého Československa v rokoch 1945 až 1992.

---

⁶ Podľa Čechák a kol. [1993], s. 11 sa tento pojem používa po skončení druhej svetovej vojny, kedy šlo o spätné prevádzanie vojenskej výroby na mierovú v podnikoch, ktoré v predvojnovom období slúžili mierovým účelom a behom vojny boli zamerané na vojenskú produkciu.

Graf 3.1: Výroba československých zbraní a techniky 1956-1985, t.j. obdobie druhej až piatej päťročnice (v %)

Zdroj: Čechák a kol. [1993], s. 103

3.2.1 Obdobie 1949-1970

Po dvojročnom pláne (1947-1948), ktorý so sebou priniesol prenesenie časti výrobných kapacít priemyslu na Slovensko (viď Kapitola 6), a obnovu a rozvoj doterajšieho zbrojného priemyslu v Čechách, nasledujú päťročné plány. Táto subkapitola sa venuje prvým štyrom z nich, a poukazuje na špecifiká obranného priemyslu tohto obdobia, s dôrazom na politickú a ekonomickú rolu štátneho aparátu.

Budovanie československého zbrojného priemyslu, jeho vonkajšie kooperačné vzťahy, a systém vnútorného a vonkajšieho riadenia boli plne podriadené vojenskej doktríne a vojensko-strategickej koncepcii ZSSR. Predovšetkým šlo o vysoko závislé postavenie Československa voči Sovietskemu zväzu, jeho príslušnosť k RVHP a neskôr i k Varšavskej zmluve⁷. Tieto externé podmienky tak predurčili a ovplyvnili interné podmienky, v ktorých sa rozvíjal i československý zbrojný priemysel.

Ku špecifickým vojensko-ekonomickým predpokladom, usmerňujúcim zbrojnú výrobu po roku 1948 patrili podľa Mesároš [1996] (s. 203) najmä:

⁷ Vznik 14. mája 1955 vo Varšave; poznámka autorky.

- systém centralizovaného riadenia celého reprodukčného cyklu – výskumu, vývoja, výroby a spotreby s preferenciami požiadaviek koaličných partnerov;
- ofenzívna stratégia ekonomického zabezpečenia obrany štátu založenej na mierovom režime prípravy zbrojne priemyslového potenciálu;
- koncepcia vojnovnej ekonomickej dostatočnosti vlastného zbrojne priemyslového potenciálu.

Treba ešte spomenúť, že základný výrobný program sa opieral predovšetkým o výrobu vychádzajúcu zo sovietskych licencií (poskytované za hodnotu technického spracovania a papiera podľa Mesároš [1996], s. 204). Bolo tomu tak predovšetkým v leteckej výrobe, pri výrobe tankov, bojových vozidiel pechoty a rakiet. Naopak u ručných zbraní prevládala nadväznosť na vlastnú tradičnú výrobu zbraní československého vzoru. Zbrojná výroba bola obnovená v podstate vo všetkých pôvodných továrňach so zbrojnou tradíciou. Došlo aj k presunom výrobných kapacít na Slovensko, viď Kapitola 6.

Vývojové tendencie prvej časti sledovaného obdobia viedli k rastu kooperačných dodávok vo všetkých základných špecializovaných výrobných.⁸ Kooperačné dodávky ako i dovoz hotových výrobkov v rokoch 1952-1965 sa v obchode s krajinami Varšavskej zmluvy prejavil pasívnym saldom vzájomných dodávok (bez vývozu uránu podotýka Mesároš [1996]). Približne od roku 1970 je výroba zbraní a vojenskej techniky hodnotovo z 50 % určená pre domácu spotrebu a z 50 % na vývoz. K takejto proporcii sa predvojnový zbrojný priemysel dopracoval v rokoch 1936-39. Na záver vývojovej tendencie tohto obdobia treba dodať, že niektoré zbrojné výrobky boli určené takmer výlučne na vývoz a o ich zotrvaní vo výrobe rozhodovali svojimi zákazkami zahraniční partneri, z ktorých hlavným bol Sovietsky zväz.

3.2.2 Teritoriálna štruktúra vývozu 1949-1970

Československo vyvážalo vojenskú techniku do členských zemí Varšavskej zmluvy v súlade s prijatými medzinárodnými dohodami. V menšej miere sa vyvážala zbrojná technika do Vietnamu a na Kubu. Vývozom do tzv. nesocialistických zemí, ktoré predstavovali najmä krajiny tretieho sveta (arabské krajiny a v malom rozsahu africké, prípadne ázijské zeme), bojoval počas Studenej vojny Sovietsky zväz o sféru vplyvu

---

⁸ Predovšetkým vo výrobe lietadiel, kde napr. u lietadiel typu L-29 a L-39 vyrábaných v Aero Vodochody (poznámka autorky), podiel kompletizujúcich dielov činil cca 60% hodnoty lietadla (podobne i tanky, transportéry); Mesároš [1996], s. 204.

v iných krajinách so Spojenými štátmi americkými (pre podrobnosti vid' Kapitola 4). V rokoch 1966-1970 činil vývozný podiel socialistických zemí 70 % a ostatných (hlavne Egypt, Irak, India a Sýria) 30 %. Takáto teritoriálna štruktúra vývozu je charakteristická už i pre celé nasledujúce obdobie. Tabuľka 3.1 ponúka podrobnejší obraz. Z uvedenej tabuľky vyplýva, že obchod so zbraňami vykazoval so socialistickými krajinami už v prvej polovici 60. rokov aktívne saldo. Aktívum v obchodnej bilancii s ostatnými krajinami a s ním spojené inkaso počas celého sledovaného obdobia bolo používané ku krytiu pasív v obchodných stykoch s vyspelými kapitalistickými štátmi (Mesároš [1996], s. 205).

Tabuľka 3.1: Čs. zahraničný obchod s vojenskou technikou 1952-1970
(mil. Kčs obchodnej parity)

	1952-55	1956-60	1961-65	1966-70
Socialistické krajiny				
Export	2151	3238	5325	9151
Import	..	..	5195	6282
Saldo	..	..	+130	+2869
Ostatné krajiny				
Export	273	1795	1087	2865
Import	8	17	33	52
Saldo	+265	+1778	+1054	+2813
Inkaso	..	..	1150	2245

Zdroj: Mesároš [1996], s. 205

3.2.3 Obdobie 1971-1989

V porovnaní s predchádzajúcim obdobím, kedy dochádzalo k rozvoju výroby budovaním nových výrobných kapacít, v 70. rokoch ustáva expanzia zbrojných podnikov. Až s nástupom nových zbraní a zbraňových systémov v 80. rokoch začína ďalšie rozsiahle rozširovanie (prípadne modernizácia) zbrojnej výroby vo všetkých podnikoch podieľajúcich sa na výrobe zbraní v Československu.

Československý zbrojný priemysel toho obdobia bol do značnej miery závislý na inovačných a technologických tokoch a kooperačných väzbách k svojim spojencom, predovšetkým k ZSSR (Mesároš [1996], s. 207). Nezanedbateľná časť zbraní a ďalšieho vojenského materiálu však bola vyvíjaná a inovovaná v domácej výskumnej základni, čím

sa potvrdzuje citát z úvodu kapitoly aj pre toto historické obdobie vývoja zbrojného priemyslu u nás. Vlastná konštrukcia bola zastúpená hlavne pri vývoji a výrobe pechotných zbraní, malých dopravných lietadiel, lietadiel pre výcvik pilotov, automobilovej techniky a podstatnej časti munície.

Tabuľka 3.2: Rozhodujúce zbrojné výrobky Československa na prelome 70. a 80 rokov

<ul style="list-style-type: none">
- tank T 72
- bojové vozidlo pechoty (BVP I a II)
- veľkorážne munície a letecké pumy
- raketomet GRAD
- lietadlá L-39, L-412 a ich modifikácie
- systém riadenia paľby tanku T-55
- pasívny rádiolokačný pátrač Ramona a Tamara
- samohybná húfnica Dana

Spracované podľa: *Mesároš [1992], s. 11*

3.2.4 Teritoriálna štruktúra vývozu 1971-1989

V tomto období je zbrojná technika určená asi z 30 % na zabezpečenie vlastných ozbrojených síl a z 70 % na vývoz. Viac ako polovica československej zbrojnej produkcie smerovala do bývalého ZSSR a ďalších krajín Varšavskej zmluvy, zvyšných 20% prevažne do tých rozvojových krajín, kde základ vojenského potenciálu tvorili zbrane a zbraňové systémy sovietskeho pôvodu. Graf 3.2 na nasledujúcej strane popisuje percentuálne podiely troch hlavných skupín odberateľov zbrojnej produkcie v rokoch 1987-1988 sledovaného obdobia.

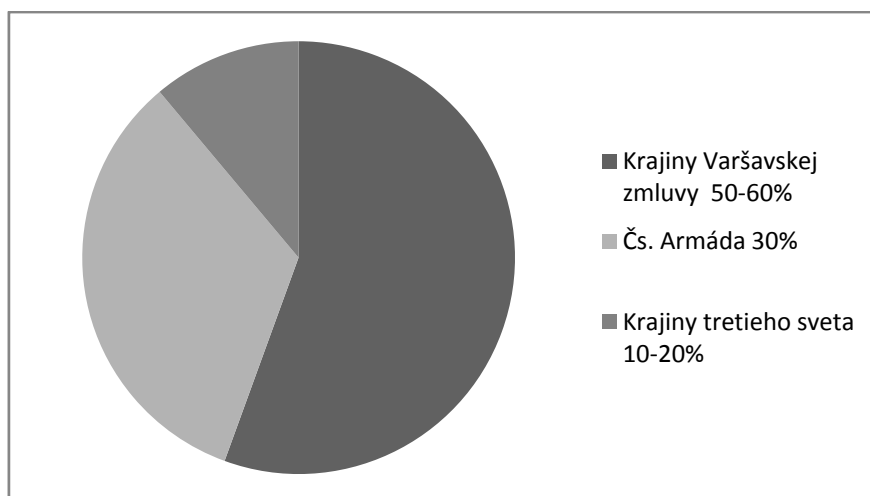
V porovnaní s obdobím od nástupu socializmu až po rok 1970 je zrejмый značný rast vývozu, hlavne od druhej polovice 70. rokov. Podiel vývozu vojenského materiálu na celkovom exporte Československa bol v rozmedzí medzi 7 – 10 %, ⁹ pričom na zbrojnú výrobu pripadali necelé 3 % ¹⁰ celkovej priemyselnej výroby Československa. Podľa Mesároš [1996] (s. 207) je to dôsledok rozsiahlej modernizácie výzbroje a výstavby raketových jednotiek.

---

⁹ V roku 1970 – 10,4% a v roku 1989 – 7,2 % (*Mesároš [1996], s. 207*).

¹⁰ *Tamtiež, s. 207*

Graf 3.2: Odbyt československej vojenskej produkcie 1987-1988 (v %)

Zdroj: Čechák a kol. [1993], s. 104

Na jednej strane sa mimoriadne rozšíril dovoz novej techniky zo ZSSR, na strane druhej boli vývozom zbraní úspešne mobilizované zdroje na úhradu týchto nákupov. Vývoj salda vzájomných dodávok vojenskej techniky na základe dostupných údajov niekdajšieho Federálneho ministerstva obchodu In: Mesároš [1996] zachycuje Tabuľka 3.3.

Tabuľka 3.3: Čs. zahraničný obchod s vojenskou technikou 1971-1990
(mld. Kčs obchodnej parity)

	1971-75	1976-80	1981-85	1986-90
Socialistické krajiny				
Export	12	15	25,2	33,4
Import	9,4	12,2	20,5	30,3
Saldo	+2,6	+2,8	+4,7	+3,1
Ostatné krajiny				
Export	3,4	4,7	12	7,6
Import	0,2	0,3	0,4	0,4
Saldo	+3,2	+4,4	+11,6	+7,2
Inkaso	3,4	5,0	10,2	4,1

Zdroj: Mesároš [1996], s. 207

Vývoj vzájomného obchodu bývalých socialistických zemí s vojenskou technikou, a z toho vyplývajúceho salda zahraničného obchodu, v podstate odrážal proces integrácie východného bloku. Aktíva obchodnej bilancie boli využívané v celkových ekonomických vzťahoch s jednotlivými členskými krajinami RVHP. Súčasne, z hľadiska Československa, vývoj predstavuje úspešné zvládnutie vývozej kompenzácie za rýchlo sa zvyšujúce dovozy.

Napriek zvyšujúcim a dovozom zo socialistických krajín však vývoz zbrojného tovaru do oboch skupín krajín (bývalých socialistických krajín i rozvojových) vytvára aktívum obchodnej bilancie. Takto vytváraný dovozný zdroj bol výdatnou posilou najmä pri nákupoch tovarov z voľno-menovej oblasti (a tvoril efektívne devízové prostriedky). Pokiaľ ide o rubľovú oblasť, predstavoval jeden z faktorov narastania ťažko realizovateľných aktív hlavne vo vzťahu k ZSSR (Mesároš [1991], s. 13). Tabuľka 3.4 ponúka na základe dostupných dát percentuálne podiely socialistických krajín a ostatných (najmä rozvojových) na zahraničnom obchode s vojenskou technikou Československa vo všetkých jeho zložkách.

Tabuľka 3.4: Územná orientácia československého zahraničného obchodu s vojenskou technikou 1961-1989 (v %)

	Export		Import		Saldo	
	Socialist. krajiny	Ostatné	Socialist. krajiny	Ostatné	Socialist. krajiny	Ostatné
1961-65	83,0	17,0	99,4	0,6	11,0	89,0
1966-70	76,2	23,8	99,2	0,8	50,5	49,5
1971-75	78,0	22,0	98,2	1,8	45,0	55,0
1976-80	76,0	24,0	97,3	2,7	38,9	61,1
1981-85	67,7	32,3	98,1	1,9	28,8	71,2
1986-90	81,4	18,6	98,8	1,2	30,3	69,7

Poznámka: Podiely teritórií sú odvodené z absolútnych údajov v bežných cenách zahraničného obchodu.

Zdroj: Mesároš [1996], s. 208

3.3 Štát v obrannom priemysle počas plánu

Centrálne plánovaná ekonomika je postavená na riadení hospodárstva vo všetkých jeho zložkách, teda i obranného priemyslu, z centra. Preto sa v tomto období nedá hovoriť o štátnych reguláciách obranného priemyslu ako o fenoméne štátneho sektoru. Napriek tomu má obranný priemysel aj v období plánovaného hospodárstva istý špecifický vzťah vo svojom postavení k centru. Ten je zhrnutý v troch charakteristických bodoch.

3.3.1 Monopol výroby a obchodu so zbraňami

Obdobne ako v civilnom sektore bola po znárodnení zahraničného obchodu uskutočnená i monopolizácia vývozu a dovozu zbraní. Po vzniku RVHP bola v rovnakom čase konštituovaná Komisia obranného priemyslu.¹¹ Tá mala vo svojej pôsobnosti prijímanie doporučení o koordinácii zbrojnej výroby, o technickej a vývojovej spolupráci, špecializácii výroby, unifikácii a koordinácii vzájomných dodávok medzi členskými krajinami Varšavskej zmluvy. Vedenie československej delegácie v tejto komisii bolo zverené Štátnej plánovacej komisii,¹² ktorá riešila všetky otázky spojené so zbrojnou výrobou, licenčnou politikou, cenovou politikou, ale i otázky spojené s rozvojom národného hospodárstva a jeho prípravou pre prípad vojnového konfliktu (Mesároš [1996]). Licenčná výroba navyše (ako je i dnes obvyklé) podliehala pri vývoze do rozvojových krajín schválenie u držiteľa patentu (a teda ZSSR).

Postupne boli vybudované i špeciálne úseky na príslušných ministerstvách, Štátnej banke československej, Štátnom úrade štatistickom a pod. Významnou súčasťou tejto riadiacej pyramídy bol (a i doposiaľ z časti je)¹³ podnik zahraničného obchodu OMNIPOL, ako výhradný vývozca a dovozca vojenského tovaru. Jeho vlastná aktivita bola riadená zvláštnou časťou plánu, ktorej obsah v prevažujúcej miere závisel na koordinácii s členskými krajinami Varšavskej zmluvy. Rovnaký organizačný systém bol vytvorený v podstate vo všetkých krajinách Varšavskej zmluvy, čím vznikli inštitucionálne predpoklady pre vzájomný styk a spoluprácu.

---

¹¹ Ako jedna z komisií RVHP .

¹² Predtým Štátní úřad plánovací.

¹³ Podľa Klíma, Eminger [2000] bol v roku 1997 OMNIPOL Praha v poradí druhým (hneď za TATRA Kopřivnice) najväčším realizátorom zahraničného obchodu ČR s vojenským materiálom. Dostupné z URL <http://www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/zvl2000/147.htm>.

3.3.2 Investičná politika v obrannom priemysle 1971-1989

„V nejhoršom prípade se vytvorí psychóza nějakého ohrožení a občan ani neprotestuje, že peníze místo do školství a zdravotnictví směřují na zbrojení.“

Martin Koller, 2007¹⁴

Rozširovanie kapacít zbrojnej výroby si vyžiadalo veľké investície, ktoré boli realizované na úkor ostatných oborov (Mesároš [1996], s. 209). Ako príklad autor uvádza rezort všeobecného strojárstva, kde bolo sústredených cca 75 % zbrojnej výroby. V období siedmej a ôsmej päťročnice bolo vyčlenených v rámci päťročných plánov cca 50 % z celkového počtu novo zahajovaných stavieb pre zbrojné obory. Podiel zbrojnej produkcie na celkovom úhrne výroby rezortu predstavoval však len 1/5. Zároveň boli pre modernizáciu výrobných základne prednostne uvoľňované devízové prostriedky na dovozy technológie v rozsahu 250-300 mil. Kčs ročne. Tieto dovozy sa uskutočňovali navyše, mimo prebiehajúcu investičnú výstavbu.

Investičná politika bola uskutočňovaná administratívnymi rozhodnutiami ústredných orgánov štátnej správy v súlade so záujmami ďalších členských krajín Varšavskej zmluvy. Prihliadalo sa k potrebám zdokonaľovania technologickej úrovne zbrojnej výroby, a ku kapacitným požiadavkám vojnového hospodárstva. Základným plánovacím dokumentom boli zvláštne časti plánu – obrana a bezpečnosť – záväzné pre ústredné hospodárske orgány.

Tabuľka 3.5: Objem investícií vložených do zbrojného priemyslu v rokoch 1971-1989
(odhady v bežných cenách na základe vlozenej práce a dodávok)

Obdobie	mld. Kčs	Pozn.
5. päťročnica 1971-75	2	
6. päťročnica 1976-80	3	
7. päťročnica 1981-85	11	
8. päťročnica 1986-90	17,5	pokles na cca 11 mld. Kčs

Poznámka: Dynamiku rastu investičných nákladov medzi poslednými dvoma uvedenými obdobiami skresľuje prepočet cien stavebných prác prevedený začiatkom roku 1986 (zvýšenie cien v priemere o 30-40 %).

Spracované podľa: Mesároš [1996], s. 209

¹⁴ Koller [2007], s. 91

3.3.3 Vzťah obchodu so zbraňami ku štátnemu rozpočtu 1971-1989

Pôvodne všetky zdroje zo zahraničnej obchodnej činnosti so zbraňami plynuli do štátneho rozpočtu a všetky potreby obranného priemyslu boli dotované. Platil teda princíp priameho vzťahu zahraničnej výmeny zbrojného tovaru k štátnemu rozpočtu. Zmena nastala až v roku 1967 s prijatím tzv. novej sústavy riadenia národného hospodárstva.¹⁵ Štátny rozpočet odčerpával i značnú časť bilančného zisku formou dodatkových odvodov. To sa prejavilo na nedostatku prostriedkov v rizikovom fonde (viď Kapitola 5) ako ani neboli k dispozícii zdroje na krytie prípadných rizík pri komerčne náročnejších obchodoch (viď Kapitola 4).

Tabuľka 3.6: Vzťah zahraničnej obchodnej činnosti so zbraňami ku štátnemu rozpočtu v rokoch 1971-1990 (v mil. Kčs)

Ukazovateľ	1971-1980	1981-1990
Odvody do štátneho rozpočtu	4 025	6 205
z toho:		
z výsledkov hospodárenia	2 172	3 208
ostatné odvody*	1 853	2 997
Dotácie zo štátneho rozpočtu	975	650
Výsledný vzťah ku štátnemu rozpočtu	+3 050	+5 555

Poznámka: *zahrňuje odvody z rozdielov medzi dosiahnutými cenami a priamymi obchodnými nákladmi, poplatky z účasti na vládnych úveroch, odvody z odpisov a i.

Zdroj: *Mesároš [1996], s. 210*

3.4 Vrcholný rok 1987

Najvyššie hodnoty vo vývoze i dovoze do a z bývalých socialistických i rozvojových krajín boli dosiahnuté v roku 1986 (Mesároš [1996], s. 208). Vrcholným bodom zbrojnej výroby v Československu bol však až rok 1987. Jej objem dosiahol cca 29,3 mld. Kčs (viď tabuľka a graf In: Príloha 2) pričom podiel na celkovej priemyselnej výrobe tvoril 3 %¹⁶. Mesároš [1996] (s. 208) ďalej uvádza, že v tomto kulminačnom

¹⁵ *Mesároš [1996], s. 210*

¹⁶ *Ivánek [2007], s. 133* dodáva, že v ČR podiel na priemyselnej výrobe tvoril 2 % a v SR 6 %.

období sa podiel výroby zbraní na celkovej strojárnej výrobe Československa pohyboval v rozmedzí 10–11 %.

V období rokov 1984 až 1988 vyviezlo Československo vojnovú produkciu za 2,7 mld. dolárov (v cenách roku 1985), a tak zaujalo siedme miesto medzi svetovými exportérmi zbraní (Ivánek [2007], s. 133). Tým naviazalo na svoje predné postavenie medzi svetovými vývozcami zbraní v medzivojnovom období.

Celkový počet zainteresovaných podnikov do zbrojnej výroby bol približne 100.¹⁷ Do zbrojnej výroby bolo zapojených okolo 73 tisíc pracovníkov,¹⁸ a ďalších 60 až 80 tisíc pracovných síl participovalo nepriamo v kooperujúcich dodávateľských podnikoch (Mesároš [1996], s. 208).¹⁹ Od tohto roku začína objem zbrojnej produkcie i obrat obchodov rapídne klesať. Príčiny tohto poklesu popisuje podrobne nasledujúca kapitola.

3.5 Východiská skúmania českého obranného priemyslu

Viac ako štyridsať ročné pôsobenie československého obranného priemyslu ako integrovanej zložky obranného priemyslu ZSSR za sebou zanechalo obrovskú nadväznosť na ruskú licenčnú výrobu. Táto nadväznosť na ruské licencie nie je len v rámci súčasnej Českej republiky a Slovenska, ale i v rámci ostatných bývalých členských krajín Varšavskej zmluvy a nesocialistických krajín Ázie, Afriky a i. Tak je tomu i dvadsať rokov po skončení bipolárneho rozdelenia sveta. Z toho dôvodu udržanie kontinuity držania všetkých potrebných v súčasnosti ruských certifikátov môže predstavovať základné aktívum podnikov priemyselnej základne štátu.

História československého obranného priemyslu ponúka neodvratné príklady toho, ako štát využíva obranný priemysel primárne na naplnenie svojich cieľov, respektíve cieľov spoločenstva, ktorého je súčasťou. Pred vznikom prvého Československého štátu sa na tomto území nachádzala zbrojná výroba pre rakúsko-uhorskú armádu,²⁰ počas okupácie bol československý zbrojný priemysel začlenený do služieb nemeckého imperializmu, a vzápätí na niekoľko desaťročí nasledovala zbrojná výroba pre potreby ZSSR. V súčasnosti musí obranný priemysel spĺňať požiadavky spoločenstva, ktorého je členom. Týmto spoločenstvom je Severoatlantická aliancia.

---

¹⁷ *Tamtiež*, s. 133; z toho v ČR približne 60.

¹⁸ Pre údaje o participácii pracujúcich v zbrojnej výrobe na Slovensku vid' Kapitola 6.

¹⁹ *Čechák a kol. [1993]* odhadujú 50 až 70 tisíc pracovníkov nepriamo zapojených do vojenskej produkcie.

²⁰ *Čechák a kol. [1993]*, s. 32

Kapitola 4

Celková kríza odbytu československého vojenského tovaru, jej príčiny a vplyv na prepád v zbrojnej výrobe

4.1 Všeobecné príčiny poklesu zbrojného vývozu

V období 1988-1989 nastáva pokles československej zbrojnej výroby. Tento pokles je podmienený radou vonkajších i vnútorných faktorov¹. *Vonkajší rámeč* pre tento proces vytvára všeobecné zmierňovanie medzinárodného napätia v druhej polovici 80. rokov,² zmeny vo svetovej vojensko-politickej situácii smerujúce k rozpadu vojenskej bipolarity Východ – Západ (zmiernenie nebezpečenstva vojny v Európe), k zániku koalície štátov Varšavskej zmluvy, a k rýchlemu rozpadu zbrojného trhu RVHP. Na to nadväzujú zásadné *vnútorné* spoločensko-politické a sociálno-ekonomické premeny Československa na sklonku roku 1989, premietajú sa do vojenskej oblasti a jej ekonomického zabezpečenia. Dochádza k:

- poklesu výdavkov na obranu;
- znižovaniu stavu ozbrojených síl, s čím súviselo radikálne znižovanie nákupu vlastnými ozbrojenými silami;
- obmedzovaniu zbrojnej výroby a koncipovaniu novej obrannej stratégie³.

---

¹ Spracované podľa Čechák a kol. [1993], Ivánek [2007], Mesároš [1991].

² Závažný vplyv na československú zbrojnú výrobu mali výsledky viedenských jednaní európskych štátov (Čechák [1996], s. 211).

³ Politickými kruhmi bola prijatá *nová vojenská obranná doktrína primeranej sebestačnosti*, ako i nový, akoby *morálny a humánný prístup k vývozu zbraní*, ktorý v konečnom dôsledku poškodzoval naše záujmy v zahraničí (Čechák [1996], s. 211) a otváral prístup na naše tradičné trhy napr. i Spojeným štátom americkým (Mgr. Petr Malý, v súčasnosti riaditeľ kancelárie riaditeľa LOM PRAHA s. p., predtým pracoval na Ministerstve obrany ČR a v Asociácii obranného priemyslu ČR; osobný rozhovor 7. mája 2009).

Jedna z príčin, ktorú si treba zvlášť všimnúť pretože stojí za poklesom zbrojných vývozov ako u bývalých krajín ZSSR tak i rozvojových, je rýchly rast nárokov na úverovanie československého vývozu a neustále sa znižujúce úverové možnosti Československa. Rozsiahly úver bol poskytnutý ZSSR (na výšku tohto úveru mali vplyv i špeciálne vývozy). V rovnakom čase došlo i k podstatnému zvýšeniu podielu úverovania vo vývozoch špeciálu do rozvojových krajín. Podľa prameňov OMNIPOL (In: Mesároš [1991], s. 13) v období rokov 1985 – 1990 sa vládne úvery v priemere podieľali na vývozoch zbrojného tovaru 70 % (a teda len 30 % z hodnoty vývozu bolo platených v hotovosti, prípadne do jedného roku). Najvyšší podiel vládnych úverov bol dosiahnutý v roku 1986, a to 75 %.

Tabuľka 4.1: Niektoré vonkajšie príčiny poklesu zbrojného vývozu Československa po roku 1987

Hlavné dôvody poklesu vývozu do *krajín Varšavskej zmluvy*:

- zníženie nákladov na obranu v štátnych rozpočtoch;
- znižovanie stavov armád;
- rozšírenie paralelných výrob pri niektorých druhoch vojenskej techniky (v bývalom ZSSR tanky, v Poľsku bojové vozidlá pechoty);
- celkové ekonomické problémy jednotlivých zemí strednej a východnej Európy.

Hlavné dôvody poklesu vývozu do *ostatných krajín*:

- platobná neschopnosť väčšiny rozvojových zemí, hlavne tradičných obchodných partnerov a odberateľov československých zbraní;
- naše obmedzené možnosti poskytovať úvery na vývoz zbraní (t.j. zrušenie rozvojových programov);
- neistota pri plnení platobných podmienok v prípade arabských krajín;
- negatívne dôsledky neúmerných vojenských výdavkov na rozvojový proces rozvojových krajín (markantným príkladom bol konflikt v Perzskom zálive).

Spracované podľa: Mesároš [1991] a Mesároš [1996]

4.2 Rozvojové krajiny

„Obecně, vůči všem dlužnickým zemím, je třeba počítat, s ohledem na jejich ekonomické postavení a okolnosti, za kterých byly úvěry poskytnuty, že část dluhů (zejména pak u speciálu) již zpět nezískáme.“

Oldřich Mesároš, 1991⁴

Takto už v roku 1991 autor citátu správne predpovedal situáciu aktuálnu aj vyše 20 rokov od ukončenia poskytovania hojnej pomoci rozvojovým krajinám vo forme vládnych úverov i na tzv. špeciál. Mnohé z týchto bývalých spriatelých krajín sa ku svojim záväzkom nepriznávajú, výšku pohľadávok uznávajú, no kvôli vysokej zadlženosti ich neplatia, došlo k zásadným zmenám štátoprávneho usporiadania dlžníckych štátov, či komplikované politické vzťahy sú brzdou vyjednávaniu (Príloha 3A. v závere práce ponúka podrobnú analýzu súčasného stavu ku koncu roku 2008).

4.2.1 Postavenie rozvojových krajín v československom vývoze špeciálu

Aj keď analýzy ukazujú, že i pred druhou svetovou vojnou bol československý vývoz do krajín označované ako rozvojové významný,⁵ najväčší rozsah vývozu do týchto krajín bol však až v prvej polovici 80. rokov (Mesároš [1991], s. 8). Prirodzene prevažovali vojensko-hospodárske vzťahy s bývalými krajinami RVHP, kde bola umiestnená viac ako polovica československej výroby. Ďalšia tretina našla svoj odbyt v tuzemsku a až zvyšok, kolísajúci podľa situácie v dopyte a podmienkach trhu, v tzv. nesocialistických krajinách (prakticky šlo o rozvojové krajiny).

Táto časť vývozu (a dovozu) týkajúca sa rozvojových krajín vychádzala z politických zámerov a bola viazaná jednak na odbytové a československé úverové možnosti, jednak na v predchádzajúcej kapitole zmieňované licenčné schválenie.⁶ Išlo však o činnosť veľmi lukratívnu pre platobnú bilanciu vo voľne zmeniteľných menách, ktorá je až v 2. polovici 80. rokov narušená ťažkosťami analyzovanými nižšie.

Od polovice osemdesiatych rokov dochádza k odbytovým ťažkostiam, naši tradiční odberatelia postupne prestávajú platiť a splatné pohľadávky začínajú narastať. Preto

---

⁴ Mesároš [1991], s. 11

⁵ Vid' Kapitola 1 pre oblasti československého vývozu vojenského tovaru v medzivojnovom období.

⁶ Licenčná výroba pri vývoze do rozvojových krajín podliehala schváleniu u držiteľa patentu.

obdobie 1986 – 1990 ako celok vykazuje pokles priemerného ročného vývozu. Podľa ročenky SIPRI (In: Mesároš [1991]) je celkový vývoz zbrojného tovaru ČSFR v rokoch 1986 až 1990 odhadovaný na cca 2,4 mld. USD (stále ceny roku 1985). Z toho v objeme 1,7 mld. USD smeroval zbrojný tovar do bývalých členských krajín Varšavskej zmluvy, a zvyšok t.j. 0,7 mld. USD do rozvojových krajín (viď Tabuľka 4.2).

Za pozornosť stojí, že údaje o vývoze do rozvojových krajín zaznamenávajú zvyšujúcu sa dynamiku až do roku 1989. Až v roku 1990 je uvedený pokles na 58 mil. USD. Hodnovernosť týchto údajov je problematická nielen pokiaľ ide o trend, ale aj ich výšku (resp. prepočet na stále ceny). Ako uvádza Mesároš [1991], pokiaľ ide o rozvojové krajiny, je pravdepodobnejší rýchlejší pokles vývozu zbraní v uvedenom období pri vyššom počiatocnom objeme vývozu v roku 1986.

Tabuľka 4.2: Vývoz zbrojného tovaru Československa v rokoch 1986-1990
(v mil. USD; v stálych cenách roku 1985)

	1986	1987	1988	1989	1990	1986-1990
Celkom	497	571	548	437	355	2408
Z toho do rozvoj. krajín	124	197	176	178	58	733

Zdroj: Ročenka SIPRI [1991] In: Mesároš [1991], s. 9

Postavenie rozvojových krajín v československom vývoze zbrojného tovaru nie je dominujúce ako ukazuje tabuľka 4.2 (alebo i Graf 3.2 a Tabuľka 3.4 v predchádzajúcej kapitole). Podľa Tabuľky 3.4 v predchádzajúcej kapitole, v období 1986 – 1990 sa rozvojové krajiny podieľali približne 18,6 % na celkovom vývoze. Podiely však v jednotlivých rokoch kolísali a v roku 1990 činil vývoz do týchto krajín len cca 20 % objemu vývozu počiatocného roku 1986 (Mesároš [1991], s. 10).

Uvedený pokles vývozu tzv. špeciálu do rozvojových krajín je spojený s mnohými závažnými hospodársko-politickými procesmi tejto časti sveta, v značnej miere s obrovským zadlžením týchto zemí a ich dlhodobou neschopnosťou plniť prijaté záväzky.

4.2.2 Zadlženie a vývozne pohľadávky

Zadlženie rozvojových krajín voči Československu predstavovalo len nepatrnú súčasť komplikovaného riešenia problému celkového zadlženia tejto časti sveta voči

rozvinutým krajinám.⁷ Na strane druhej však pre našu ekonomiku súhrn vývozných pohľadávok koncom roku 1990 predstavoval viac ako polročný celkový československý dovoz alebo asi desaťročný objem dovozov z rozvojových krajín (Mesároš [1991], s. 10)⁸.

Tabuľka 4.3: Hodnota celkových vývozných pohľadávok voči rozvojovým krajinám koncom roku 1990 (v mil. USD)

krajina	mil. USD	Poznámka
Sýria	> 1 000*	neúmerne vysoký objem úverovania v minulosti, od roku 1990 nesplácala vôbec
Irak	400	
Líbya	156	
Alžírsko	37	
Turecko	32	
Egypt	25	
Sudán	..	nedobytné pohľadávky
Mozambik	..	nedobytné pohľadávky

Poznámka: *V tom 750 mil. USD vývozné pohľadávky za špeciál.

Spracované podľa: *Mesároš [1991], s. 10*

Pokiaľ ide o štruktúru vývozných pohľadávok v Tabuľke 4.3, pri vývoze tzv. špeciálu do rozvojových krajín ide opäť o Sýriu a Irak, ktoré v roku 1991 majú rozhodujúci podiel na pohľadávkach v oblasti špeciálu (na celkových sa podieľajú 70%, na splatných 80%)⁹. Tretím významným dlžníkom je Líbya, ktorá sa podieľa na celkových pohľadávkach v špeciály 8,5%, na splatných a nezaplatených 11 % (Mesároš [1991]).

Je zrejmé, že uvedení dvaja najväčší dlžníci medzi rozvojovými krajinami neplatia pohľadávky za tzv. špeciál. Relatívne lepšie sa darí likvidovať pohľadávky v civilnej oblasti (Mesároš [1991]).

Hospodárska politika voči rozvojovým krajinám, najmä arabského sveta, bola na jednej strane motivovaná krátkodobou, na strane druhej podľahla veľmocenským zámerom. Hlavnou úlohou bolo nájsť krajiny, ktoré majú finančné prostriedky k platbám v hotovosti, a tie potom používať pri nákupoch na trhoch vyspelých krajín, kde sme s našimi výrobkami prenikali s ťažkosťami. Keď však krajiny ako napr. Sýria nemohli platiť v hotovosti, poskytovali sme úvery bez ohľadu na ich únosnú výšku ako pre nás, tak i vzhľadom k celkovému zadlženiu uvádzanej Sýrie voči ostatnému svetu. Zároveň,

⁷ V roku 1991 predstavovali vývozné pohľadávky so zameraním na tzv. špeciál len cca 0,4 % celkového zadlženia rozvojových krajín voči krajinám rozvinutým (Mesároš [1991], s. 10).

⁸ Pritom takmer polovicu z celkového objemu tvorili pohľadávky splatné; *tamtiež, s. 10*

⁹ *Tamtiež, s. 10*

Československo sa vo väčšej miere nezaujímal o proexportné investície so zámerom čiastočnej úhrady viaznucich československých pohľadávok (Mesároš [1991], s. 11).

V prípade *Sýrie* Československo reagovalo na vzniknutú zadlženosť až v priebehu druhej polovice 80. rokov. Táto reakcia bola však pasívna, obmedzovaním vývozu, miesto hľadania účinných ciest na reštrukturalizáciu účasti v rozvoji Sýrie a akcentovaním programu splácania pohľadávok. V takejto situácii sýrska strana nebola pripravená splatiť dlh týkajúci sa vojenského tovaru, pretože československou stranou dodaný špeciál mal predstavovať medzinárodnú pomoc arabskému svetu voči jeho nepriateľovi. Vyplývajúc z toho, a tomu podobných dôvodov, bol vládny dlh Sýrie odpísaný až v roku 2008 (viď Príloha 3A.).

Pokiaľ ide o *Irak*, už na začiatku 90. rokov boli jasné značné straty na strane Československa a nedobytnosť pohľadávok za vojenský tovar, ako dôsledky vojny v Kuvajte a s ňou spätou komplikovanou situáciou, ktorá neumožňovala jednanie.

4.2.3 Situácia dnes

Česká republika (spolu s ostatnými krajinami centrálnej Európy ako sú Slovensko, Poľsko a Maďarsko) ešte v súčasnosti, 20 rokov po páde socialistického režimu, patrí medzi kreditorov rozvojových krajín z minulej doby. Hlavne staršie generácie širokej verejnosti si stále spomínajú na „bratskú pomoc“ reálnym i potencionálnym socialistickým spojencom v rozvojových regiónoch Afriky, Ázie a Latinskej Ameriky. Možno aj z toho dôvodu pomoc rozvojovým krajinám (okrem humanitárnej)¹⁰ nemá obzvlášť veľkú popularitu medzi širšou verejnosťou v centrálnej Európe. Táto podpora prebiehala mnohými spôsobmi. Jedným z hlavných nástrojov bolo poskytovanie vládnych úverov na základe medzivládnych dohôd. Na základe špeciálnych vládnych úverov bola dodávaná *špeciálna technológia*.¹¹

Celkový objem tohto zadlženia je najmä v prípade špeciálnej techniky¹² s mnohými otáznikmi, a Ministerstvo Financíi ČR v prípade niektorých krajín ani do dnešného dňa neodtajnilo kľúčové dokumenty. Z toho dôvodu stále pretrvávajú nejasnosti, nepresnosti

---

¹⁰ Stojanov [2006]. Dostupné z URL <http://www.vos.cz/imdr/documents/ODA_and_Debt_Relief_case_study_CR-verze_3.pdf>.

¹¹ Podľa Stojanov [2006] sa medzi ne taktiež radia nielen zbrane a zbraňové systémy, ale i tovary duálneho použitia.

¹² Ako uvádza Konečný [2009] v roku 2008 dlžili bývalé spriatelnené krajiny Československa Českej republike 22,4 mld. Kč. Z toho pohľadávky za špeciálne úvery, ktoré podliehajú režimu utajenia činili viac ako 5,7 mld. Kč.

a čisté dohady ohľadom celej záležitosti. Jasné je, že v roku 1991 bolo zastavené poskytovanie vládnych úverov z vyššie vymenovaných dôvodov platobnej neschopnosti rozvojových krajín. Práve Ministerstvo financií ČR nadobudlo primárnu zodpovednosť za vymáhanie týchto splatných pohľadávok a ich registráciu.

Napriek tomu, že „*drtivá část dluhu vznikla ještě v dobách komunismu*“, ako povedal hovorca ministerstva financií Libor Vacek,¹³ sú stále právoplatné a právne vynútiteľné.¹⁴ Ich výška je však stále sprevádzaná nejasnosťami a nedostatkom informácií a vôle štátnych autorít začať verejnú, či odbornú diskusiu na túto tému. Niektoré dáta sú predmetom utajenia na základe medzinárodných dohôd s dlžníkymi krajinami. Údajne, podľa Stojanov [2006] Česká republika iniciovala odtajnenie niektorých dohôd, ale dlžné krajiny odmietli tieto návrhy z dôvodov špeciálneho charakteru dodávok.¹⁵

Je otázne nakoľko tieto politicky motivované úvery napomohli k rozvoju daných rozvojových krajín alebo boli skôr procesom rivality medzi USA a ZSSR, resp. prenesením vojen a pretekov v zbrojení do Afriky, Ázie a Latinskej Ameriky. Pravdou však ostáva, že až do polovice 80. rokov minulého storočia dodávky špeciálu predstavovali obrovské aktívum v našej obchodnej bilancii.

4.3 Bývalé socialistické krajiny

Pokles vývozu do rozvojových krajín v druhej polovici 80. rokov sa síce citeľne prejavil vo voľno-menových zdrojoch a efektívnych devízových prostriedkoch, vo výrobe bol však tento pokles zvládnuteľný bez väčších ťažkostí (Mesároš [1991]). Už zo samotnej štruktúry ekonomického určenia odbytu vyplýva (Graf 3.2 a Tabuľka 3.4 v predchádzajúcej kapitole), že oveľa závažnejší vplyv na pokles zbrojnej výroby má zmena vo vývoze¹⁶ do bývalých socialistických krajín.

Vývoz do bývalých socialistických krajín bol v roku 1990 (napriek tomu, že v tomto roku bola dosiahnutá len polovica objemu celkového exportu roku 1987) päťkrát vyšší ako vývoz do rozvojových krajín. Z toho dôvodu výpadok vývozu do bývalej NDR, dôsledky rozpadu RVHP a zrušenie „Varšavskej zmluvy“ mali závažný vplyv na československý zbrojný priemysel.

---

¹³ Brezovská [2001]. Dostupné z URL <<http://www.radio.cz/cz/zpravy/22495>>.

¹⁴ Hoci česká vláda je obecné presvedčená o neodpúšťaní zahraničných záväzkov voči Českej republike, MF ČR berie do úvahy konkrétnu ekonomickú situáciu dlžníckej krajiny rešpektujúc rezolúciu EU a odporúčania Svetovej banky či Medzinárodného menového fondu.

¹⁵ Existujú samozrejme i výnimky, napríklad v prípade Iraku v roku 2004 (Stojanov [2006]).

¹⁶ V období 1986-90 poklesol vývoz do bývalých socialistických krajín o cca 40 % (Mesároš [1991], s. 14).

Ako je už opísané vyššie, dochádzalo i k úverovaniu vývozov do socialistických krajín s tým, že (ako uvádza Mesároš [1991] v predchádzajúcej kapitole) predstavoval vývoz do socialistických krajín jeden z faktorov narastania ťažko realizovateľných aktív hlavne vo vzťahu k ZSSR. Vysoká miera nesolventnosti ZSSR, bývalého najprominentnejšieho obchodného partnera Československa, ako i jeho vysoká ekonomická a politická nestabilita mali jasne negatívny dopad na zbrojnú výrobu na našom území (Fučík [1991], s.11).

I u socialistických krajín sa v súčasnosti nachádzajú dlhy voči ČR ešte z minulej éry (viď Príloha 3B.). Hlavný nástupnícky štát ZSSR, ktorým je Ruská federácia bol do nedávna najväčším dlžníkom z minulej éry, a mnohé aktíva z deblokácie ruského dlhu plynú práve do rezortu Ministerstva obrany ČR.¹⁷

4.4 Východiská skúmania českého obranného priemyslu

Všetky podrobne rozoberané faktory pôsobili na toto priemyslové odvetvie, a spolu s vnútornými príčinami spôsobili rapidný pokles v zbrojnej výrobe u nás. To sa prejavilo na vývoji produkcie a exportného zamerania všetkých zbrojárskych podnikov. Naša dlhoročná orientácie na dve skupiny krajín opisovaných vyššie sa môže odraziť i v exportnej orientácii súčasného obranného priemyslu, vzhľadom na používanie rovnakých typov techniky a dlhodobý charakter užívania vojenského materiálu a strojov.

Aj keď mnohým tradičným odberateľom špeciálu medzi rozvojovými krajinami sa ich dlhy pomaly odpisujú bez takmer akejkoľvek náhrady vzhľadom na mieru zadlženia týchto zemí voči zvyšku sveta, najmä medzi bývalými socialistickými krajinami existuje priestor pre kompenzácie dodávok špeciálu z čias socializmu.

---

¹⁷ Vid' Tabuľka 7.1 In: Kapitola 7

Kapitola 5

Konverzia „nadbytočnej“ zbrojnej výroby

„Prechod k odzbrojeniu, ktorý je závislý predovšetkým na priaznivých politických podmienkach sa prejavuje vo všetkých oblastiach života spoločnosti. Jeho podstatnú stránku však tvorí riešenie ekonomických problémov. Z národohospodárskeho hľadiska tento proces predstavuje uvoľňovanie prostriedkov a síl vynakladaných na zbrojenie a ich využitie pre mierové účely. Ich návrat do reprodukčného procesu môže priaznivo ovplyvniť ekonomický rast, vedecko-technický pokrok, riešenie sociálnych problémov i rozvoj medzinárodných ekonomických vzťahov.“

Ladislav Ivánek, 1993¹

Autor citátu má na mysli uvoľňovanie finančných, materiálnych a ľudských zdrojov z vojenskej oblasti a ich využitie pre mierové účely. V tejto kapitole sa pokúsím ukázať, že táto špecifická forma štrukturálnych zmien vzhľadom na objem a zameranie našej zbrojnej výroby nedospela v priebehu 90. rokov k potvrdeniu citátu v úvode kapitoly. Naopak, znamenala pre Československo obrovský neúspech podčiarknutý hospodárskymi výkyvmi s nepriaznivými ekonomickými i sociálnymi dôsledkami.

5.1 Vymedzenie pojmu

Uvoľňovanie zdrojov z vojenskej oblasti do civilnej sa nazýva konverzia. Konverzia týchto zdrojov v najobecnejšom zmysle môže prebiehať v najrôznejších formách. Ide napríklad o obmedzovanie vojenských rozpočtov, znižovanie počtu ozbrojených síl, atď. Hlavná časť konverzie sa však týka bezprostredne výrobných oblastí, a teda prevádzania vojenskej výroby na mierové programy. To je spojené so štrukturálnymi zmenami v ekonomike jednotlivých zemí.

---

¹ In: Čechák a kol. [1993], s. 11; voľný preklad autorky.

Niekedy sa stretávame i s pojmom *rekonverzia* (viď Kapitola 3), používanom po skončení druhej svetovej vojny. Ako dodáva Čechák a kol. [1993] (s. 11), v niektorých západných krajinách sa v súvislosti s konverziou používa i termín *diverzifikácia*. Tým sa v podmienkach obmedzovania vojenskej produkcie spravidla rozumie rozširovanie programov výroby tovarov civilnej spotreby existujúcich v rámci jednotlivých podnikov. Ide vlastne o rozvoj civilnej produkcie pri pokračujúcej zbrojnej výrobe (Tabuľka 5.1 uvádza podiely vojenskej produkcie na celkovej výrobe vo vybraných podnikoch v ČR a SR na začiatku konverzie).

Na našom území začiatkom 90. rokov šlo predovšetkým o konverziu zbrojnej výroby v podnikoch, ktoré boli v povojnovom období vybudované ako súčasť vojenského priemyslu.

Tabuľka 5.1: Podiel zbrojnej výroby vo vojensky najangažovanejších podnikoch na začiatku konverzie (podiel vojenskej produkcie vyšší než 50 %)

v ČR		v SR	
Letov a.s.	94%	Konštrukta Trenčín	97%
Tesla Pardubice	86%	ZVS Dubnica	87%
Zeveta Bojkovice	84%	ZTS Hriňová	72%
ZTS Litomyšl	83%	ZTS Dubnica	70%
Poličské Strojírny Polička	80%	ZTS Prakovce	68%
Meopta Přerov	70%	Strojárne Malacky	64%
Dako Třemošnice	58%	ZTS Martin	64%
Vlárske strojírny Slavičín	58%	Podpolianske strojárne Detva	60%
Slovácke strojírny Uherský Brod	50%	Meopta Bratislava	58%
		Tesla Liptovský Mikuláš	57%

Zdroj: Čechák a kol. [1993], s. 51

5.2 Ekonomická teória demilitarizácie a konverzie

Po druhej svetovej vojne sa ekonomická teória odzbrojovania a konverzie rozvíja a formuje v období studenej vojny a bipolarity Východ – Západ. Zaoberala sa problémami konverzie v podmienkach krajín s tržnou ekonomikou (americký ekonómovia W. Leontief, M. Hoffenberg, a R.H. Bezdek, viď Kapitola 1) na jednej, a hospodárstvom riadeným centrálnym plánom na druhej strane.

V rozvinutých tržných ekonomikách sa podľa Mesároš [1991] (s. 18) pri presadzovaní konverzie zbrojnej výroby stretávajú dva prístupy, tzv. liberálne tržný a sociálne inžiniersky. *Liberálne tržný* prístup vychádza z regulujúcej úlohy tržného mechanizmu a nepredpokladá zásahy do tohto procesu. Uvedený prístup však so sebou prináša obrovské sociálne napätie. Z toho dôvodu druhý prístup, *sociálne inžiniersky*,² má v sebe zabudované aspekty zmiernovania tvrdého dopadu trhu.

Ďalší autor, Ivánek [2007] (s. 134), nerozlišuje tieto dva prístupy, ako opísané vyššie, ale charakterizuje obecné predpoklady úspešnej konverzie:

- jej dôkladná príprava;
- koncepcnosť a plynulosť;
- postupné uskutočňovanie v dlhšom časovom období;
- fakt, že problémy konverzie je možné úspešnejšie riešiť v období vzostupu ekonomiky a jej rýchlejšieho rastu, než v dobe hospodárskej stagnácie.

Ekonomická teória ako taká však nevenovala pozornosť možnosti priebehu konverzie v období prechodu od centrálne plánovej k tržnej ekonomike, a teda situácii, ku ktorej došlo u nás a v ostatných socialistických krajinách v 90. rokoch. Ako uvádza Ivánek [2007], tento transformačný proces priniesol do teórie i praxe konverzie v postsocialistických krajinách niektoré nové rysy a špecifické problémy, čo sa prejavilo i v Českej republike a na Slovensku.

5.3 Ekonomická prax odzbrojenia a konverzie v Československu

Programy konverzie sa na prelome 80. a 90. rokov stávajú aktuálne na celom svete.³ Konverzia českého a slovenského zbrojného priemyslu sa nevyvíja z všeobecnej tendencie. Je však veľmi otáznou nakoľko odpovedajúca bola konverzná stratégia v Československu vo vzťahu k systémovej transformácii ekonomiky krajiny a zmeneným vonkajším ekonomickým vzťahom.

V našich podmienkach predstavuje konverzia významnú a špecifickú súčasť *štrukturálnych zmien* českej a slovenskej ekonomiky prebiehajúcich od roku 1989. Medzi

---

² O tento prístup sa pokúšala i Spolková republika Nemecko a ďalšie európske krajiny (Mesároš [1991]).

³ Potvrdila to i medzinárodná konferencia OSN o konverzii konaná vo februári 1992 v Dortmunde (Čechák a kol. [1993]).

jej podstatné charakteristiky patrí *značný rozsah*,⁴ *vyšoké tempo konverzie*, a pomerne veľká *nerovnomernosť* priebehu útlmu vo federácii ako celku, ale i v rámci jednotlivých republík (Ivánek [2007], s. 134). K týmto problémom sa pridáva *zaostávanie náhradných programov* za veľmi rýchlym znižovaním vojenskej produkcie (podľa Mesároš [1991] chýbajú tzv. „ťažné“ obory a podobory strojárnej výroby, na ktoré by premena mohla naviazat'), ako i *nedostatočná koncepcnosť*, prejavujúca ako v pojatí útlmových programov vojenskej výroby, tak i rozvojových programov náhradnej produkcie mierového určenia.

Okrem toho sa počiatkom 90. rokov konverzia uskutočňovala v pomerne nepriaznivých podmienkach *hospodárskej recesie*, ktorá sa prejavovala hlavne poklesom výroby, zvyšovaním životných nákladov, značnou platobnou neschopnosťou podnikov, a ďalšími ekonomickými a sociálnymi problémami. Vymenované charakteristiky vnútorného prostredia Československa a pojatia konverzie sú v ostrom kontraste s ekonomickou teóriou uvádzanou vyššie.

Zásadný význam má i skutočnosť, že konverzia prebieha *v období prechodu od centrálne riadenej k tržnej ekonomike*, a jej realizácia je spojená s komplikovaným procesom liberalizácie cenovej sústavy, demontážou štátneho vlastníctva a administratívnych monopolov, a s transformáciou externých ekonomických vzťahov (Čechák a kol [1993]). Závažným podľa Mesároš [1991] ostáva i fakt, že si predtým prosperujúce zbrojné podniky nemohli vytvárať fondy pre prípadné zníženie výroby a jej konverziu, ako je tomu v rozvinutých tržných ekonomikách.

Ďalej, vyplývajúc z premeny, nie je uskutočnený prieskum zahraničných trhov rozvojového sveta a u potenciálnych odberateľov zbrojnej produkcie (tzn. u rozvojových krajín) chýbajú finančné prostriedky. Navyše taktiež civilná výroba bola silno postihnutá rozpadom trhov bývalého RVHP. Proces premeny zbrojnej výroby na civilnú preto prebieha oveľa zložitejšie. Je nutné uzatvárať nielen jedny obory (zamerané na špeciál), ale súčasne hľadať odbytiská pre tradične civilnú výrobu.

---

⁴ Ivánek [2007] uvádza, že vo svete sa spravidla taký rozsah konverzie ako u nás ani nepredpokladá, čo potvrdzujú aj práce amerických ekonómov v Kapitole I. Tí skúmajú dôsledky 30% , prípadne 50%, zníženia vojenských výdajov na americkú ekonomiku.

5.3.1 Priebeh konverzie

V nadväznosti na uznesenie československej vlády prijatého k útlmu vybraných zbrojných výrob boli na riešenie očakávaných dôsledkov poskytované v rokoch 1989-90 dotácie zo štátneho rozpočtu (viď Tabuľka 5.2).

Tabuľka 5.2: Dotácie z federálneho rozpočtu pridelené vybraným zbrojným podnikom v rokoch 1989 a 1990 (v mil. Kčs)

Podnik	Zásoby	Konverzia	
	1989	1989	1990
ZTS Martin (SR)	213	404	406
ZVL Považská Bystrica (SR)	..	..	305
ZVS Brno (ČR)	..	..	166
Mostáreň Brezno (SR)	..	..	21
SS Uherský Brod (ČR)	..	..	14
ČKD Praha (ČR)	..	..	67
PAL Kbely (ČR)	..	..	10
Tesla Pardubice (ČR)	68	..	68
Desta Děčín (ČR)	..	..	7
Celkom	281	404	1064*

Poznámka: *Zostatok 136 mil. Kčs z čiastky 1,2 mld. Kčs vyčlenených v roku 1990 na konverziu bol pri delimitácii rozdelený medzi ČR (56 mil. Kčs) a SR (80 mil. Kčs).

Zdroj: *Mesároš [1996], s. 212*

V dôsledku tohto náhleho útlmu vojenskej produkcie vznikli československým zbrojným podnikom straty, ktoré sa pôvodne odhadovali na 10-15 mld. Kčs. Ich podstatnú časť (asi 70 %) ⁵ predstavovali nepoužitú zásoby (hlavne strategických surovín, zapísaných vo zvláštnej časti plánu a zaobstarané v rokoch 1987-90), ako i nevyužitú (spravidla jednúčelové) výrobné zariadenia s obmedzením pre zbrojnú výrobu (Ivánek [2007], Mesároš [1996]). Neskôr boli tieto údaje o nevyužitelných zásobách a základných prostriedkoch aktualizované. ⁶ Tabuľka 5.3 na nasledujúcej strane ponúka prehľad týchto strát v rámci jednotlivých republík i celku. Federálna vláda uvoľnila na ich čiastočné odkúpenie 2,6 mld. Kčs (Ivánek [2007], s. 135). Na základe zmluvy prešli nepoužitú

⁵Ďalšími položkami podľa *Mesároš [1996], s. 213* boli napr. úroky z úveru za tieto kategórie, vrátane škôd vzniknutých subdodávateľom kvôli zrušeniu predchádzajúcich hospodárskych zmlúv.

⁶ Na základe systémových opatrení Federálneho ministerstva financií, vychádzajúcich z *Uznesenia vlády ČSFR č. 326/1991* In: *Mesároš [1996], 213*.

zásoby a nevyužitú základnú prostriedky do majetku federácie, ktorá ich ďalej ponúkala vo verejnej súťaži. Predaj skončil výnosom 1,4 mld. Kč. Výsledný dopad na štátny rozpočet federácie predstavoval teda stratu 1,2 mld. Kčs.

Tabuľka 5.3: Aktualizované údaje o nevyužitelných zásobách a základných prostriedkoch v roku 1991 (v mld. Kčs, bežné ceny)

Ukazovateľ	ČSFR	ČR	SR
Nepoužité zásoby	3,2	0,8	2,4
Nevyužitú základnú prostriedky	1,1	0,2	0,9
Celkom	4,3	1,0	3,3

Spracované podľa: *Mesároš [1996], s. 213*

Prostredníctvom republikových ministerstiev bolo zadané príslušným organizáciám spracovanie projektov konverzie zbrojnej výroby. Na základe tohto požiadavku predložilo 98 organizácií 304 projektov konverzie (z organizácii ČR to bolo 186 projektov a zo Slovenska 118 projektov). Výberovým riadeným bolo vybraných pre podporu zo štátneho rozpočtu federácie 125 projektov. Vláda však stanovila, že celková maximálna podpora štátu môže dosiahnuť len 30 % nákladov projektu (zvyšné finančné zabezpečenie projektu malo pochádzať z vlastných zdrojov, úverom, cudzím kapitálom a pod.). Celkové požiadavky organizácií na podporu zo štátneho rozpočtu federácie a výška pridelenej podpory sú uvedené v Tabuľke 5.4.

Tabuľka 5.4: Požadované a poskytnuté podpory zo štátneho rozpočtu ČSFR (v mld. Kčs)

	ČSFR	ČR	SR
Požadované podpory	7,9	2,9	5,0
z toho v roku 1991	3,6	1,1	2,5
v ďalšom období	4,3	1,8	2,5
Pridelené podpory v roku 1991 (125 projektov)	1,5	0,3	1,2
z toho 4 projekty s podporou nad 50 mil. Kčs	0,45	..	0,45

Zdroj: *Mesároš [1996], s. 214*

Realizácia projektov konverzie zbrojnej výroby v roku 1991 bola založená prevažne na podpore zo štátneho rozpočtu federácie. Bankové úvery (vo väčšine len

krátkodobé) sa na realizácii podieľali 22% (Mesároš [1996], s.214). A aj tu platí, ako pre celú našu transformujúcu sa ekonomiku, že účasť zahraničného kapitálu bola minimálna.

V ďalšom roku bola podpora poskytovaná už len podnikom, ktoré plánovali pokles zbrojnej výroby o viac než 60 % a ukončenie konverzie, podnikom zabezpečujúcim nové pracovné miesta v regiónoch najviac postihnutých konverziou zbrojnej výroby, a v neposlednej rade podnikom vyrábajúcim diely pre staršiu zbrojnú techniku, pričom štát mal primárny záujem na zachovaní kapacít pre potreby Armády Českej republiky.

Zároveň sa ukázalo, že orientácia na spotrebné tovary, ako hlavný smer konverzie je značne diskutabilný. Pokiaľ zbrojné podniky v minulosti vyrábali tovary civilného užitia, boli na výrobu používané odpady zo základnej výroby alebo podniky využívali určité medzery na trhu spotrebných tovarov vďaka svojim rezervným kapacitám. Istá časť týchto kapacít slúžila i ako pohotovostná rezerva pre prípadné rozšírenie vojenskej výroby, a preto výrobné náklady neboli prvoradé.

5.3.2 Problém kompenzácie štátneho vojenského dopytu

Patrí medzi kľúčové ekonomické problémy konverzie. V krajinách s tržnou ekonomikou je významná úloha pripisovaná zmenám v štruktúre štátneho dopytu pri zachovaní jeho objemu ako možný spôsob kompenzácie vojenského dopytu. Rozumie sa tým presun vojenského dopytu do iných oblastí, hlavne do rozvoja *ekonomickej a sociálnej infraštruktúry*.⁷

V našich podmienkach však podľa Ivánek [2007] (s. 136) reštriktívna finančná rozpočtová a menová politika smerovala k obmedzovaniu štátneho dopytu. Vzhľadom na rast životných nákladov sa počiatkom 90. rokov výraznejšie nezvyšoval ani súkromný spotrebiteľský dopyt po priemyslových výrobkoch dlhodobej osobnej spotreby. Rast takejto spotreby by mohol mať priaznivý vplyv na odbyt náhradnej produkcie mierového určenia. Rovnako vo výrobnej sfére sa vzhľadom na závažné ekonomické problémy znižoval investičný dopyt podnikov, čo ďalej znižovalo odbytové možnosti alternatívnej civilnej produkcie zbrojných podnikov. V tomto smere pôsobili i problémy odbytu našich výrobkov na svetových trhoch (viď Kapitola 4).

---

⁷ Čechák a kol. [1993], s. 9 uvádza dopravu, energetiku, ochranu životného prostredia, zdravotnú starostlivosť, školstvo a pod.

5.3.3 Pokles investícií

Je nutné pripomenúť, že konverzia začala ešte v období centrálne plánovaného hospodárstva. Vonkajšie a vnútorné faktory uvádzané v predchádzajúcej kapitole výrazne ovplyvnili investičnú výstavbu zbrojných kapacít Československa. V priebehu rokov 1988-1989 bola prehodnotená realizácia investícií, a to ako z hľadiska efektívneho využívania už vybudovaných voľných kapacít, tak kapacít nových, zaradených do plánu výstavby (Mesároš [1996]). Uznesením predsedníctva vlády bolo rozhodnuté znížiť rozpočtové náklady už rozostavaných objektov a taktiež zrušiť akcie pripravené na zahájenie.

Obmedzovanie výstavby nových kapacít zbrojnej výroby sa prejavilo znížením rozpočtových nákladov rozostavaných stavieb o 45 % *na minimálne možné náklady*. Bolo zrušených 80 % stavieb pripravených na zahájenie, a v roku 1990 začali práce len na šiestich nových investičných akciách, určených prevažne na modernizáciu elektrotechnickej výroby.

5.3.4 Privatizácia

Aj napriek mnohým úvahám o špecifickosti zbrojnej výroby, a teda podnikov, ktoré sa na nej podieľajú (viď Kapitola 1 a Kapitola 2), zostáva skutočnosťou, že v Československu pre privatizáciu zbrojných podnikov neboli prijaté žiadne zvláštne legislatívne ustanovenia (Mesároš [1996], Ivánek [2007]). Vzťahovali sa na nich všetky privatizačné právne normy s tým, že prípadný rozsah štátnej majetkovej účasti môže odporučiť zakladateľ (t.j. príslušné republikové ministerstvo), ministerstvo pre privatizáciu alebo vláda.

Zbrojné podniky boli rozdelené do dvoch skupín a tým zaradené do dvoch privatizačných vln ako v Českej republike, tak i na Slovensku. Podnikov s významnejším podielom vojenskej produkcie a s podporou federácie na ich konverznom programe bolo do prvej vlny kupónovej privatizácie zaradených necelých 40 % (v ČR viac ako 40 %, na Slovensku cca 1/3)

Domnievam sa, že privatizácia zbrojných podnikov, ktorá neobsahovala žiadne zvláštne ustanovenia, je dôkazom nekonceptnosti a vysokého tempa procesu konverzie a transformácie vlastníckych vzťahov v Československu, a neskôr v samostatných republikách, bez dôkladnej prípravy.

5.4 Súčasná situácia v českom obrannom priemysle

V súčasnosti nie je situácia v českom zbrojnom priemysle (a už vôbec nie v slovenskom, ak sa dá o nejakom zbrojnom priemysle na Slovensku ešte hovoriť)⁸ príliš prehľadná.⁹ Napriek dlhému evolučnému vývoju a zbrojnej tradícii, rada podnikov úplne opustila oblasť zbrojnej výroby. Malá časť podnikov popri zameraní na civilné programy zakonzervovala časť zbrojných kapacít a zachovávajú si možnosť obnovenia vojenskej produkcie.

Niektoré podniky, hoci v obmedzenej miere, sa naďalej orientujú na vojenskú produkciu hlavne pre potreby Armády ČR a export. Určité kapacity zbrojnej výroby zostali zachované hlavne v oblasti leteckého¹⁰ a automobilového priemyslu, delostreleckej techniky, pechotných zbraní a munície, pyrotechniky a rádioelektroniky. Ide o obory, ktoré preukázali svoju životaschopnosť, a z časti i konkurenčnú schopnosť na zahraničných trhoch.

V blízkej budúcnosti sa ukazuje najmä nutnosť zmien v štruktúre českého zbrojného priemyslu, ktorá neodpovedá potrebám (ani reálnym možnostiam ekonomického zabezpečenia obrany ČR) v súčasných podmienkach jej členstva v NATO. K rozvoju českej zbrojnej výroby môže podľa Ivánek [2007] (s. 137) pozitívne prispieť prehĺbovanie vzájomnej spolupráce vlády, ministerstiev, Asociácie obranného priemyslu ČR a jednotlivých zbrojných podnikov. Jedným z činiteľov je i realizácia a priehľadnosť akvizičných plánov Armády ČR.

5.5 Východiská skúmania českého obranného priemyslu

Táto konverzia sa aj napriek svojmu parciálnemu charakteru stala veľmi výrazným fenoménom celkovej transformácie našej spoločnosti. V historickej situácii prvej polovice 90. rokov boli podniky so zbrojnou výrobou v Čechách i na Slovensku nútené riešiť zložité problémy konverzie v procese adaptácie na podmienky trhu. Súbežnosť úloh konverzie a transformácie kládla značné nároky na ekonomické zdroje.

V československých podmienkach, kde si zbrojné podniky nevytvárali zvláštne fondy na konverziu zbrojnej výroby, nemohla byť konverzia ponechaná podnikom, ale úloha štátu a podpora oboch vlád mala byť nenahraditeľná. Náhly prepád v odbyte

---

⁸ Vid' Kapitola 6.

⁹ Vid' popis subjektov českého obranného priemyslu In: Kapitola 1 podľa Klíma, Eminger [2000].

¹⁰ Vid' Kapitola 7.

zbrojných výrobkov však nebol nahradený adekvátnym objemom domáceho vojenského dopytu, práve naopak. Vzniká u nás problém kompenzácie štátneho vojenského dopytu.

Kapitola 6

Postavenie slovenského obranného priemyslu vo vzťahu k českému

6.1 Historické východiská

„Slovenské dejiny sú neoddiskutovateľne spojené s dejinami českými. Či sa už jedná o spoločné nažívanie počas prvej republiky, o viac ako 40-ročné spojenie v rámci socialistickej republiky alebo začiatok postsocialistickej éry v spoločnej federácii s Českou republikou, a teda v začatí jednotnej československej transformačnej stratégie.“¹ V tejto časti však chcem upozorniť, že ich vývoj – historický, ekonomický, spoločenský, ale i kultúrny boli odlišné, čo má v konečnom dôsledku vplyv na obrovskú neúspešnosť konverzie zbrojného priemyslu začiatkom 90. rokov minulého storočia na Slovensku, a s tým súvisiacu vysokú mieru nezamestnanosti, ktorá v niektorých regiónoch pretrváva až dodnes, a teda 20 rokov po zastavení podstatnej časti zbrojnej výroby na Slovensku.

6.1.1 Slovensko v období Rakúsko-Uhorska

Slovensko za čias Horného Uhorska bolo prevažne agrárnou krajinou, a to aj napriek snahám o jeho industrializáciu v druhej polovici 19. storočia. To bolo v ostrom kontraste so skúsenosťami českých zemí, kde bol zaznamenaný pozoruhodný rozvoj zbrojnej výroby a obchodu už od 20. rokov minulého storočia. Avšak je pravdou, že aj na území dnešného Slovenska, v Bratislave, sa nájdu podniky so zbrojným zameraním. Vznikajú v rámci snáh uhorskej časti monarchie o vybudovanie vlastného zbrojného priemyslu. Treba spomenúť napríklad Nobelovu Dynamitku,² patriacu k najväčším svojho

---

¹ Malatinská [2007], s. 17

² Založená v roku 1983; Karlický [1980-?], s. 8

druhu v celej monarchii, a muničný závod firmy Roth.³ Oba podniky patrili k rakúsko-nemeckému kapitálu a boli len menšími pobočkami predlitavských materských firiem vo vtedajších Uhrách (Karlický [198-?]). Dovoľujem si teda tvrdiť, že na Slovensku začína rozvoj zbrojnej výroby so značným oneskorením voči svojmu západnému susedovi, a to až v súvislosti s prudkým rastom priemyselných aktivít pred, ale najmä po druhej svetovej vojne.

6.1.2 Industrializácia Slovenska

Podľa štúdie Olsson [1999] In: Malatinská [2007] (s. 18) sa začala situácia slovenského obranného priemyslu meniť vznikom samostatného Slovenského štátu a jeho kooperáciou s nacistickým Nemeckom. Slovenský priemysel expandoval a podľa uvedenej štúdie podiel nemeckého kapitálu v slovenskom priemysle vzrástol medzi rokmi 1938 a 1942 zo 4 % na 51,6 %. Expanziu okrem zbrojného priemyslu zaznamenal i potravinársky, textilný a chemický priemysel⁴.

Súčasne s obnovou zbrojnej výroby na území dnešnej ČR v ďalšom období, keď sa dostávame pod sféru vplyvu Sovietskeho zväzu dochádza – vzhľadom na strategické dôvody - k presunu niektorých výrobných kapacít a vojenských programov do závodov na Slovensku. Fučík [1991] (s.11) však namieťa, že tzv. „*strategické dôvody*“ sú len formálnym vysvetlením hustej koncentrácie zbrojárskych podnikov v centrálnej časti Slovenska. Pravým dôvodom bola podľa Fučík [1991] politika strany a vtedajších vládnych špičiek, ktoré takúto koncentráciu žiadali a pod patronátom ZSSR ju využili ako perfektnú príležitosť k rýchlej industrializácii Slovenska. Ďalším z dôvodov bolo i obrovské množstvo peňazí určených zo štátneho rozpočtu na zbrojenie, ako i výhľad dlhodobého a istého trhu pre vojenskú produkciu.

Táto industrializácia je podmienená *dvojročným plánom*⁵ (1947-1948), ale najvýraznejším impulzom rozvoja zbrojnej výroby na Slovensku bolo *uznesenie ÚV KSČ z februára 1954 o zabezpečení špeciálnej výroby*.⁶ Tým sa začalo odčlenenie zbrojnej

---

³ V roku 1928 získava v podniku majoritu brnenská Zbrojovka, ktorá so sebou prináša novú správu i názov (Československé muničné a kovodelné závody, a.s. Bratislava); Karlický [1980-?], s. 11

⁴ V roku 1948 bolo dosiahnutého takmer dvojnásobku predvojnovej úrovne produktu (rok 1937); Malatinská [2007], s. 18.

⁵ Časťou plánu bol i presun 337 priemyselných tovární z českých zemí na územie Slovenska, čo vytvorilo 24 tisíc nových pracovných príležitostí pre miestne obyvateľstvo. Prioritu dostal zo strategických dôvodov ťažký priemysel, predovšetkým strojársky, zbrojárstvo, chemický priemysel a hydroenergetika; Malatinská [2007], s. 18.

⁶ Čechák a kol. [1993], s. 38

výroby z Českej republiky na Slovensko. Toto odčlenenie bolo sprevádzané i presunmi odborníkov. Išlo predovšetkým o presuny zo Škodových závodov v Plzni do Dubnice nad Váhom, z ČKD Praha do Martina⁷, a neskôr z podniku Praga do Bánoviec nad Bebravou. Z ďalších miest to bola i Považská Bystrica. Tieto zbrojárske fabriky zamestnávali cez 15 tisíc ľudí, a produkujú vojenský materiál, „*tvorili chrbtovú kosť slovenskej ekonomiky*“ (Malatinská [2007], s. 19).

Percentuálny podiel Slovenska voči ČR na zbrojnej výrobe stále narastal. Tabuľka v Prílohe 2 popisuje tento vývoj v období rokov 1980 až 1992. Vo vrcholovom roku 1987, kedy produkcia zbrojného materiálu dosiahla v ČSSR svoje historické maximum, podiel Slovenska na zbrojnej výrobe činil viac ako 60 %. Takto obrovský zbrojný komplex Slovenska zamestnával 45 až 46 tisíc pracovníkov (pričom v českom bolo zamestnaných 26 až 28 tisíc osôb). K najväčšej koncentrácii zbrojnej výroby a pracovných síl došlo v stredoslovenskom regióne, v ktorom pracovalo na vojenských programoch 32,6 % z celkového počtu pracovníkov zainteresovaných v československej zbrojnej výrobe.⁸

Pokiaľ ide o vecnú štruktúru, Ivánek [2007] uvádza, že na Slovensku bola sústredená hlavne výroba ťažkej vojenskej techniky, t.j. tankov, bojových vozidiel pechoty a delostreleckých systémov, pričom v Českej republiky išlo o širší *sortiment*⁹ obrannej techniky.

6.2 Konverzia

„Zájem politické reprezentace Slovenské republiky o samostatnost byl navíc posílen problémy ekonomické transformace, ztížené specifícností její ekonomiky s dominujícím postavením zbrojního průmyslu, který postihla krize, a také s těžkým zpracovatelským průmyslem“.

Zdeněk Brousil, 2008¹⁰

S poklesom vojenských výdavkov a obmedzovaním zbrojnej výroby podmienenými všeobecnou svetovou tendenciou i vnútornými faktormi (vid' Kapitola 4 a Kapitola 5) sa v politických kruhoch presadila orientácia na výrazné obmedzenie vojenskej produkcie

---

⁷ Na vývoze pozemných vozidiel produkovaných v Československu sa z 90% podieľali tanky zo závodov ZTS Martin, Dubnica nad Váhom a Detva. Od 60. rokov sa vyvážalo okolo 230 – 300 tankov ročne (Mesároš [1996]).

⁸ Za nimi nasleduje Južná Morava (23 %) a pražská aglomerácia (17,4 %); Mesároš [1996].

⁹ Ručné zbrane, munícia, automobilová a letecká technika, vojenská elektrotechnika a elektronika.

¹⁰ Brousil [2008]. Dostupné z URL <<http://www.blisty.cz/art/38119.htm>>.

v pomerne krátkom čase. Šlo predovšetkým o zastavenie výroby tankov a bojových vozidiel pechoty (sústredených na Slovensku) a útlmu ďalšej vojenskej produkcie. Bolo stanovené, že v roku 1992 by sa oproti roku 1987 mala československá vojenská produkcia znížiť o 85 – 89 %. V Slovenskej republike mal v období 1987-1992 tento pokles dosiahnuť viac než 90 % (Ivánek [2007], s. 134).¹¹

Tabuľka 6.1: Príklad pokusu o konverziu zbrojnej výroby

V ZŤS Dubnica využili v roku 1990 strojný park len na 65 %. Táto skutočnosť sa dostala i do centra a v apríly 1991 sa v „Zprávě o hospodářské situaci v ČSFR a hospodářské politice federální vlády“ uvádza, že vláda v najbližšej dobe prerokuje opatrenia na zachovanie kapacít československej zbrojnej výroby, potrebných pre obranu štátu. Súčasne je vytvorený, a zo štátneho rozpočtu dotovaný, zvláštny fond špeciálnej techniky čiastkou 0,5 mld. Kčs, s cieľom financovať časť výroby určenej pre vývoz do *politicky prijateľných teritórií*. Jedným z prvých teritórií je *Sýria* (ktorá, ako uvádzam v Kapitole 4, v tom čase patrila medzi najzadlženejšie rozvojové krajiny voči Československu),* s ktorou bol podpísaný kontrakt na dodávku tankov v celkovej čiastke 200 mil. USD. Získané prostriedky majú byť využité predovšetkým na financovanie premeny časti zbrojnej výroby na civilnú. Vzhľadom k teritóriu Sýrie, uvedený predaj vyvolal protest zo strany USA a Izraela.

Poznámka: *Poznámka autorky.

Zdroj: Mesároš [1991], s. 15; voľný preklad autorky.

Hospodárske ťažkosti a vysoká miera nezamestnanosti spojená s konverziou viedli na krátky čas k oživeniu vývozu ťažkých zbraní do rozvojových zemí. To napriek pôvodnému zámeru zastaviť ich výrobu už v roku 1990.¹² Vo finále však nutne dochádza k takmer úplnej deštrukcii obranného priemyslu Slovenska, so všetkými spoločensko-ekonomickými ťažkosťami.

---

¹¹ V ČR pre to isté obdobie mal pokles dosiahnuť 80 %; *tamtiež*.

¹² *Uznesenie vlády č. 66 z 6.9.1990 In: Mesároš [1991], s. 15*

6.3 Súčasná situácia v slovenskom zbrojnom priemysle

Slovensko bolo po druhej svetovej vojne vybrané z hľadiska svojej geografickej polohy na vtedajšej mocensko-politickej mape Európy ako vhodné miesto pre vznik obrovských zbrojárskych koncernov. Postupne došlo k rozvoju relatívne nového druhu priemyslu Slovenska, ktorý zamestnával rozsiahlu skupinu obyvateľstva. Situácia po roku 1989 sa však radikálne zmenila v neprospech slovenského obranného priemyslu.

Domnievam sa, že dôležitým aspektom sa stalo i prijatie jednotnej československej stratégie ešte v spoločnej federácii. Táto stratégia sa totiž neprispôsobila podmienkam na Slovensku, kde boli zatvárané desiatky veľkých zbrojárskych podnikov, a stovky ľudí prichádzali o prácu. Zbrojný priemysel sa stal v tomto smere pre Slovensko akýmsi danajším darom, a dá sa hovoriť o jeho totálnej deštrukcii.

6.4 Východiská skúmania českého obranného priemyslu

Rozpadom Československa bol roztrhnutý aj posledný celok výrobnéj základne so subdodávateľskými väzbami medzi zbrojnými podnikmi v Čechách a na Slovensku. Navyše, podľa Klíma, Eminger [2000] (s. 2), sa český výrobcovia zbrojnej techniky ocitli bez podstatnej časti jednotnej vývojovej a skúšobnej základne umiestnenej na Slovensku.

Hodnota armádneho majetku Československa v roku 1992 činila podľa Brousil [2008] odhadom 418 miliárd Kčs. Napriek tomu, že pri rozdelení republík bola prijatá zásada delenia hnutel'ného majetku a vojenskej techniky až na výnimky¹³ v pomere 2:1, podľa veľkosti republík, pre mnohé špecializované opravovne vojenskej techniky v Čechách to mohlo znamenať značný prepád v počte zákaziek.

Na závere je treba dodať, že dlhoročné jestvovanie Českej republiky spolu so Slovenskom v rámci jedného štátoprávneho územného celku, sa aj v súčasnosti prejavuje v úzkych obchodných kontaktoch i s vojenským materiálom. Údaje z Výročnej správy o kontrole exportu vojenského materiálu a ručných zbraní pre civilné použitie v Českej republike za rok 2007 v Kapitole 1 poukazujú, že najviac licencií bolo vydaných na vývozy práve do Slovenskej republiky.

---

¹³ Vid' Kapitola 7.

Kapitola 7

Analýza podniku českého obranného priemyslu – LOM PRAHA, s. p.

„Plánovat investice v řádu desítek milionů v dnešní době? Když jste státní podnik jištěný státními zakázkami, a to ještě strategicko-bezpečnostního významu, pak vás finanční krize v takových plánech nebrzdí.“

Adam Junek, 2009¹

I takto reagoval na plán sťahovania opravárenských kapacít a ďalších prevádzok štátneho podniku *Letecké opravny Malešice* (ďalej len LOM PRAHA, s. p.) do inej lokality článok v médiách.

V tejto časti práce sa pokúsim o analýzu vplyvu štátneho intervencionizmu na konkrétny podnik obranného priemyslu. Dôraz bude kladený na úlohu, ktorú od roku 1989 zohrával a stále zohráva zriaďovateľ tohto podniku, Ministerstvo obrany Českej republiky, vo vybranom štátnom podniku strategicko-bezpečnostného charakteru. Zdôrazním i niektoré špecifiká (viď Kapitola 2) typické pre takýto typ podniku s dlhoročnou zbrojnou tradíciou, kde budú akcentované najmä niektoré ekonomické ukazovatele.

Za mnohé informácie a dáta vďačím i rozhovoru s vedením LOM PRAHA, s. p.² Otvorenosť a prístupnosť managementu podniku je vzhľadom na jeho charakter viac ako výnimočná. Preto sa domnievam, že mi bolo poskytnuté cenné interview, ktoré objasňuje najmä špecifické aktíva tohto štátneho podniku obranného priemyslu.

---

¹ Junek [2009]. Dostupné z URL <<http://ekonom.ihned.cz/c1-35239870-oprava-vrtulniku-chce-do-kbel>>.

² Osobný rozhovor s Mgr. Petrom Malým, riaditeľom kancelárie riaditeľa LOM PRAHA, s. p., a Martinom Svitákom, marketing managerom LOM PRAHA, s. p. dňa 7. mája 2009.

7.1 Pozadie výberu LOM PRAHA, s. p.

Analýza tohto podniku českého obranného priemyslu nie je čisto náhodná. Práve naopak. Výber bol podmienený viacerými faktormi, ktoré predurčujú LOM PRAHA, s. p. ako vhodný príklad, na ktorom sa dá demonštrovať špecifický význam štátnych zásahov v obrannom priemysle. To vzhľadom na veľkosť daného podniku, jeho dlhoročnú tradíciu leteckej výroby a opráv, a strategický význam i v novodobých dejinách Českej republiky, ktoré sú od roku 1999 spojené s našim členstvom v NATO.

Podľa Klíma, Eminger [2000] v roku 1997 zo 110 organizácii majúcich povolenie k zahraničnému obchodu s vojenským materiálom uskutočnilo obchod 58 organizácii. Z toho šesť najväčších realizovalo 85,7% ročného obratu Českej republiky v zahraničnom obchode s vojenským materiálom, a to v poradí: TATRA Kopřivnice, OMNIPOL Praha, AERO Vodochody, THOMAS Praha, Letecké opravny Malešice a ČZ Uherský Brod. Situácia sa radikálne nezmenila ani 10 rokov po zverejnení týchto údajov. LOM PRAHA s. p. vzhľadom na údaje z výročnej správy z roku 2007 udržiava obchodné vzťahy s viac ako 24 štátmi sveta, a predstavuje svoje služby na medzinárodných výstavách a veľtrhoch.

Aktuálna štruktúra českého obranného priemyslu v Kapitole 1 (viď Tabuľka 1.3) udáva, že letecká technika tvorí najväčšiu časť na celkovom produkte obranného priemyslu (16,4 %), tesne nasledovaná výskumom i vývojom (11,7 %). Tieto dve zložky patria aj medzi hlavný predmet podnikania štátneho podniku LOM PRAHA, ktorý je (hneď po AERO Vodochody, a. s.)³ druhým najväčším podnikom leteckého priemyslu ČR, ako internej zložky obranného priemyslu. Letecký priemysel ako taký, má i v dejinách Československa významné postavenie. Vznikom samostatného Československa v roku 1918, a neskôr v 50. a 60. rokoch v rámci koncepcie zabezpečenia obrany krajín Varšavskej zmluvy (viď Kapitola 3), vznikajú nové kapacity leteckého priemyslu.

V neposlednej rade, LOM PRAHA, s. p. je od svojho zápisu do obchodného registra v roku 1989 zakladacou listinou vtedajšieho federálneho ministerstva národnej obrany, až do dnes, subjektom priameho záujmu a podpory štátu. Stal sa monopolným opravárenským pracoviskom motorov pre rezort Ministerstva obrany ČR. Ozbrojené sily boli, a zároveň sú, hlavným zákazníkom štátneho podniku. Preto, ako bolo definované v prvej kapitole, LOM PRAHA s. p. spadá do priemyselovej základne obrany.

---

³ Štát povolil vstup amerického investora v podobe strategického partnera Boeing do tohto podniku vojenského charakteru. Niektoré zdroje uvádzajú, že v tej dobe (1998-2004) to prinieslo stratu niektorých exportných trhov. V roku 2005 bola zahájená privatizácia AERO Vodochody.

7.2 Genéza podniku

7.2.1 História a tradícia

V súčasnej produkcii podniku LOM PRAHA, s. p. pretrvávajú väzby na minulosť, či už vo forme tradičných opráv piestových motorov, alebo zameraním výroby a služieb v prospech ozbrojených síl. Z historického hľadiska sa dejiny podniku dajú rozdeliť na tri etapy.

Počiatky tohto podniku siahajú do roku 1915. So zahájením sériovej výroby piestových motorov v leteckom oddelení Breitfeld-Daněk v Karlíne, v licencií viedenskej firmy, začína letecká tradícia tohto podniku.⁴ (Firma, v tom čase ako jediná, sériovo vyrábala letecké motory na našom území.)⁵ Spoločnosť Breitfeld-Daněk, neskôr Akciová spoločnosť strojárny sa v roku 1927 stala súčasťou koncernu ČKD Praga a jej letecké oddelenie bolo presunuté z Karlína do Libně. Ďalším dôležitým medzníkom bol rok 1941, kedy bola z podnetu nemeckého velenia Prahy začatá nová výstavba prevádzok na opravy vojnových lietadiel v katastri obce Malešice, ako dcérskej spoločnosti ČKD Praga, ktoré sa ako jediné po bombardovaní Prahy v roku 1945 zachovali. Tretím historickým míľnikom bol rok 1954. Podnik bol vtedy podriadený pod správu Ministerstva národnej obrany ČR a dochádza k systematickému rozvoju so zameraním na potreby nášho vojenského letectva.⁶

7.2.2 Vývoj po roku 1989

Podnik, vzhľadom na zmenu svojej štruktúry v roku 2003, nedisponuje konkrétnymi údajmi o vývoji produkcie, resp. leteckých opráv od roku 1989 až po daný rok 2003. Dá sa však hovoriť o trende. Ten bol v 90. rokoch podľa slov vedenia štátneho podniku klesajúci a to z dvoch hlavných príčin:⁷

- po roku 1989 sa radikálne znížil počet lietadiel a vrtuľníkov prevádzkovaných Armádou ČR (pôvodný stav 400 lietadiel a 100 vrtuľníkov sa zredukoval na cca 40 lietadiel a 40 vrtuľníkov);

---

⁴ Niektorí historici spájajú začiatok podniku LOM PRAHA, s. p. s obdobím rokov 1912 – 1913, kedy bol na základe zákazky rakúsko-uhorskej armády vyrobený prvý letecký motor na našom území vôbec.

⁵ Len v roku 1917 sa ročne vyrábalo takmer 400 ks motorov. S týmto výrobným výkonom a konštrukčným potenciálom predstavovala továreň Breitfeld-Daněk v tej dobe špičku vo výrobe leteckých piestových motorov.

⁶ Pustelníková, Čichovský, a kol. [2005]

⁷ Spracované podľa osobnej korešpondencie s Martinom Svitákom, marketing managerom LOM PRAHA, s. p..

- zároveň došlo k vyradeniu niektorých typov lietadiel z AČR, a tým pádom i z portfólia podniku (MiG-29 pri rozdelení Československa⁸ pripadol Slovenskej republike a zvyšok bol vymenený za vrtuľníky Sokol a lietadlá MiG-21, MiG-23 a Su-25 vyradené po uplynutí technického života).

Keďže v tomto podniku obranného priemyslu má už od jeho vzniku v roku 1989 (ako i historickom vývoji pred rokom 1989) práve štát prostredníctvom Armády ČR monopolné postavenie na strane dopytu, za poklesom zbrojnej, v prípade tohto podniku najmä leteckej výroby (ktorej súčasťou sú i opravy a služby), stáli najmä interné faktory vymenované vyššie. (Vid' Kapitola 4, ktorá ponúka všeobecný popis interných faktorov ovplyvňujúcich pokles zbrojnej výroby v Československu od obdobia 1988-89.)

Zmeny v exportnej orientácii LOM PRAHA, s. p. od roku 1989 priamo súviseli so zmenou geopolitickej štruktúry sveta i podľa vedenia tejto spoločnosti. Zákazníkmi LOM PRAHA, s. p. zostali štáty bývalej Varšavskej zmluvy, ale keďže i v týchto štátoch dochádzalo ku znižovaniu rozpočtových výdajov ministerstiev obrany, a peniaze zo štátneho rozpočtu boli určené predovšetkým pre vlastné podniky leteckého priemyslu, predtým spolupracujúce podniky sa stali pre LOM PRAHA, s. p. konkurenciou. Okrem toho, ako dôkladne popisuje Kapitola 4, strata tradičných odberateľov medzi rozvojovými krajinami sa dotkla i tohto podniku. LOM PRAHA, s. p. po roku 1989 stratil najmä významné trhy Egypta a Líbye.

Podľa obecných charakteristík obranného priemyslu Českej republiky obdobia od vzniku ČR po rok 1997 (vid' Príloha 4A.), bola zbrojná výroba (vrátane opráv) vytlačená mimo štátny záujem. Hoci podľa Fučík [1991] (s. 11) cvičné lietadlá (ako i radarové systémy) boli na začiatku 90. rokov jedinými perspektívnymi exportnými artiklami, v roku 1997 bol najväčší prepád v leteckej produkcii a v opravách vojenskej techniky, ako i v ich podiely na celkovom exporte obranného priemyslu ČR (vid' Príloha 4B., 4E.). I podľa slov vedenia LOM PRAHA, s. p. „*podnik opravdu zažíval nejhorší časy v polovine devadesátých let*“.⁹ Podľa slov vedenia spoločnosti LOM PRAHA, s. p. ako reakcia na neuspokojivý stav vzniká v roku 1997 Asociácia obranného priemyslu ČR, ktorej členom je i LOM PRAHA, s. p..¹⁰

---

⁸ Brousil [2008] uvádza, že pri rozdelení Československa bola prijatá zásada delenia huteľného majetku a vojenskej techniky čs. armády v pomere 2:1. (Výnimku tvorilo 20 stíhacích lietadiel MiG-29, ktoré boli rozdelené v pomere 1:1.)

⁹ Osobná korešpondencie s Martinom Svitákom, marketing managerom LOM PRAHA, s. p..

¹⁰ Novozvoleným prezidentom Asociácie obranného priemyslu ČR je v súčasnej dobe (máj 2009) riaditeľ podniku LOM PRAHA, s. p. Doc. Ing. Jindřich Ploch, CSc.

Klíma a Eminger [2000] obdobie nasledujúcich piatich rokov od vzniku samostatnej Českej republiky charakterizujú doslova vypudením domáceho zbrojného sektoru mimo oblasť štátneho záujmu. Uvádzajú, že prežívajúci výrobcovia boli okolnosťami donútení buď zbrojnú výrobu opustiť, alebo sa v obtiažnej ekonomickej situácii pokúšať prežiť, a ďalej čakať na budúce potreby Armády ČR. Ku zmene naozaj došlo, a to v súvislosti s pristúpením Českej republiky do NATO, kde dochádza k záväzku vydávať ročne 2 % HDP na obranu, čo pocítili i v štátnom podniku (viď Príloha 5).¹¹

Najvýznamnejším obdobím novodobej histórie bol rok 2003, kedy na základe rozhodnutia Ministerstva obrany ČR došlo k zlúčeniu Leteckých opravovien Kbely s. p. so štátnym podnikom LOM PRAHA,¹² a k začleneniu pracovísk príspevkovej organizácie Vojenský technický ústav letectva a protivzdušnej obrany (ďalej len VTÚLaPVO) do štruktúry štátneho podniku ako odštepného závodu. Tradícia LOM PRAHA s. p. tak bola obohatená o históriu ďalších dvoch organizácií, ktorých počiatky siahajú do rokov 1918 a 1922.

7.3 Špecifické rysy podniku

Tak ako bolo podrobne opisované v druhej kapitole, vojenská produkcia a obchod s jej výrobkami je typický mnohými zvláštnosťami, a ani v tržných ekonomikách nejde naplno uplatňovať neviditeľnú ruku trhu. Pokúsim sa odkryť tieto charakteristiky i v prípade štátneho podniku LOM PRAHA.

Predmet činnosti. Základné poslanie podniku vychádza zo zakladacej listiny a štatútu podniku. Hlavným cieľom podniku je zaistiť vhodnú skladbu produktov a služieb na uspokojenie strategických záujmov svojho zakladateľa, ktorým je Ministerstvo obrany ČR. Predmetom podnikania je prevádzanie opráv špeciálnej techniky a zaistovanie vývojových, výzkumných, výrobných, opravárskych a modernizačných úloh, ale i novo vznikajúcich potrieb Armády Českej republiky s prednostnou dodávkou pre obranu a bezpečnosť štátu. Prevádzanie zahraničného obchodu je až činnosťou druhoradou.

---

¹¹ Osobná korešpondencie s Martinom Svitákom, marketing managerom LOM PRAHA, s. p..

¹² Takého spojenie oboch podnikov má svojho organizačného predchodcu už v minulom storočí. V povojnovom období, v rokoch 1952 a 1953, patril LOM PRAHA, s. p. pod vedenie Leteckých opravovien Kbely (Pustelníková, Čichovský, a kol. [2005]).

Utajenosť práce. Ako uvádza druhá kapitola, vzhľadom na špecifickosť daného sektoru a utajenosť práce, i LOM PRAHA s. p. má udelený Certifikát bezpečnostnej spôsobilosti na stupeň tajné. Ten je zo štyroch základných stupňov utajenia druhým najvyšším. To sprostredkúva podniku konkurenčnú výhodu, možnosť účasti vo vybraných výberových riadeniach, a je garanciou obecnej spoľahlivosti.

Štát – monopolný zákazník. Z piatich divízií tvoriacich celú novodobú štruktúru podniku, len v divízii piestových motorov v súčasnosti nie je hlavným zákazníkom Armáda ČR, Ministerstvo obrany ČR alebo iná zložka štátneho aparátu.

V Centre leteckého výcviku (dislokovanom v Pardubiciach) je výlučným zákazníkom Armáda ČR. Taktiež príspevková organizácia VTÚLaPVO (Praha-Kbely) má na starosti výskum, vývoj a dodávky výhradne pre vojenské útvary AČR.

Ďalšie tri divízie sa z časti orientujú i na zahraničie a ďalších zákazníkov domáceho trhu. V divízii pohonných jednotiek (Praha-Malešice) podľa slov vedenia LOM PRAHA, s. p. od založenia podniku prevládajú štátne zákazky a minoritný podiel na odbyte tvoria bývalé krajiny Varšavskej zmluvy ako Poľsko a Maďarsko. I po roku 1999 pretrváva podobná situácia, ale spoločnosť sa snaží presadiť produkty tejto divízie i na svetovom trhu (Bangladéš, Alžírsko, Vietnam, a okrajovo USA – tu však hlavne v civilnej produkcii).¹³ V roku 2007 bola hlavným zákazníkom AČR, nasledovaná NATO/SHAPE. V divízii lietadiel (Praha-Kbely) je podiel štátnych zákaziek ešte vyšší než v divízii pohonných jednotiek. Medzi najvýznamnejších zahraničných zákazníkov patrí NATO/SHAPE, ako i vzdušné sily Srí Lanky či Nigérie.

Čo sa týka poslednej divízie podniku, divízie piestových motorov (Praha-Malešice), od roku 1995 hlavných zákazníkov tvoria aerokluby Českej republiky a bývalých socialistických krajín Slovenska, Poľska, Maďarska, Nemecka a Rumunska. Na ďalšie zahraničné trhy táto divízia vstúpila až v roku 2000. Významným klientom zostáva letecká škola alžírskych vzdušných síl. Podiel opráv pre zahraničie tvorí asi 50 %. Táto divízia však nepatrí do strategického produktového portfólia podniku, a počet zamestnancov tu nepresahuje číslo 40.

V súhrne skladba zákazníkov LOM PRAHA, s. p. poukazuje, že monopolným odberateľom tovarov a služieb je naozaj štát so svojimi zložkami obrany. Ďalej pretrvávajú jasné väzby na bývalé socialistické krajiny, bývalých členov RVHP, ako i na tradičných

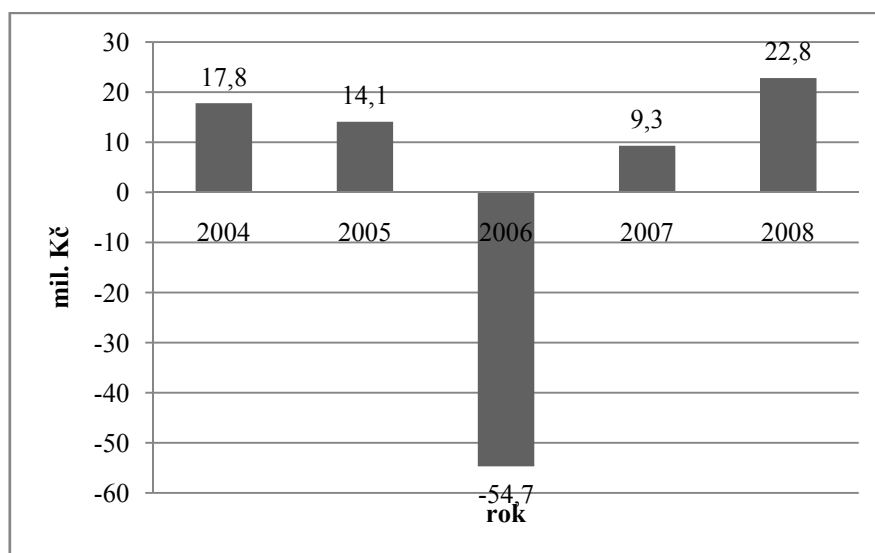
---

¹³ Osobná korešpondencie s Martinom Svitákom, marketing managerom LOM PRAHA, s. p..

odberateľov medzi rozvojovými krajinami (Alžírsko, Nigéria, apod.). Od vstupu Českej republiky do Severoatlantickej aliancie hrajú kľúčovú úlohu i zákazky pre NATO a vzájomná kooperácia s ostatnými podnikmi priemyselnej základne obrany ostatných členských krajín NATO.

Zisk. Zisky podnik odvádza do štátnej pokladne, teda Ministerstvu financií ČR. Keďže ide o podnik strategicko-bezpečnostného charakteru, v súčasnosti podieľajúci sa na vyplňaní našich záväzkov voči Severoatlantickej aliancii, maximalizácia zisku ako hlavný cieľ podnikov (nezávisle na type trhnej štruktúry) je až druhoradá. Graf 7.1 opisuje hospodárske výsledky novodobého podniku LOM PRAHA, s. p.

Graf 7.1: Zisk pred zdanením 2004-2008 (v mil. Kč)

Spracované podľa: *Interné materiály LOM PRAHA, s. p. [2009]*

Výskum a vývoj. Gestorom výskumu a vývoja je v rámci štruktúr LOM PRAHA, s. p. príspevková organizácia, jedna z divízií podniku, VTÚLaPVO. Väčšina ňou zavedených produktov je využívaná v Armáde ČR. Niektoré pracoviská tejto štátnej príspevkovej organizácie, podľa charakteru jednotlivých riešených projektov, môžu vytvárať prostredie na ochranu utajovaných informácií až do úrovne tajné.

Ústav dlhodobo spolupracuje s ostatnými vojenskými technickými ústavmi v ČR, ako i udržuje odborné kontakty v zahraničí. Úzku spoluprácu naviazal i s vysokými školami (Univerzita Obrany Brno, ČVUT Praha). Na neposlednom mieste je i spolupráca

s inštitúciami NATO, vrátane zabezpečovania interoperability vzdušných síl AČR a NATO.

V roku 2005 bolo na výskum a vývoj iba z vlastných zdrojov vynaložených 6,5 mil. Kč. Neinvestičné dotácie na vývoj a výskum od zakladateľa podniku, Ministerstva obrany ČR, a Ministerstva priemyslu a obchodu ČR predstavovali 16 mil. Kč, pričom zisk daného obdobia bol 14,1 mil. Kč.¹⁴

Investície. V krátkej budúcnosti, napriek situácii na svetových ekonomických trhoch, sa plánujú rozsiahle investície. Plán na rok 2009 počíta s investíciami vo výške až 81,6 mil. Kč.¹⁵ Tieto investície by mali pomôcť znížiť vysoké režijné náklady podniku, v súvislosti s jeho alokáciou na viacerých miestach. Podľa interných materiálov podniku, investície za rok 2007 dosiahli výšku 22,1 mil. Kč a v roku 2008 to bolo 54 mil. Kč.

7.4 Hlavné aktíva podniku

7.4.1 Licencie

V súčasnosti ťežíme z potreby vrtulníkov pro operace NATO, kde je vzhledem ke svým parametrům žádána námi opravovaná technika.

Martin Sviták, 2009¹⁶

V tretej kapitole tejto práce je opísané pôsobenie československého obranného priemyslu pod taktovkou ZSSR, a v prípade leteckej techniky, i výroby podľa sovietskych licencií. Vytlačenie ruskej vojenskej produkcie po rozpade Varšavskej zmluvy z Európy sa z dlhodobého hľadiska ukázalo ako kontraproduktívne. Ako uvádza Koller [2007] (s. 94) „v súčasnej dobe sa stále rozširuje spolupráca Ruska a zemí Európskej únie v oblasti leteckého a kozmického priemyslu“.

Ďalším trendom súčasnosti sú tendencie k predlžovaniu doby zavedených typov vojenskej techniky.¹⁷ Vďaka tomu sa skvelým obchodom stali modernizácie starších zbraňových systémov, ktoré môžu dosahovať viac než polovicu nákupnej ceny.¹⁸

---

¹⁴ Spracované podľa LOM PRAHA, s. p. [2005], s. 36-37.

¹⁵ Osobná korešpondencia s Martinom Svitákom, marketing managerom LOM PRAHA, s. p..

¹⁶ Tamtiež.

¹⁷ Napríklad aj najrozšírenejšie americké bojové lietadlo F-16 je v službe už viac ako 30 rokov (Koller [2007], s. 93).

V súčasnej dobe je LOM PRAHA, s. p. jedinou spoločnosťou v krajinách NATO a Európskej únie, disponujúcou platným certifikátom ruskej konštrukčnej kancelárie MZV Mil, pre opravy a modernizácie vrtuľníkov rady Mi-8/17 (Fojtík, Jílek [2009], s. 25). Tieto vrtuľníky používajú všetky krajiny bývalého Sovietskeho zväzu v NATO. Je preto dobrou vizitkou českého obranného priemyslu, že oproti iným zahraničným realizátorom opráv a modernizácie týchto typov vrtuľníkov, jediný LOM PRAHA, s. p. postupuje so súhlasom držiteľa typovej dokumentácie ruskej konštrukčnej kancelárie MVZ Mil.

Medzi jednorazové, ale o to výnosnejšie projekty, ktoré LOM PRAHA, s. p. zaistoval, patrila napríklad i deblokácia časti ruského dlhu pre Ministerstvo obrany ČR alebo projekt dodávky nepotrebných vrtuľníkov AČR pre Afganskú národnú armádu. Tabuľka 7.1 ponúka základné informácie o deblokácii časti ruského dlhu, ktorého význam bol zdôrazňovaný i v závere štvrtej kapitoly tejto práce.

Tabuľka 7.1: Základné informácie o deblokácii ruského dlhu

<p><i>1. etapa</i></p> <ul style="list-style-type: none">
• prebiehala v rokoch 2002-2003;
• dňa 16. apríla 2002 bola podpísaná „Dohoda medzi vládou České republiky a vládou Ruské federace o dodávkách výrobků vojenského určení v rámci částečné úhrady zadluženosti bývalého SSSR a Ruské federace vůči České republice“;
• v rámci plnenia tejto dohody bolo v priebehu roku 2003 ruskou stranou dodaných celkom 7 kusov vrtuľníkov Mi-24V a náhradné diely na tieto vrtuľníky;
• celková hodnota nadobudnutého vojenského materiálu pre Českú republiku dosiahla takmer 56 mil. dolárov (cca 1,6 mld. CZK) <p><i>2. etapa</i></p> <ul style="list-style-type: none">
• naviazala na prvú etapu, skončila v roku 2006;
• na základe rozhodnutia vlády ČR prebiehali od apríla 2005 do januára 2006 dodávky celkom 26 kusov nových vrtuľníkov (z toho 10ks vrtuľníkov Mi-35 a 16ks transportných vrtuľníkov Mi-171Š);
• celková hodnota dodávky nových vrtuľníkov pre Armádu ČR v rámci tejto etapy sa pohybovala okolo 184 mil. dolárov (cca 4,2 mld. CZK)

Spracované podľa: *Ministerstvo obrany České republiky. Dostupné z URL*
<<http://www.army.cz/mo/press/tiskovky/2006/2006-09-03-vrtulniky.doc>>.

¹⁸ Prevádzkové náklady zbraňového systému, zahrňujúce predovšetkým údržbu, opravy, pohonné hmoty a poistenie, o 30 rokov od zavedenia výrazne prekročia akvizitčnú cenu aj bez modernizácie (Koller [2007]).

7.4.2 Ľudské zdroje

Tabuľka 7.2: Príklad zahraničných aktivít podniku a jeho odborníkov

Dňa 7. februára 2009 odletela skupina odborníkov z LOM PRAHA s. p. do Kábulu, aby zabezpečila predanie vrtuľníkov, ktoré Afganská národná armáda získa darom Ministerstva obrany ČR. Dá sa predpokladať ďalšie pokračovanie spolupráce a poskytovania služieb nielen pre Armádu ČR, ale i zahraničných zákazníkov.

Zdroj: *Fišerová, Machtová [2009]*. Dostupné z URL
<<http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=13443>>.

Kvalifikovaní zamestnanci sú druhým, avšak nie menej dôležitým, z dvoch hlavných aktív spoločnosti. Vedenie spoločnosti si je toho vedomé a podniká náležité kroky pre ďalšie rozširovanie vzdelania odborníkov v oblasti výskumu, opráv a výroby leteckej techniky. Podľa slov riaditeľa kancelárie podnikového riaditeľa, Mgr. Petra Malého, má LOM PRAHA, s. p. podpísané zmluvy o dlhodobej spolupráci s mnohými strednými školami a učilišťami. Študentom týchto škôl ponúkajú stáže (v školskom roku 2006/2007 podnik umožnil absolvovanie odbornej praxe 59 žiakom a študentom),¹⁹ aj prostredníctvom ktorých si vyberajú zručných technikov. Momentálne rozvíjajú štipendijný program. Okrem toho, svojich zamestnancov posielajú na početné technické kurzy prevádzané výrobcami techniky, ktorú LOM PRAHA, s. p. vo svojich opravárenských dielňach spravuje.²⁰ Samozrejmosťou je taktiež jazyková príprava v súvislosti s rozvojom zahraničných aktivít podniku a ďalšie zamestnanecké benefity.

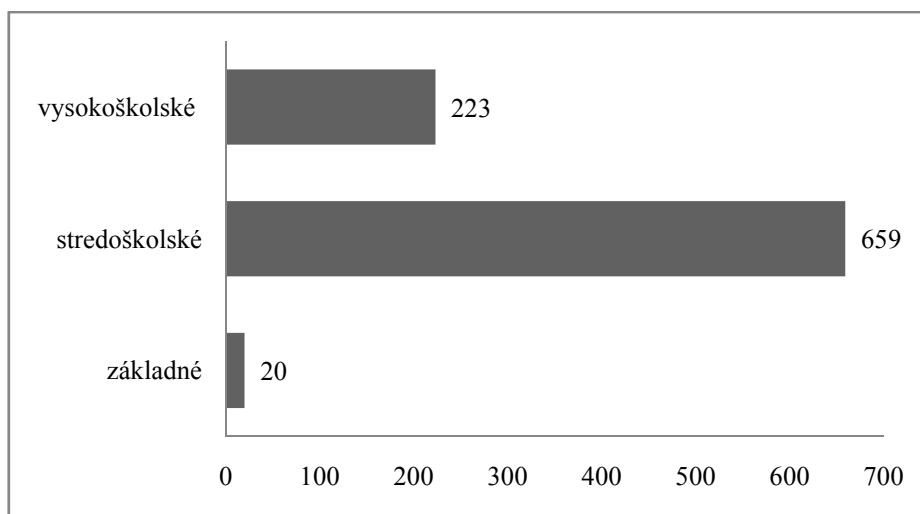
Graf 7.2 na nasledujúcej strane popisuje zamestnaneckú štruktúru podniku v roku 2005. Viac ako tretina zamestnancov podniku má dosiahnuté vysokoškolské vzdelanie, čo je dôkazom vysokej koncentrácie vedecko-technických pracovníkov vo sfére obranného priemyslu ako bolo uvádzane v Kapitole 1 a 2. Graf 7.3 ponúka časovú radu nákladov na vzdelanie podniku od jeho zlúčenia v roku 2003 až po súčasnosť.

---

¹⁹ LOM PRAHA, s. p. [2007]

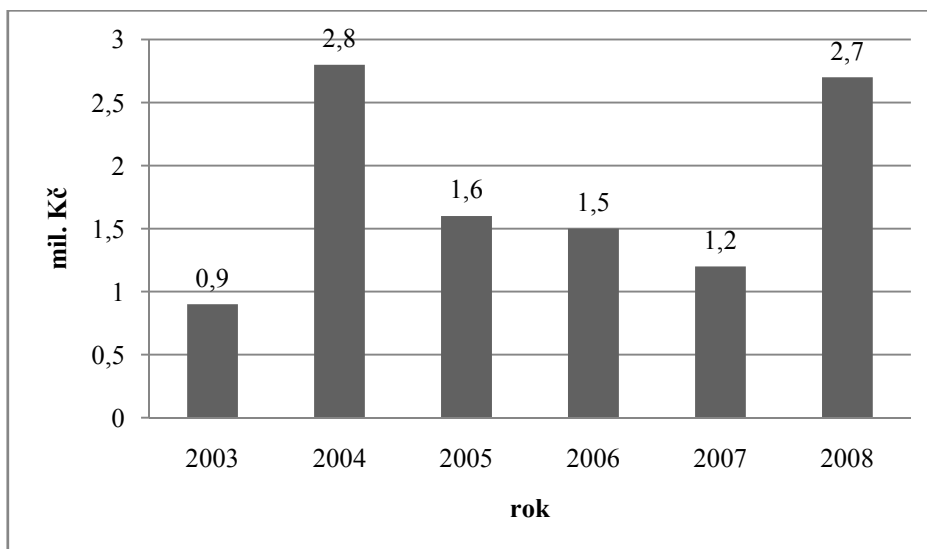
²⁰ Osobný rozhovor s Mgr. Petrom Malým a Martinom Svitákom 7. mája 2009.

Graf 7.2: Štruktúra vzdelania zamestnancov podniku v roku 2005

Zdroj: LOM PRAHA, s. p. [2005], s. 20

Graf 7.3: Náklady na vzdelanie zamestnancov v rokoch 2003-2008

Spracované podľa: Interné materiály LOM PRAHA, s. p. [2009]

7.5 Zhrnutie

Na príklade konkrétneho podniku českého obranného priemyslu, ktorý sa štát rozhodol ponechať si plne vo svojom vlastníctve v období meniacej sa mocensko-

politickej mapy sveta v úplnom závere 80. rokov (vzhľadom na strategický význam tohto podniku pre obranu štátu) som poukázala na špecifiká zbrojnej výroby a jej trhu, ako boli vymedzené v druhej kapitole. Vďaka takmer sto ročnému trvaniu tohto podniku, som sa stručne pokúsila opísať i historické a politicko-ekonomické súvislosti československého obranného priemyslu, tak ako ich podrobnejšie rozoberala tretia, štvrtá, piata a šiesta kapitola tejto práce. Východiská, ktoré mi poskytli pre analýzu podniku vojenského zamerania práve predchádzajúce kapitoly, mi slúžili ako odrazové body v hľadaní pravých príčin a súvislosti vo vývoji i tohto tradične zbrojného podniku.

Z analýzy niektorých ekonomických ukazovateľov tohto podniku je zrejme, že v oblasti zbrojnej výroby (značne poznamenananej politickými faktormi a v prípade štátnych podnikov i štátnym ekonomickým intervencionizmom) vystupujú hlavne výrobné náklady, zisk, investície a pod. v inej podobe než vo sfére civilnej produkcie. Ako bolo podčiarknuté v prvých troch kapitolách práce, vo výrobe vojenskej techniky je rozhodujúca orientácia na jej kvalitatívnu stránku (aj keď tretia kapitola podtrhávala dôležitosť i kvantitatívnej stránky výroby zbraní, čo bolo dané politickou situáciou tej doby, v súčasnosti sa uplatňujú hlavne produkty s vyššou pridanou hodnotou a v menších množstvách). Dosahovanie tohto parametru kvality je spojené s vysokými nákladmi na výskum, vývoj, výrobu a v neposlednom rade nepretržité zdokonaľovanie a modernizáciu vojenskej techniky. Tieto vysoké náklady na vývoj a výskum by však nepriniesli požadované výsledky, v prípade, že by sme nedisponovali kvalitnými ľudskými zdrojmi. Ako zdôrazňoval citát v úvode tretej kapitoly, a analýza hlavných aktív podniku LOM PRAHA, s. p. práve technicky zdatní a tvoriví zamestnanci mali, a naďalej majú, veľký podiel na úspechoch českého (predtým československého) obranného priemyslu. Tým bola taktiež zdokumentovaná náročnosť zbrojných podnikov na vyššie kapitálové vklady do výroby a vyššiu kvalifikáciu pracovnej sily.

V súčasnosti sa v podstate odstupuje od veľkých kooperačných programov, a stále viac sú naopak využívané príležitosti k spolupráci na modernizácii terajších zbrojných systémov a programov výroby prototypov. Z toho dôvodu má v zbrojnej výrobe trvalý význam návaznosť opráv a modernizácie technológií, ktoré u nás boli počas viac ako 40 ročného spojenia s Ruskom na základe sovietskych licencií vyrábané, a ďalej vo veľkých objemoch exportované medzi našich tradičných odberateľov (krajiny Varšavskej zmluvy a rozvojové krajiny). To sa ukazuje veľkým prínosom i v rámci nášho príspevku ako člena Severoatlantickej aliancie.

Záver

Môj pôvodný zámer napísať komparatívnu analýzu transformácie obranného priemyslu Českej republiky a Slovenska, a dopadu spočiatku jednotnej transformačnej stratégie neprispôsobenej rozdielnej štruktúre hospodárstva oboch krajín (tzv. pragocentrizmus) na budúcnosť zbrojných podnikov na Slovensku sa mi nepodarilo naplniť v rozsahu, aký bol spočiatku navrhovaný. Predpokladaný zámer bol poskytnúť popisnú analýzu konverzie pôvodných zbrojných kapacít Československa v roku 1987 prostredníctvom jednotlivých prípadových štúdií zbrojných podnikov, s dôrazom na jej deštruktívny charakter najmä v niektorých oblastiach Slovenskej republiky, a jej dopad na dnešný obranný priemysel oboch krajín, členov Severoatlantickej aliancie.

Moje pôsobenie v Prahe, neexistencia, či strata kontaktov v rámci Slovenskej republiky na osoby blízke tomuto oboru a problematike, utajenosť, nevyjasnenosť a extrémne vysoká politická citlivosť danej témy, a v neposlednom rade i nedostatok relevantnej teoretickej či empirickej literatúry spôsobili, že sa v predkladanej práci zaoberám prípadom Slovenska v šiestej kapitole vo väčšej miere iba v rámci jeho vzťahu k českému obrannému priemyslu.

Dovolím si však tvrdiť, že predkladaná práca z hľadiska obsahového svoju predpokladanú štruktúru pokrýva vo všetkých bodoch, a to s dôrazom na rolu štátneho politického i ekonomického intervencionizmu v jednotlivých skúmaných problémoch československého (a neskôr najmä českého) obranného priemyslu. Napriek počiatočnému neúspechu, a otvoreným možnostiam ďalšej hlbšej ekonomickej analýzy problému postavenia slovenského obranného priemyslu v konverzii zbrojnej výroby 90. rokov predkladám prácu s neoddiskutovateľným prínosom, čo sa týka československej (a najmä českej) bohatej tradície zbrojnej výroby, exportu vojenských tovarov do rozvojových krajín a hlavne pôsobenia nášho obranného priemyslu vždy v rámci určitej vojensko-politickej aliancie (Malá dohoda, Varšavská zmluva, či NATO), a z toho pre štát plynúcich povinností, ktoré sú z ekonomického hľadiska naplňované práve prostredníctvom

domáceho obranného priemyslu. Nie nadarmo sa teda hovorí, že za vojakmi pochodujú ekonómovia.

Pramene a literatura

Knižné publikácie a periodiká:

- [1] **ČECHÁK, Oldřich et al.** *Zbrojní výroba – Konverze - Obranyschopnost*. FAJMAN, Adolf. Praha : MO ČR. Oddělení sociálního řízení, 1993. Vyd. 1. s. 126. ISBN 80-85469-49-9.
- [2] **DOLÍNEK, Vladimír.** *České zbraně a střelivo : tradice a současnost*. Praha : Radix, 1995. 195 s. ISBN 80-90185-34-7.
- [3] **FLEGL, Vladimír.** *Členství České republiky v NATO : mezinárodní a vnitrostátní právní texty*. Praha : Eurounion, 2000. 286 s. ISBN 80-85858-81-9.
- [4] **FOJTÍK, Jakub; JÍLEK, Martin.** Modernizace vrtulníků Mi-171Š Armády ČR pro zahraniční mise. *Letectví + Kosmonautika*. 2009, roč. 85, č. 2, s. 24-27.
- [5] **FUČÍK, Josef.** The Czechoslovak Armament Industry. *Military Technology*, 1991, vol. 15, no. 7, s. 10-20. ISSN 0722-3226.
- [6] **JANDA, Jaroslav et al.** *Bezpečnostní politika České republiky: závěrečná zpráva z výzkumného projektu*. Vyd. 1. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 1996. 159 s. ISBN 80-85864-23-1.
- [7] **KADEŘÁBKOVÁ, Anna.** *Ročenka konkurenceschopnosti České republiky 2006-2007*. Praha : CES VŠEM, 2007. s. 557. ISBN 80-86131-64-5.
- [8] **KARLICKÝ, Vladimír.** *Československý zbrojní průmysl v letech 1918-1939 a jeho vývozní činnost*. Praha : Ministerstvo Zahraničního obchodu, [198-?]. 73 s. Hlavní technická zpráva. Interní materiál.
- [9] **KLÍMEK, Antonín.** Zbrojní obchody Škodových závodů s Jugoslávií od června 1935 do září 1938. *Historie a vojenství*, 1997, č. 5, s. 3-36. Časopis Historického ústavu Armády České republiky. ISSN 0018-2583.
- [10] **KOLLER, Martin.** Obchod se zbraněmi včera a dnes. *Rozrazil*. 2007, roč. 2, č. 2, s. 89-94.

- [11] **KOUBA, Karel et al.** *Privatizace bez kapitálu : zvýšené transakční náklady české transformace*. Praha : Karolinum, 2005. 177 s. ISBN 80-24609-54-1.
- [12] **LOM PRAHA, s. p.**. Praha, 2009. *Interné materiály státního podniku Letecké opravny Malešice*.
- [13] **LOM PRAHA, s. p.**. *Výroční zpráva 2007 LOM PRAHA, s. p.*. Praha : LOM PRAHA, s. p., 2007. s. 36. Podniková publikace.
- [14] **LOM PRAHA, s. p.**. *Výroční zpráva 2005 LOM PRAHA, s. p.*. Praha : LOM PRAHA, s. p., 2005. s. 38. Podniková publikace.
- [15] **MALATINSKÁ, Ingrida.** *Vývoj Corporate Governance na Slovensku*. Bakalárska práca. Praha : UK FSV IES, 2007. 91 s. Vedúci práce Karel Kouba.
- [16] **MALLERET, Thierry.** *Conversion of the defense industry in the former Soviet Union*. New York : Institute for East – West Security Studies, 1992. 72 s. ISBN 09-13449-30-X.
- [17] **MATĚJKA, Dobroslav.** *ČR vstupuje do NATO : mezi madridským a washingtonským summitem*. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 1998. 131 s. ISBN 80-85864-47-9.
- [18] **MERTLÍK, Pavel.** *Privatization and restructuralization of Czech industry in the economic transition*. Habilitation Thesis. Praha : UK FSV IES, 1998. 328 s
- [19] **MESÁROŠ, Oldřich.** *Problémy Čs. zbrojní výroby a hospodářské spolupráce s rozvojovými zeměmi*. Praha : Ekonomický Ústav Československé akademie věd, 1991. 39 s.
- [20] **MESÁROŠ, Oldřich.** *Politika konverze vojenského průmyslu v České Republice*. Praha : Ekonomický Ústav Československé akademie věd, 1992. 42 s.
- [21] **MESÁROŠ, Oldřich.** *Vývoj zbrojního průmyslu v Československu v letech 1945-1992. Hospodářský a sociální vývoj Československa (1945-1992)*. PRŮCHA, Václav. Praha : Vysoká Škola Ekonomická v Praze, 1996, roč. 4., č. 3, s. 201-216. Vědecký sborník Vysoké školy ekonomické v Praze. ISSN 0572-3043.
- [22] **PUSTELNÍKOVÁ, Hana; ČICHOVSKÝ, Ludvík.** *Z historie do současnosti*. Praha : LOM PRAHA, s. p., 2005. Vyd. 1. s. 28. Podniková publikace.
- [23] **SMITH, Adam.** *An inquiry into the nature and causes of the Wealth of nations*. Oxford : Oxford University Press, 1993. 618 s. ISBN 97-80192-835-46-8.
- [24] **STRAKA, Karel.** *Nejvyšší rada obrany státu a československý zbrojní průmysl v letech 1936-1938. Historie a vojenství*, 2006, roč. LV, č. 2, s. 4-24. Časopis Vojenského historického ústavu. ISSN 0018-2583.

- [25] **ZÁMEČNÍK, Stanislav.** Nejen odboj. Zbrojní výroba v Protektorátě. *Historie a vojenství*, 1991, roč. XL, č. 6., s. 56-69. Časopis Historického ústavu Čs. Armády. ISSN 0018-2583.
- [26] **WOLDEKIROŠ, Abadi.** Tendenční neutralita. Československý zbrojní průmysl a italsko-habešský konflikt. *Soudobé dějiny*, 2003, roč. X, č. 1-2. s. 9-28. ISSN 1210-7050.

On-line články:

- [27] **BREZOVSKÁ, Kateřina.** MF: Zahraniční dluh vůči ČR ku konci roku 2000 dosáhl 215,2 mld. Kč. *Český Rozhlas* [online]. Február 2001 [cit. 2009-04-17]. Dostupné z URL <<http://www.radio.cz/cz/zpravy/22495>>.
- [28] **BROUSIL, Zdeněk.** Před 15 lety byla rozdělena Československá armáda. *Britské listy* [online]. Január 2008 [cit. 2009-04-17]. Dostupné z URL <<http://www.blisty.cz/art/38119.htm>>. ISSN 1213-1792.
- [29] **FIŠEROVÁ, Martina; MACHTOVÁ, Monika.** Poslední vrtulníky předány Afghánské národní armádě. Tiskové a informační služby MO ČR [online]. Február 2009 [cit. 2009-05-07]. Dostupné z URL <<http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=13443>>.
- [30] **IVÁNEK, Ladislav.** Ekonomické aspekty konverze české (československé) zbrojní výroby. *Obrana a strategie* [online]. Júl 2007 [cit. 2009-05-06]. Dostupné z URL <<http://www.defenceandstrategy.eu/filemanager/files/file.php?file=6390>>. ISSN 1802-7199.
- [31] **JUNEK, Adam.** Oprava vrtulníků chce do Kbel. *Ekonom* [online]. Marec 2009 [cit. 2009-05-06]. Dostupné z URL <<http://ekonom.ihned.cz/c1-35239870-oprava-vrtulniku-chce-do-kbel>>.
- [32] **KLÍMA, Ladislav; EMINGER, Karel.** Zbrojní průmysl a vyzbrojování. *Vojenské Rozhledy* [online]. 2000 [cit. 2009-04-23]. Zvláštní číslo. Dostupné z URL <http://www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/zvl2000/147.htm>.
- [33] **KONEČNÝ, Martin.** Zahraničí loni Česku splatilo přes půl miliardy korun. Dluží ještě 22,4 miliardy. *iHNed.cz* [online]. Apríl 2009 [cit. 2009-04-23]. Dostupné z URL <<http://ekonomika.ihned.cz/c1-36611160-zahranici-loni-cesku-splatilo-pres-pul-miliardy-koron-dluzi-jeste-22-4-miliardy>>.

- [34] **MAREK, Vladimír.** Elektronické kladivo na korupci. *A report* [online]. 2007, č. 9 [cit. 2009-04-22]. Dostupné z URL <http://www.army.cz/images/id_8001_9000/8485/09_2007.pdf>.
- [35] **Ministerstvo financí ČR.** *Roční souhrnná zpráva o stavu a vývoji zahraničních pohledávek ČR – rok 2008* [online]. MF ČR, Apríl 2009 [cit. 2009-04-23]. Dostupné z URL <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/vf_agendaCKA_zahr_pohled_4667.html>.
- [36] **Ministerstvo obrany ČR.** *Offsety* [online]. MO ČR, 2004 [cit. 2009-04-23]. Dostupné z URL <<http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=6516>>.
- [37] **Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR.** *Právní předpisy a související problematika pro zahraniční obchod s vojenským materiálem* [online]. Licenční správa 07400 MPO ČR, 2008 [cit. 2009-04-28]. Dostupné z URL <<http://www.mpo.cz/dokument8770.html>>.
- [38] **Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR.** *Výroční zpráva o kontrole exportu vojenského materiálu a ručních zbraní pro civilní použití v České republice za rok 2007* [online]. MPO ČR, 2007 [cit. 2009-04-23]. Dostupné z URL <<http://download.mpo.cz/get/35863/40281/477066/priloha001.pdf>>.
- [39] **Oficiální portál pro podnikání a export.** *Kontrola exportu - Zboží dvojího použití.* BusinessInfo.cz., 2007 [cit. 2009-04-26]. Dostupné z URL <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/pruvodci-podnikatele/kontrola-exportu-zbozi-dvojiho-pouziti/1000164/38821/>>.
- [40] **PAZDERA, Pavel.** „Důvěrné Izrael“. *A report* [online]. 2007, č. 8 [cit. 2009-04-22]. Dostupné z URL <http://www.army.cz/images/id_8001_9000/8485/08_2007.pdf>.
- [41] **SHABU, Martin.** Evropská zbrojní spolupráce – překážky jednotného vnitřního trhu. *Asociace pro mezinárodní otázky* [online]. 2005 [cit. 2009-04-26]. Dostupné z URL <<http://www.amo.cz/publikace/evropska-zbrojni-spoluprace--prekazky-jednotneho-vnitriho-trhu.html#>>.
- [42] **STOJANOV, Róbert.** *Official Development Assistance and Debt Relief in Central Europe – Case Study of the Czech Republic.* Katedra Geografie, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci [online]. 2006 [cit. 2009-05-06]. Dostupné z URL <http://www.vos.cz/imdr/documents/ODA_and_Debt_Relief_case_study_CR-verze_3.pdf>.

On-line databázy:

- [43] **Ministerstvo spravedlnosti České republiky.** [databáza online]. Praha: MS ČR, 2009 [cit. 2009-04-20]. Dostupné z URL <<http://portal.justice.cz/justice2/uvod/uvod.aspx>>. Obchodní rejstřík a Sběrka listin.
- [44] **Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI)** [databáza online]. Stockholm: SIPRI, 2007 [cit. 2009-03-10]. Dostupné z URL <http://www.sipri.org/contents/armstrad/at_db.html>. SIPRI Arms Transfers Database.
- [45] **Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI)** [databáza online]. Stockholm: SIPRI, 2007 [cit. 2009-03-10]. Dostupné z URL <http://www.sipri.org/contents/milap/milex/mex_database1.html>. SIPRI military expenditure database.

Webové stránky:

- [46] **Avia S-199.** *Wikipedia.* Dostupné z URL <http://cs.wikipedia.org/wiki/Avia_S-199>.
- [47] **Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu České republiky.** Dostupné z URL <<http://www.aop-cr.cz/obce.cz/index.asp>>.
- [48] **LOM PRAHA, s. p..** Dostupné z URL <<http://www.lomp Praha.cz/>>.
- [49] **Military Keynesianism.** *Wikipedia.* Dostupné z URL <http://en.wikipedia.org/wiki/Military_Keynesianism>.
- [50] **Združenie obranného priemyslu Slovenskej republiky.** Dostupné z URL <<http://www.zop.sk/sk/index.php>>.

Zoznam príloh

Príloha č. 1: Položky českého zoznamu vojenského materiálu (SVM) a spoločného zoznamu vojenského materiálu Európskej únie (ML) (tabuľka)

Príloha č. 2: Vývoj zbrojnej výroby v Československu v bežných cenách a podiely republík na jej úhrne v rokoch 1986-1992 (tabuľka, graf)

Príloha č. 3:

A. Hodnota celkových vývozných pohľadávok ČR voči rozvojovým krajinám

k 31.12.2008 (tabuľka)

B. Hodnota celkových vývozných pohľadávok ČR voči bývalým socialistickým krajinám

k 31.12.2008 (tabuľka)

Príloha č. 4:

A. Vývoj zbrojnej výroby v Českej republike 1988-1997 (v bežných cenách) (tabuľka, graf)

B. Odborová štruktúra obranného priemyslu ČR (A. až H.); podiel jednotlivých odborov zbrojnej techniky na jej celkovom objeme výroby 1993-1997 (v %) (tabuľka)

C. Uplatnenie produkcie z celkového objemu výroby obranného priemyslu ČR 1993-1997 (v %) (tabuľka)

D. Zahraničný obchod ČR s vojenským materiálom 1993-1997 (v mil. USD) (tabuľka)

E. Podiel jednotlivých odborov zbrojnej techniky na jej celkovom vývoze z ČR 1993-1997 (v %) (tabuľka)

Príloha č. 5: Vojenské výdavky Českej republiky v rokoch 1993-2007 (tabuľka)

Prílohy

Príloha 1: Položky českého zoznamu vojenského materiálu (SVM) a spoločného zoznamu vojenského materiálu Európskej únie (ML)

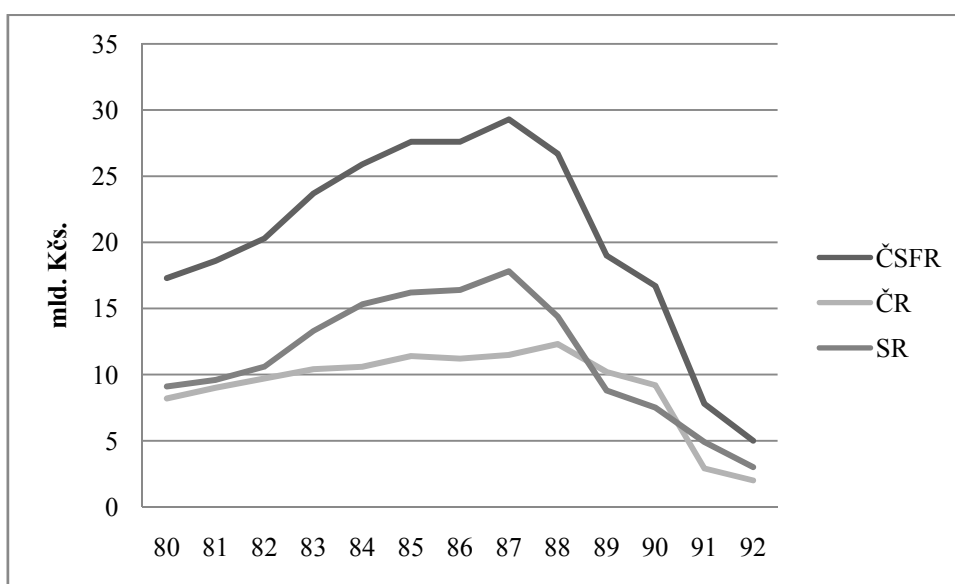
SVM 1	Zbraně a jejich speciálně konstruované součásti	ML 1
SVM 2	Velkorážová výzbroj nebo zbraně a vrhače a jejich speciálně konstruované součásti	ML 2
SVM 3	Střelivo a jeho speciálně konstruované součásti	ML 3
SVM 4	Bomby, torpéda, rakety a střely a jejich speciálně konstruované součásti	ML 4
SVM 5	Systémy a podsystémy řízení palby a jejich speciálně konstruované součásti	ML 5
SVM 6	Vozidla	ML 6
SVM 7	Toxikologické prostředky	ML 7
SVM 8	Vojenské výbušniny a paliva	ML 8
SVM 9	Válečná plavidla	ML 9
SVM 10	Letadla a vrtulníky	ML 10
SVM 11	Elektronická zařízení speciálně konstruovaná pro vojenské použití	ML 11
SVM 12	Fotografická a elektrooptická zobrazovací zařízení	ML 15
SVM 13	Speciální pancéřové materiály	ML 13
SVM 14	Speciální zařízení pro vojenský výcvik	ML 14
SVM 15	Vojenská infračervená zařízení, tepelně zobrazující a obraz zesilující zařízení	ML 15
SVM 16	Výkovky, odlitky a polotovary	ML 16
SVM 17	Různé materiály	ML 17
SVM 18	Výrobní zařízení	ML 18
	Technologie	ML 22
SVM 19	Kryogenní a „supravodivá“ zařízení	ML 20
SVM 20	Elektricky spouštěné uzávěry	ML 15
SVM 21	Systémy zbraní směřované energie	ML 19
SVM 22	Programové vybavení	ML 21
SVM 23	Systémy zbraní s kinetickou energií	ML 12
SVM 24	Služby	ML 22

Zdroj: MPO ČR [2007], s. 21. Dostupné z URL

<<http://download.mpo.cz/get/35863/40281/477066/priloha001.pdf>>.

Príloha 2: Vývoj zbrojnej výroby v Československu v bežných cenách a podiely republík na jej úhrne v rokoch 1986-1992

Rok	Výroba (mld. Kčs.)		Podiel republík v %	
	ČSFR	ČR	SR	
1980	17,3	47,4	52,6	
1981	18,6	48,4	51,6	
1982	20,3	47,8	52,2	
1983	23,7	43,9	56,1	
1984	25,9	40,9	59,1	
1985	27,6	41,3	58,7	
1986	27,6	40,6	59,4	
1987	29,3	39,2	60,8	
1988	26,7	46,1	53,9	
1989	19,0	53,7	46,3	
1990	16,7	55,1	44,9	
1991	7,8	37,2	62,8	
1992	5,0	40	60	

Poznámka: Pokles výroby je vyčíslený v bežných cenách, ktoré boli hlavne od roku 1991 silne ovplyvnené infláciou, takže fyzický objem zbrojnej produkcie sa znížil podstatne viac, než naznačujú údaje v tabuľke a grafe.

Spracované podľa: *Mesároš [1996], s. 212*

Príloha 3:

A. Hodnota celkových vývozných pohľadávok ČR voči rozvojovým krajinám
k 31.12.2008

	Stav k			Poznámka
	(v mil. Kč)		(v mil. USD)	
	31.12.2007	31.12.2008	31.12.2008	
Kuba*	6187,4	6311,3	326,2	plus pohľadávka v špeciálnej oblasti
Sudán	1692,7	1928,8	99,7	záväzky dlhodobo nespláca; výšku dlhu potvrdzuje
Irak	2391,3	1343,2	69,4	v r. 2006 odpustených 60 % irackého dlhu, v r. 2008 ďalších 20 %; prvé splátky úrokov budú realizované v r. 2009
Irán	769,2	854,4	44,2	splácanie úroku od roku 2002 bezúspešne urguje ČSOB, pri skoršej likvidácii slovenského podielu iránskeho dlhu bola MF SR omylom zlikvidovaná vyššia časť úrokov na úkor ČR.
Alžírsko*	550,0	532,3	27,5	plus pohľadávka v špeciálnej obl.; nie je zahrnutá splátka v špeciál. oblasti; monitorovanie dodržiavania termínov splátok podľa splátkového kalendára vládneho dlhu v špeciál. Oblasti
Myanmar (Barma)	480,6	376,0	19,4	spláca svoj dlh voči ČR a SR
India	351,2	315,1	16,3	
Čína	205,7	231,9	12,0	
Nikaragua	356,8	192,2	9,9	odpustená podstatná časť dlhu; splátkový kalendár dodržiavaný
KĽDR	185,2	188,6	9,7	Kórejská delegácia by mala doraziť do Prahy na jednanie v r. 2009
Kambodža	65,5	65,5	3,4	časť bude uhradená s následným použitím na rozvojové projekty, potom bude zvyšok českou stranou odpustený
Tanzánia	20,4	23,0	1,2	pohľadávka z r. 1990, spor s firmou najatou na vymáhanie pohľadávky
Laos	1,9	1,1	0,1	pohľadávka je riadne splácaná podľa stanoveného splátkového kalendára
Sýria	23,4	0,0	0,0	časť dlhu odpustená, pretože šlo o pohľadávky vzniknuté v civilnej obl. (môžu byť vykázané ako oficiálna rozvojová pomoc)
Indonézia	..	..	..	spor s firmou najatou na vymáhanie dlhu
Lýbia*	..	..	..	pohľadávka v špeciál. obl.; Líbya predložila v dokument, podľa kt. už údajne otázka dlhu bola vyriešená; časť pohľadávok za Líbyu bola ešte v r. 1988 postúpená firme Daewoo.
Peru	..	..	..	prebieha exekúcia majetku dvoch osôb ohľadne kauzy podvodu spojeného s vymáhaním pohľadávky ČR za Peru

* Údaje o špeciálnych pohľadávkach podliehajú režimu utajenia podľa zákona č.412/2005 Sb., o ochrane utajovaných informácií a bezpečnostnej spôsobilosti.

B. Hodnota celkových vývozných pohľadávok ČR voči bývalým socialistickým krajinám k 31.12. 2008

	Stav k			Poznámka
	(v mil. Kč)		(v mil. USD)	
	31.12.2007	31.12.2008	31.12.2008	
Juhoslávia	1942,3	2192,7	113,3	nástupnícke štáty bývalej SFRJ
Rusko	2309,2	1914,2	98,9	
Albánsko	128,1	117,5	6,1	
Bielorusko	32,4	32,4	1,7	
Kazachstan	..	..	..	nie je doposiaľ evidované v peňažnej forme
Ukrajina	..	..	..	nie je doposiaľ evidované v peňažnej forme

Poznámka: Rozdiely medzi stavmi k 31.12.2007 a 31.12.2008 sú s výnimkou splátok spôsobené kurzovými rozdielmi a nárastom úrokov z omeškania, v niektorých prípadoch činí zvyšný rozdiel disážio, či odpustenie časti dlhu.

Použitý zmenňý kurz Kč : USD = 1 : 19,346 (31.12.2008)

Spracované podľa: *MF ČR [2008]*. Dostupné z URL

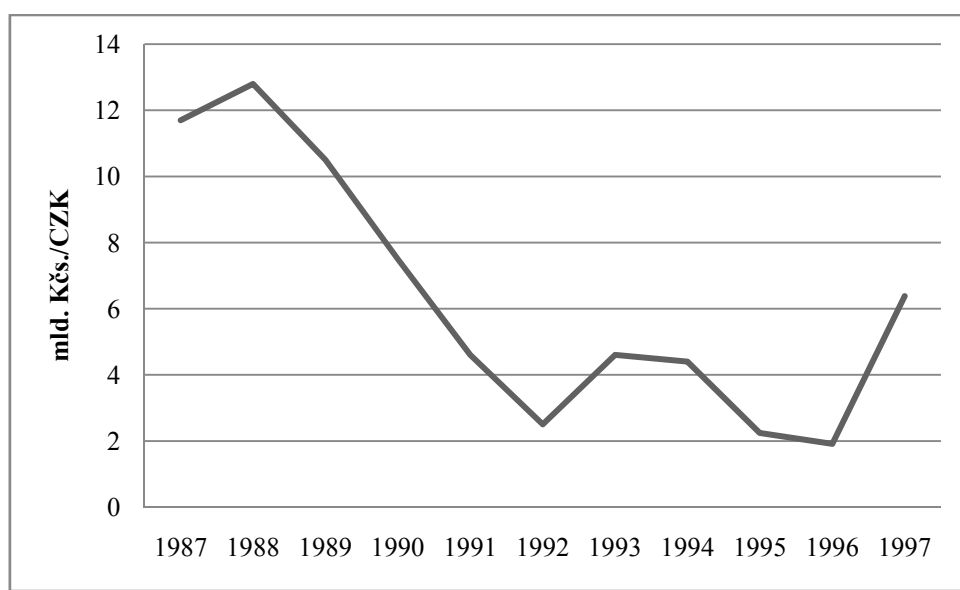
<http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/vf_agendaCKA_zahr_pohled_46967.html>;

vlastné prepočty autorky.

Príloha 4:

A. Vývoj zbrojnej výroby v Českej republike 1988-1997 (v bežných cenách)

rok	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
	(mld. Kčs.)						(mld. CZK)				
zbroj. výroba	11,7	12,8	10,5	7,5	4,6	2,5	4,6	4,4	2,24	1,91	6,38

B. Odborová štruktúra obranného priemyslu ČR (A. až H.); podiel jednotlivých odborov zbrojnej techniky na jej celkovom objeme výroby 1993-1997 (v %)

rok	1993	1994	1995	1996	1997
A. zbrane	1,7	2,6	0,4	2,0	6,34
B. munícia	1,4	2,9	1,7	1,0	0,63
C. pásová a kolesová zbrojná technika	0,8	0,4	2,0	18,7	70,50
D. letecká technika	87,3	85,1	63,7	60,7	15,95
E. elektrotech., prístroje	2,0	1,1	30,3	12,8	5,50
F. ostatná zbrojná technika	3,6	6,5	0,5	0,9	0,42
G. ostatná nestrojárska zbrojná technika	1,3	0,8	0,35	2,3	0,25
H. opravy zbrojnej techniky	1,9	0,6	1,1	1,6	0,41
CELKOM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

C. Uplatnenie produkcie z celkového objemu výroby obranného priemyslu ČR 1993-1997 (v %)

Rok	1994	1995	1996	1997
Ministerstvo obrany ČR	4,7	16,5	14,28	7,40
Ministerstvo vnitra ČR	0,1	0,5	0,02	0,08
Export	88,5	66,2	72,63	82,70
Ostatní	6,7	16,8	13,07	9,82
CELKOM	100,0	100,0	100,0	100,0

D. Zahraničný obchod ČR s vojenským materiálom 1993-1997 (v mil. USD)

Rok	1993	1994	1995	1996	1997
Export	167	194	154	117	182
Import	42	44	50	34	33
Saldo	125	150	104	83	149

E. Podiel jednotlivých odborov zbrojnej techniky na jej celkovom vývoze z ČR 1993-1997 (v %)

Rok	1993	1994	1995	1996	1997
a. letecká technika	78,5	79,5	59,2	46,4	9,7
b. pozemná mobilná tech.	9,9	9,5	17,4	22,0	76,2
c. munícia	1,9	2,6	3,1	5,0	4,9
d. zbrane	4,9	2,1	8,2	10,8	3,1
e. elektrotech.	..	0,3	0,3	3,2	1,3
f. služby	4,7	5,8	10,0	9,0	3,3
g. zberateľské predmety	0,1	0,2	0,3	1,2	0,8
h. iné	..	..	1,5	2,4	0,7
CELKOM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Spracované podľa: Klíma, Eminger [2000], s. 3-4. Dostupné z URL

<http://www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/zvl2000/147.htm>.

Príloha 5: Vojenské výdavky Českej republiky v rokoch 1993-2007

rok	(v mil. CZK)	(v mil. USD)	(% HDP)
1993	23,777	1,846	2,3
1994	27,008	1,906	2,3
1995	28,275	1,828	1,9
1996	30,509	1,813	1,8
1997	31,328	1,715	1,7
1998	37,643	1,862	1,9
1999	41,688	2,019	2
2000	44,670	2,082	2
2001	44,978	2,003	1,9
2002	48,924	2,140	2
2003	53,194	2,325	2,1
2004	52,481	2,231	1,9
2005	58,445	2,439	2
2006	55,358	2,253	1,7
2007	53,906	2,144	..

Poznámka: Údaje v mil. CZK sú v bežných cenách, údaje v mil. USD sú v konštantných cenách a zmenom kurze roku 2005. Uvedené údaje pre Českú republiku nezahrňujú vojenskú pomoc Afganistanu ani Iraku. Pomoc Afganistanu činila 18,7 mil. CZK v roku 2004 a 612,6 mil. CZK v prvých siedmych mesiacoch roku 2007. Pomoc Iraku predstavovala 1,1 mil. CZK v roku 2005.

Zdroj: *SIPRI*. Dostupné z URL

<http://www.sipri.org/contents/milap/milex/mex_database1.html>.